

Plats: Kommunhuset, Orsa
Tid: Tisdag 18/2 2014

Ärenden:

1. Val av protokolljusterare
2. Företagsbesök (schema delas ut på plats, **samling kommunhuset 08:15**)
3. Rapportering från projektet "Orsa åter i topp" (Stefan Olsson, 13:00)
4. Handlingsplan för sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling (Stefan Olsson, Inger Skoglund Hassis, 13:15)
5. Friskvårdspark – "Bo bra på äldre dar" (Inger Skoglund Hassis, 13:30)
6. Plan för äldreboenden – "Bo bra på äldre dar" (Göran Grå, Arne Grahn, Anna-Karin Olsson, 13:45)
7. Remiss från Länsstyrelsen Dalarna om regionalt serviceprogram 2014-2018
8. Reviderad policy för stöd till föreningar i Orsa
9. Information om preliminärt bokslut för 2013 (Sara Laggar, 14:30)
10. Ekonomiska mål 2015 (handling delas ut, Johan Hult, 15:00)
11. Meddelanden
12. Kurser och konferenser

Orsa den 17 dec 2013

Kommunstyrelsen
Orsa kommun

4.

SJU LANDMÄRKEN FÖR HÄLSA OCH HÅLLBAR UTVECKLING – ETT FÖRSLAG TILL HANDLINGSPLAN

Beslutsunderlag

Dokumentet "Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling – ett förslag till handlingsplan" bifogas. Förslaget har behandlats i följande forum; Nätverket för hälsofrämjande och förebyggande arbete i Orsa kommun och Orsa folkhälsoråd.

Förslag till beslut

Folkhälsosamordnare och projektledare "Orsa åter i topp" föreslår kommunstyrelsen att anta följande förslag till beslut:

- att folkhälsorådet gör en översyn av sin nuvarande arbetsordning och därvid förtydliga jämlikhetsaspekter
- att folkhälsorådet gör en översyn av folkhälsosamordnarens arbetsuppgifter
- att folkhälsosamordnarens årliga samtal med förvaltningschefer fortsättningsvis tar sin utgångspunkt i de sju landmärkena
- att nätverket använder Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling som teman vid sina möten, och att nätverket fungerar som referensgrupp vid implementeringen av verktyget under 2014
- att kommunens förvaltningar i årsbokslutet får i uppgift att beskriva sina aktiviteter kopplade till Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling
- att folkhälsosamordnaren får ansvar för att sammanställa förvaltningarnas aktiviteter kopplade till Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling till ett Välfärdsbokslut
- att vid kommande chefsutbildning ingår hälsofrämjande ledarskap inklusive Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling som en del av implementeringen av den kommunala utvecklingsplanen. Någon form av utbildning i hälsofrämjande medarbetarskap bör utvecklas, delvis med samma innehåll som i chefsutbildningen.

Inger Skoglund Hassis
Folkhälsosamordnare

Stefan Olsson
Projektledare "Orsa åter i topp"

Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling – ett förslag till handlingsplan

Uppdraget

Handlingsplan för projektet "Orsa åter i topp" anger att Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling skall inom två år finnas och användas som ett verktyg hos såväl ledare som medarbetare i Orsa kommuns verksamheter.

Folkhälsorådet har behandlat folkhälsosamordnarens sammanställning av samtal med kommunens förvaltningschefer med Landmärkesmodellen som grund (2013-04-10). Man konstaterade att den ger en bra utgångspunkt för kommunens fortsatta arbete. (Folkhälsorådet prioriterade också bland landmärken: "Mer kroppsrörelse i vardagen", "Plats för föräldraskapet", "Plats för mänskliga möten"). Vidare gavs folkhälsosamordnaren i uppdrag att finna ett förslag till hur Landmärkesmodellen ska komma in i kommunens planer, styrning och uppföljning, så att det skapas förståelse och sammanhang, enligt devisen Orsa helt enkelt.

Projektledaren för Orsa åter i topp och folkhälsosamordnaren har utifrån detta utarbetat följande förslag.

Kort om Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling

Alla önskar sig en framtid där vi lever ett gott liv tillsammans och där de stora miljöproblemen är lösta. För att nå dit behövs en helhetssyn på samhällets utveckling. Ekonomiska, ekologiska och sociala perspektiv behöver samverka. Framtiden för Orsa kommun skapar vi tillsammans. Det är vi som bor och verkar här som avgör hur det blir i morgon. De stora framtidsfrågorna börjar i vår egen vardag. Kunskapen om de faktorer som främjar hälsa och de processer i vilka det hållbara samhället har sitt ursprung kan sammanfattas i vad vi här kallar *Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling*. Landmärkena handlar om positiva mänskliga beteenden som påverkar en positiv hållbar utveckling och hälsa.

Landmärkesmodellen består av sju landmärken

- ◆ Mer kroppsrörelse i vardagen
- ◆ Grönare mat på tallriken
- ◆ Plats för föräldraskapet
- ◆ Plats för mänskliga möten
- ◆ Balansera stressen
- ◆ Närhet till naturen
- ◆ Närhet till kulturen

Evidens

I rapporten *Främja hälsa – en nyckel till hållbar utveckling* (Landstinget Dalarna, 2010) presenterar författaren, Johan Hallberg, ett brett kunskapsunderlag som talar för att hälsofrämjande kan fungera

som en viktig strategi för hållbar utveckling. I denna rapport presenteras en modell som sammanfattar det vetenskapliga underlaget för de samband som finns mellan hälsa och hållbar utveckling i form av sju principer som fått namnet Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling. Landmärkesmodellen är fortfarande relativt ny och har inte prövats i en kommun eller organisation, därför finns ännu ingen forskning på själva verktyget.

Vi föreslår att Landmärkesmodellen används på följande sätt

Här presenteras ett förslag till hur arbetet med Landmärkesmodellen kan genomföras under 2014. Vårt förslag är att arbetet sedan utvärderas för att vi bättre ska veta *om* och *hur* arbetet ska löpa vidare. Handlingsplanen och dess intentioner är ett steg till ökad helhetssyn i planering och beslutsfattande, den ska underlätta samverkan inom kommunen och andra aktörer samt ett sätt att stimulera till delaktighet.

1. Som stöd för verksamhetsplanering

- För att ha koll på vad man gör som har betydelse för hälsa och hållbar utveckling
- För inventering av utvecklingsområden
- Som utgångspunkt vid samtal/dialog mellan folkhälsoplanerare och verksamhetschefer
- Vid beslutsfattande och uppföljning

2. Som stöd och utgångspunkt för folkhälsoarbete

- Vid folkhälsorådets kontakter med andra nämnder, verksamheter, organisationer
- För Nätverket för hälsofrämjande och förebyggande arbete
- Som en del av Valfärdsbokslutet

3. Som studiecirkelar

Dalarnas Bildningsförbund har utarbetat ett studiecirkelmateriale. Ta kontakt för att eventuellt skapa ett pilotprojekt i Orsa. (En cirkel har redan hållits i en personalgrupp vid förskolan i Skattungbyn).

4. Som en del av Chefsutbildning

Det är av stor betydelse att arbetet med Landmärkesmodellen blir en del i implementering av den kommunala utvecklingsplanen, KUP.

- Hälsofrämjande ledarskap och koppling till Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling
 - Koppling görs till hur ska användas i kommunen så att det blir klart och tydligt
- Läs förslag på innehåll sida 4.

5. Som en del i utbildning för medarbetare

För att Landmärkesmodellen ska bli ett verktyg för medarbetare behövs utbildning även för denna grupp. Läs förslag på innehåll sida 4.

6. Kommunikation med kommunmedborgare

Informera på kommunens hemsida om pågående aktiviteter och hälsofrämjande processer som kopplar till landmärkena och stödjer hållbar utveckling i Orsa. Det kan vara i kommunens verksamheter eller sådant som pågår i lokalsamhället och som kan inspirera.

Så här ser vi att ansvaret för och arbetet med Sju landmärken kan gå till

Allas ansvar

Det vilar ett ansvar på alla kommunens nämnder och förvaltningar att arbeta med Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling.

Folkhälsorådet

För att Landmärkesmodellen ska bli ett redskap för folkhälsorådet och för att jämlikhetsaspekter ska bli tydliga för folkhälsorådet föreslår vi att folkhälsorådet gör en översyn av sin arbetsordning – Arbetsordning se bilaga 1.

Kan följande text ur "Gör jämlikt gör skillnad – Samling för social hållbarhet" (Sveriges kommuner och landsting, 2013) användas i en reviderad arbetsordning?

"Ansvarar för att stödja nämnder och förvaltningar att integrera jämlikhet i hälsa i all politik och i ordinarie styrning och ledning. Om jämlikhetsperspektivet och jämlikhet i hälsa ska genomsyra kommunens arbete är det viktigt att den inte sidosordnas som en egen fråga. För att minska skillnader i hälsa i samhället är det nödvändigt att de verksamheter som har betydelse för människors livsvillkor och hälsa formulerar mål i sina styrdokument som bidrar till att minska skillnader i hälsa.

Göra väl underbyggda prioriteringar med utgångspunkt från de grupper som har störst behov. Med utgångspunkt i detta kan budgeten bli ett styrmedel för att minska skillnader i hälsa.

Göra ekonomiska beräkningar för att kunna satsa på sociala investeringar. Sociala investeringar bör bygga på ekonomiska beräkningar som belyser möjliga vinster för kommunen när man satsar på förebyggande och hälsofrämjande insatser.

Bedöm konsekvenser för skillnader i hälsa i samband med beslutsfattande på olika nivåer i kommunen.

Initiera insatser som bidrar till ökad delaktighet hos alla kommuninvånare. Möjligheten att påverka och förändra sitt liv, sin vardag och det som är viktigast för var och en, har stor påverkan på hälsan. En ökad grad av delaktighet i samband med politiska beslut som berör invånarna ökar förtroendet och tilliten i samhället."

(Ur Gör jämlikt gör skillnad – Samling för social hållbarhet, Sveriges Kommuner och Landsting, 2013)

Folkhälsosamordnaren

Utifrån vad folkhälsorådet kommer fram till föreslår vi att folkhälsorådet gör en översyn av folkhälsosamordnarens arbetsuppgifter. Vissa arbetsuppgifter kan tillkomma, andra försvinna. Exempelvis kan arbetsuppgiften kommunikation med kommunmedborgare via kommunens hemsida om aktiviteter och hälsofrämjande processer tillkomma – se punkt nr 6 "Kommunikation med kommunmedborgare".

Funktionen beskrivs på följande sätt i avtalet mellan Orsa kommun och Landstinget Dalarna (Avtal – Lokal funktion för folkhälsoarbete 2012-2014).

Den lokala funktionen ska

- Stödja samarbete med olika verksamheter i kommunen och landstinget samt med myndigheter och organisationer i lokalsamhället (kommunens geografiska område).
- Ge metodstöd och sprida kunskap inom det folkhälsovetenskapliga området.
- Samverka med landstingets primärvård i utvecklingen av hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete
- Vara en resurs för samverkansberedningen

Förutom detta så genomför även folkhälsosamordnaren årliga samtal med förvaltningschefer i Orsa kommun. Landmärkesmodellen har redan prövats i detta sammanhang. Vi föreslår att dessa samtal fortsättningsvis tar sin utgångspunkt i de sju landmärkena.

Nätverket för hälsofrämjande och förebyggande arbete

Folkhälsorådet har av kommunstyrelsen fått uppdraget att samordna och strukturera hälsofrämjande och förebyggande arbete i Orsa kommun. Det finns idag ett nätverk bestående av representanter från alla förvaltningar. Nätverket möts två gånger per år, cirka två eller tre timmar per tillfälle, under ett givet tema som annonseras på förhand.

Syftet med nätverket är att utveckla det hälsofrämjande och förebyggande arbetet och att få kunskap, både om folkhälsofrågor i allmänhet och även om vår organisation, vem som gör vad. Gruppens breda sammansättning och kompetens gör att den även fungerar som referensgrupp.

Vi föreslår att nätverket använder Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling som teman vid sina möten, och att nätverket fungerar som referensgrupp vid implementeringen av verktyget under 2014.

Välfärdsbokslutet

En samlad bedömning av måloppfyllelsen av arbetet med jämlikhet och hälsa. För att kunna göra detta krävs indikatorer/mått som visar i vilken mån man uppfyllt eller kommit närmare målen. Dessutom krävs att man analyserar resultaten och vad de beror på för att kunna besluta om nya rekommendationer till inriktning och åtgärder.

Förvaltningarna får i instruktionen för årsbokslutet i uppgift att beskriva sina aktiviteter kopplade till Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling. Folkhälsosamordnaren sammanställer bidragen till ett Välfärdsbokslut.

Årsbokslutet

Välfärdsbokslutet ingår som en del i detta.

Förslag till innehåll i Hälsöfrämjande ledarskap

Styrning för hälsa Hälsöfrämjande och välbefinnande, nyckelfaktorer för ett framgångsrikt samhälle och livskraftig ekonomi. Styrning för hälsa kräver strategier som ökar nätverkande, samordning, integrering och spridning av ansvar hos alla förvaltningar och i hela samhället. Ett kompetent ledarskap är avgörande.

Definitioner Hälsöfrämjande – Hållbar utveckling.

Den goda arbetsmiljön Ledarskapets betydelse för en god arbetsmiljö.

Samtal om förändring Co-coaching och Motiverande förhållningssätt/samtal - ett sätt att vara med någon.

Hälsa och framtid Organisatoriska faktorer av betydelse för friskhet.

Arbete - bra för hälsa och välbefinnande? Om arbete och dess funktioner. Negativa aspekter.

Vi föreslår att det vid chefsutbildningen (våren 2014) ingår ett moment om hälsöfrämjande ledarskap inklusive Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling, som en del av implementeringen av den kommunala utvecklingsplanen.

Förslag till innehåll i Hälsöfrämjande medarbetarskap

Information om kommunens utvecklingsarbete.

Delvis samma innehåll som i Hälsöfrämjande ledarskap.

Personalgrupper kan även delta i studiecirklar.

Bilaga 1

Arbetsordning för Orsa Folkhälsoråd Antaget av Orsa Kommunstyrelse 2007-10-08

Syfte

Folkhälsorådet är ett rådgivande organ till kommunstyrelsen vad avser kommunens samlade folkhälsoarbete. Folkhälsorådets övergripande mål är att skapa förutsättningar för en god hälsa och hälsoutveckling på lika villkor för hela befolkningen i Orsa kommun.

Folkhälsorådet är det politiska organ där samverkan mellan kommun och landsting skall ske. Här samråder parterna om välfärdsutvecklingen i allmänhet och om folkhälsoutvecklingen i synnerhet.

Folkhälsorådet utgör styrgrupp för det lokala folkhälsoarbetet och är den grupp som i huvudsak utformar folkhälsoplanerarens uppdrag.

Folkhälsorådet är också

- ett organ för *samverkan och ömsesidig information* mellan representanter för folkrörelser, frivilligorganisationer, lokala myndigheter och kommunens olika verksamheter
- en *remissinstans* i frågor som rör folkhälsa och folkhälsoarbete i kommunen
- ett *rådgivande organ till nämnderna och förvaltningarna* t.ex. Välfärdsbokslut och i arbetet med verksamhetsplaner

Folkhälsorådets uppgifter

Övergripande mål och ansvar för folkhälsorådet

- Samordna folkhälsoarbetet i hela kommunen.
- Stärka aktörerna i deras arbete
- Skapa förutsättningar för att diskutera frågor
- Underlätta delaktighet och tillgänglighet för all befolkning
- Tillskriva, föreslå och informera beslutsfattare

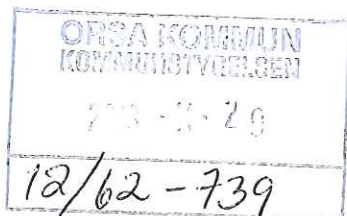
Hur skall folkhälsorådet agera för att uppfylla rollen

- Fungera som katalysator mellan de olika intressenterna
- Verka genom andra aktörer
- Ta initiativ till dialog genom att skapa mötesplatser utifrån specifika frågeställningar
- Föreslå ev. förbättringsmöjligheter och utvecklingsfrågor
- Följa upp beslut/mål i de förvaltningar/nämnder som äger frågorna
- Agera "kunskapsbank"; förmedla frågor till berörda parter
- Ta emot uppdrag från Kommunstyrelsen samt även tillskriva och föreslå

Genomförande av aktiviteter sker i huvudsak inom ordinarie verksamheter eller via särskilda arbetsgrupper.

I folkhälsorådets uppgifter ingår även

- att skapa aktiviteter
- att bistå förvaltningarna med att se till att folkhälsomålen blir tydliga i verksamhetsplanerna.
- att årligen upprätta en verksamhetsberättelse
- att rapportera till kommunstyrelsen hur folkhälsoarbetet utvecklas
- att följa upp och utveckla Välfärdsbokslutet

Orsa den 29 november 2013

Kommunstyrelsen
Orsa kommun

5.

FÖRSLAG – BO BRA PÅ ÄLDRE DAR - FRISKVÅRDSPARK

Sammanfattning av ärendet

Stora kommunala kostnader väntar i framtiden för särskilda boenden och hemtjänsten. Den kommande äldrevågen innebär att antalet äldre kommer att öka, även i Orsa kommun. De utmaningar vi står inför handlar om att få äldre att bo kvar längre i sitt ordinära boende och att de får många friska levnadsår. Orsa kommun har arbetat fram ett förslag till handlingsplan – Bo bra på äldre dar (dnr 12/KK062-739)

Folkhälsorådet är delaktigt i arbetet med friskvårdspark. I handlingsplanen beskrivs friskvårdsparker som ett sätt att hålla seniorer form i en attraktiv park och där ordna plats för spontana möten genom att sätta upp robusta träningsredskap. Projektet ska leda till att seniorer mår bättre både fysiskt och socialt. Vinsterna kan vara många, till exempel: gratis nyttjande, man använder den egna kroppen som motstånd vilket gör det möjligt för gammal och ung att använda redskapen, en naturskön upplevelse, kompletterar promenaden eller löprundan men främjar också spontan rörelse, en mänsklig mötesplats skapas.

Ett möte har hållits med berörda tjänstemän på Orsabostäder och Teknik och Service för att konkretisera ett förslag. Följande kriterier har varit vägledande:

- Placering som möjliggör nyttjande för olika målgrupper - kvinnor och män i varierande ålder
- Nyttja platser där det redan finns etablerade promenadstråk och mötesplatser
- Placera redskapen där aktiviteter redan pågår och där engagemang och organisation redan finns. För att skapa intresse och möjliggöra instruktion av redskapen, behöver man, åtminstone inledningsvis, etablera samarbete med föreningar som kan anordna aktiviteter.
- För att öka känslan av trygghet är det lämpligt att placering sker vid relativt öppna platser
- Med tanke på att Orsa är ett träcentrum så förordar vi att redskapen tillverkas av trä

Tjänsteförslag

Vi föreslår utomhusgym på tre olika platser, 3-4 redskap av trä på varje plats. Redskapen ska utformas så att man använder den egna kroppen som motstånd.

Plats	Argument
1)Boulebanan	<ul style="list-style-type: none"> • En befintlig mötesplats där många seniorer samlas. • Genom pensionärsföreningens försorg kan man skapa aktiviteter på plats. • Placering torde inte utgöra något hinder, då man redan gått ifrån detaljplanen.
2)Uddenområdet, i anslutning till 3- och 7000 steg-slingan alt 1) mittemot	<ul style="list-style-type: none"> • Placering vid eller i anslutning till campingen är positivt för Grönklittsgruppen och för campinggäster. • Detta promenadstråk är populärt och inarbetat bland många orsabor.

**hundbadet
alt 2) Bunk, vid
stallet**

- 3) Elljusspåret
Berget**
- Kompletterar befintlig anläggning och attraherar fler målgrupper.
 - Genom skidklubbens engagemang kan man skapa aktiviteter.
 - Diskussioner med fritidskontoret och skidklubben har redan inletts.

Tillverkning och montering

Fritidskontoret får i uppdrag att ansvara för tillverkning och uppsättning.

På uppdrag av Orsa folkhälsoråd

Inger Skoglund Hassis
Folkhälsosamordnare

6.

Synpunkter på utredningen "Bo bra på äldre dar" och kommentarer till dessa.

ORSA KOMMUN
KOMMUNSTYRELSEN

2014-02-10

12/KK-62-739

SYNUNKTER

Byggnadsnämnden

Punkt 2 i handlingsplanen ger kommunstyrelsen tillsammans med Orsabostäder i uppdrag att bevaka utvecklingen i Luleå där försök att använda bostadsanpassningsbidraget till renovering av lägenhetsbeståndet har prövats. Idag ligger bostadsanpassningsbudgeten och handläggningen på byggnadsnämnden, där också spetskompetens inom ämnet finns. Byggnadsnämnden ska vara representerad vid bevakningen och utvärdering av projektet i Luleå.

Punkt 5 i handlingsplanen föreslår en friskvårdspark, som är lämplig för seniorer ska anläggas i kvarteret på Västeråkern (planprogram Storgatan med efterkommande detaljplaner). Vi tolkar det som att det är en allmänt tillgänglig park som skal fungera för alla Orsas seniorer, då tanken är att det skall vara en del av ett friskvårdsprojekt tillsammans med landstinget. Pågående översiktsplanarbete bör analysera om kvarteret på Västeråkern är den lämpligaste platsen för en sådan anläggning. En viktig aspekt är att äldre har lätt att nå parken. Synergieffekterna skulle kunna uppnås om parken vore väl tillgänglig för både äldre och barn då det kan uppstå spontana möten över generationsgränserna.

Socialnämnden

En enig socialnämnd föreslår att möjligheten utreds till att göra om hela Lillåhem till trygghetsboende och bygga ett nytt särskilt boende som uppfyller dagens och framtidens krav

Socialnämnden beslutar att hemtjänsten utreder vilka förutsättningar det finns för att införa e-hemtjänst i kommunen

KOMMENTAR

Har inget emot att byggnadsnämnden finns med i punkten 2 i handlingsplanen eftersom man är handläggande myndighet i bostadsanpassningsärenden. Förslag till beslut att mening i handlingsplanen ändras så att den får lydelsen: Kommunstyrelsen, Byggnadsnämnden och Orsabostäder bevakar vad som kommer fram i projektet och försöker påverka möjligheterna att använda bostadsanpassningspengar för renovering, alternativt försöka påverka regering och riksdag att besluta om bidrag för renovering av bostäder för äldre.

Det byggnadsnämnden påpekar är naturligtvis en förutsättning för att få fram en lämpligt placerad park för friskvård. Varför Västeråkern föreslagits är för att i kontakterna med byggnadsnämnden i projektet framkom att en park skulle anläggas ungefär där Malmstorget ligger. En ny park skulle då i detta sammanhang kunna anpassas för friskvårdsåtgärder för seniorer. Om det blir en friskvårdspark på något annat ställe har ingen betydelse då syftet att få till en friskvårdspark är det viktiga.

Enligt socialchefen Anna-Karin Olsson har socialnämnden ändrat ståndpunkt och föreslår att möjligheten utreds till att göra om Lillåhem till ett modernt särskilt boende.

Detta ligger helt i utredningens syfte att Socialnämnden får i uppdrag att hur man på lämpligt sätt avvecklar trygghetsboendet på Lillåhem för att inom perioden fram till år 2020 möta upp behovet av flera särskilda boenden

Detta är ett beslut helt med vad handlingsplanen föreslår.

SYNPUNKTER

Folkhälsorådet

Utforma en friskvårdspark tillsammans med stadsbyggnadsnämnden genom att:

Stadsbyggnadsförvaltningen anvisar mark
Fritids och servicekontoret ansvarar för budget till projektet, projektering och underhåll och om projektmedel kan sökas.

Folkhälsorådet beskriver folkhälsovinster med friskvårdspark, tar initiativ till möten med berörda.

Undersöka om möjligheter finns att tillsammans med Landstinget få i gång ett friskvårdsprojekt för seniorer över 70 år, knutet till friskvårdsparken genom att:

Folkhälsorådet tar initiativ till ett möte med vårdcentralen för att höra om deras planer på äldrecentral.

Orsabostäder

Projektgruppen har gjort sin slutrapport. Enligt SCB befolkningsstatistik kommer Orsa kommun att få en minskad andel invånare som samtidigt kommer att bli äldre. I kommunen ligger vi idag över genomsnittet i Sverige för åldersgruppen 65 år och äldre. Genomsnittet är 18,5 % och för Orsa kommun är andelen 24,4 % Redan 2020 kommer Orsa kommun att ha 30 % 65 år och äldre.

Konsekvenserna denna utveckling har framgår av slutrapporten projektgruppen har lämnat. Vi är också eniga med kommunledningen att detta inte är ett ärende enbart för bostadsbolaget utan är av den digniteten att det hamnar på kommunstyrelsens bord. Här krävs ett engagemang och initiativ från kommunstyrelsen. Vi vill med skrivelsen uppmana kommunledningen att starta upp processen för att vi i tid ska lösa uppgiften att inte kostnaderna för äldreboende skenar.

När ,vad, hur och var ska vi bygga för att möta en allt större andel äldre 60+ och 80+?

Eva Andersson

Eva Andersson påpekar följande formulering i handlingsplanen.

”Ett tydligt problem med den kommande äldre generationen som bor i villor eller radhus är att

KOMMENTAR

Helt i linje med vad utredningen föreslår i handlingsplanen och vad byggnadsnämnden föreslagit.

Helt i linje med vad utredningen föreslår i Handlingsplanen.

Hur vill vi att ett tryggt boende i Orsa skall se ut? Vi tror att kommunstyrelsen snart måste ta initiativet till en diskussion i ämnet gärna i seminarieform så att en grund snart kan läggas för hur kraven på lägenheter skall se ut för en sådan boendeform där vanligt boende kan kombineras med tryggt boende eller om ett rent trygghetsboende är att föredra.

Om man tolkar syftet med utredningen så som Eva gjort så föreslår jag att stycket skrivs om så att syftet med skrivningen blir klarare. Nytt förslag:
Vid förfrågningar i enkäter som gjorts visar det sig

SYNPKUNKTER

få dem att flytta i tid. När man betalt sina lån på huset och har en låg hyra är det svårt att flytta till en mindre lägenhet och dessutom ofta få betala en väsentligt högre kostnad för boendet. Det här är ett svårt informationsproblem samtidigt som det är nödvändigt för kommunen att det sker en rörlighet inom bostadssektorn för att få en flexibel bostadsmarknad där man kan erbjuda yngre personer och inflyttare att köpa hus i kommunen. Om man ser till dem som byggde på 1970-80 talet i Orsa så har man byggt i attraktiva lägen i trivsamma områden” Eva vänder sig emot denna formulering då de äldre framstår som ett problem för att man vill bo kvar i sitt hus Klart som korvspad att man vill bo kvar hemma så långt det är möjligt inte minst för den trygghetskänsla man har i sitt egna hem.

Jord och bergvärme är installerad, lånen betalda ,takket åtgärdat och den självgående gräsklipparen på plats. Man kan äntligen njuta sitt otium och få tid och en aning pengar över för att göra något roligt. Om nu man skall flytta för man är ett problem och för att man skall ha dåligt samvete för att inte lämna sin bostad till andra behövande. Det framställs som ett svårt informationsproblem. Dessutom har vi varit fräcka att bygga i attraktiva lägen i trivsamma områden.

I övrigt tycker jag det är bra att det planeras för 25-30 nya bostäder och att bidrag för renovering av bostäder för äldre planeras. Om efterfrågan på särskilt boende därmed kommer att minska är väl mindre troligt, det får framtiden utvisa. Samarbete mellan bostadsbolag och socialtjänsten är också välkommet.

I punkt 5 planeras en friskvårdspark. Ett mycket bra initiativ. Lämplig plats bör väl vara bouleparken bakom Dalagatan. Stort och fint och centralt. Det används inte mycket idag, men tillfälle till boulespel bör finnas kvar

KOMMENTAR

att äldre vill bo kvar hemma så långt det är möjligt. Många äldre som vill flytta från sina hus eller radhus kan inte flytta på grund av att det inte finns attraktiva och tillgängliga lägenheter i tillräcklig mängd att tillgå. Det är nödvändigt för kommunen att det blir en rörlighet inom bostadssektorn så att den blir flexibel och passar både yngre, äldre samt presumtiva inflyttare.

Allt enligt intentionerna i utredningens handlingsplan.

Föreslås att synpunkterna lämnas till byggnadsnämnden att ha vid planering av friskvårdsparken

FÖRSLAG TILL BESLUT:

Ks rekommenderar Orsa Bostäder att utifrån intentionerna i utredningens slutsatser, komma med konkreta förslag rörande framtida boende för äldre.

Till de konkreta förslagen skall en relevant tidsplan samt finansierings modell presenteras.

Kommunfullmäktige
Kommunstyrelsen
Kommunstyrelsens arbetsutskott

2013-10-22

Kf §
Ks §
Au § 117

Dnr 12/KK62-739

Bo bra på äldre dar**Beslut**

Arbetsutskottet beslutar att:

- Ge i uppdrag till kommunchefen att ta fram en konkret plan för äldreboenden tillsammans med socialnämnden och Orsabostäder.
- Rapportering sker till arbetsutskottet i februari 2014.

Sammanfattning av ärendet

Projektledare Nils-Göran Johansson informerar om projektets status. I sitt remissyttrande har socialnämnden föreslagit kommunstyrelsen att möjligheten utreds till att göra Lillåhem till ett trygghetsboende och att bygga ett nytt särskilt boende som uppfyller dagens och framtidens krav.

Beslutsunderlag

Handlingsplan Bo bra på äldre dar i Orsa
Remissyttrandet från socialnämnden, byggnadsnämnden, Orsa
folkhälsoråd, Orsabostäder

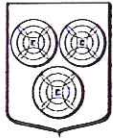
Sändlista:

Socialnämnden
Orsabostäder

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

7.

Dnr: 14/KK-30-106

Till kommunstyrelsens arbetsutskott

Remissvar Dalarnas Regional Serviceprogram (RSP) 2010-2013

Bakgrund

Tillväxtverket har haft uppdraget att stötta länen i genomförande av de regionala serviceprogrammen 2010-2013. Det regionala serviceprogrammet för 2014-2018 ska utarbetas med hänsyn till och med tillvaratagande av erfarenheter och kunskap från den tidigare programperioden.

Det är tillgången till kommersiell service som ska vara utgångspunkten för programmets insatser. En förutsättning för att programmen ska kunna ligga till grund för stöd till kommersiell service, enligt Förordning 2000:284 om stöd till kommersiell service", är att programmen innehåller urvalskriterier för att bevilja stöd. Den kommun, som sökande av stöd verkar i, ska ha aktuell serviceplan eller översiktsplan som omfattar även serviceplanering.

Inriktningen i det nya programmet blir ett processinriktat arbetssätt. Större hänsyn kommer att tas till att Dalarnas kommuner är olika organiserade och därmed kan ha olika förslag och inriktningar till servicelösningar.

I Länsstyrelsen Dalarnas förslag till Regionalt Serviceprogram avser man att arbeta utifrån följande avgränsningar och definition av service:

- Dagligvaror
- Drivmedel
- Betaltjänster
- Paket, försändelser och ombud
- Servicepunkter

Därutöver ser man att olika faktorer påverkar servicegraden:

- tillgång till bredband
- befolkningsutveckling
- kommunikationer
- näringsliv- och arbetsmarknad
- transporter
- avstånd till centralort
- mötesplatser

I remissversionen anges på s 7 – 8 förslag till vad Länsstyrelsen i kommande RSP ska göra.

Länsstyrelsen menar att detta kräver samsyn, samordning och samråd mellan olika aktörer. Kommunernas engagemang i RSP är avgörande för att nå de planerade effekterna av serviceprogrammet. De serviceplaner som utarbetas i kommunerna är en förutsättning för att bevilja kommersiellt stöd till butiker och bensinmackar, samt hemsändningsbidrag. Ett bra stöd i kommunernas arbete med att peka ut servicepunkter är att arbeta in dem i Översiktsplan.

De regionala serviceprogrammen ska beskriva på vilket sätt det kommunala deltagandet och engagemanget ska understödjas och uppmuntras inom ramen för programmen.

Ekonomi

I RSP-arbetet är insatsen arbetstid. Citat ur remissversion: ”Inför arbetet med kommande RSP är det viktigt att kommunledningarna är involverade. De personer som utses att arbeta med frågorna i kommunen måste också ha kommunledningens mandat i det konkreta arbetet, och tid avsatt för att arbeta med frågorna”. Beräknad arbetstid är ca 60 timmar/år.

Sammanfattande analys

Det som är av vikt med ett Regionalt Serviceprogram är att det ligger till grund för det stöd som dagligvaru- och bensinmackar kan erhålla av Länsstyrelsen. För Orsa kommun har det hitintills handlat om den servicepunkt som Skattungbyn utgör och som kommunen pekat ut i sin serviceplan.

Orsa är en besöksnäringkommun med i förhållande till invånarantalet hög grad av service i tätorten. Kommunen styr inte över hur företagen resonerar om kundunderlaget. Kan nya centra uppstå? Om detta kräver en djupare analys givet den framtida utvecklingen av besöksnäringen i Orsa och i regionen bör vi fundera på.

Det är därför bra med Länsstyrelsens förslag med processinriktat arbetssätt då det tar hänsyn till förändringar i samhällsutvecklingen.

Detsamma gäller kopplingen mellan servicepunkter/serviceplan och ÖP. Det ger också ett behov av att arbeta tillsammans med flera kommuner i regionen, då våra landsbygds- och glesbygdsområden ofta gränsar till varandra

Arbetet med Regionalt Serviceprogram bör ske förvaltningsövergripande.

I framtagandet av detta underlag till remissvar har samtal förts med Orsa kommuns näringslivs- och utvecklingskontor. Där framkom vikten av utbyggnad av bredband med en differentiering i hastighet som möjliggör olika lösningar utifrån olika behov.

Förslag till beslut

- Att godkänna Länsstyrelsens förslag till arbetssätt och arbetsområden med tillägg av bredbandsfrågan
- Att undersöka möjligheten till regional/ kommunal samverkan med flera kommuner
- Att ordna en kommunal work-shop som förvaltningsövergripande kan belysa arbetet med RSP
- Att utse tjänsteman som ska ansvara för arbetet med RSP.

Näringslivs- och utvecklingskontoret
Liselott Hansson Malmsten

Remiss

Regionalt serviceprogram 2014-2018

Bifogat material är underlaget för det regionala serviceprogrammet 2014-2018.

Länsstyrelsen har av regeringen uppdraget att ta fram och genomföra regionalt serviceprogram för perioden 2014 – 2018. Riktlinjer för framtagningen utformades av Tillväxtverket och sändes till länet 27 september 2013.

Därefter startade processen i Dalarna med att diskutera inom ramen för pågående program i de arbetsgrupper som utsetts. Dessutom samlades representanter för partnerskapet till ett arbetsmöte 26/27 november.

Bifogade dokument är programförslaget samt två bilagor för dels aktiviteter 2014, dels Service i Dalarna inför nytt regionalt serviceprogram.

Intresserade inbjuds att lämna kommentarer synpunkter och förslag till Länsstyrelsen senast 28 februari.

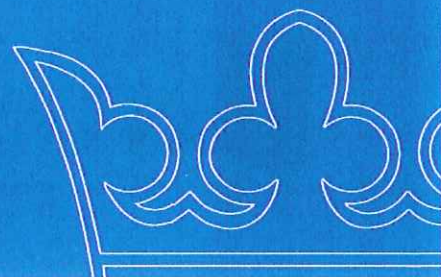
Kommentarer etc sänds via e-post till Sten-Rune Lundin
sten-rune.lundin@lansstyrelsen.se

Fälun dag som ovan

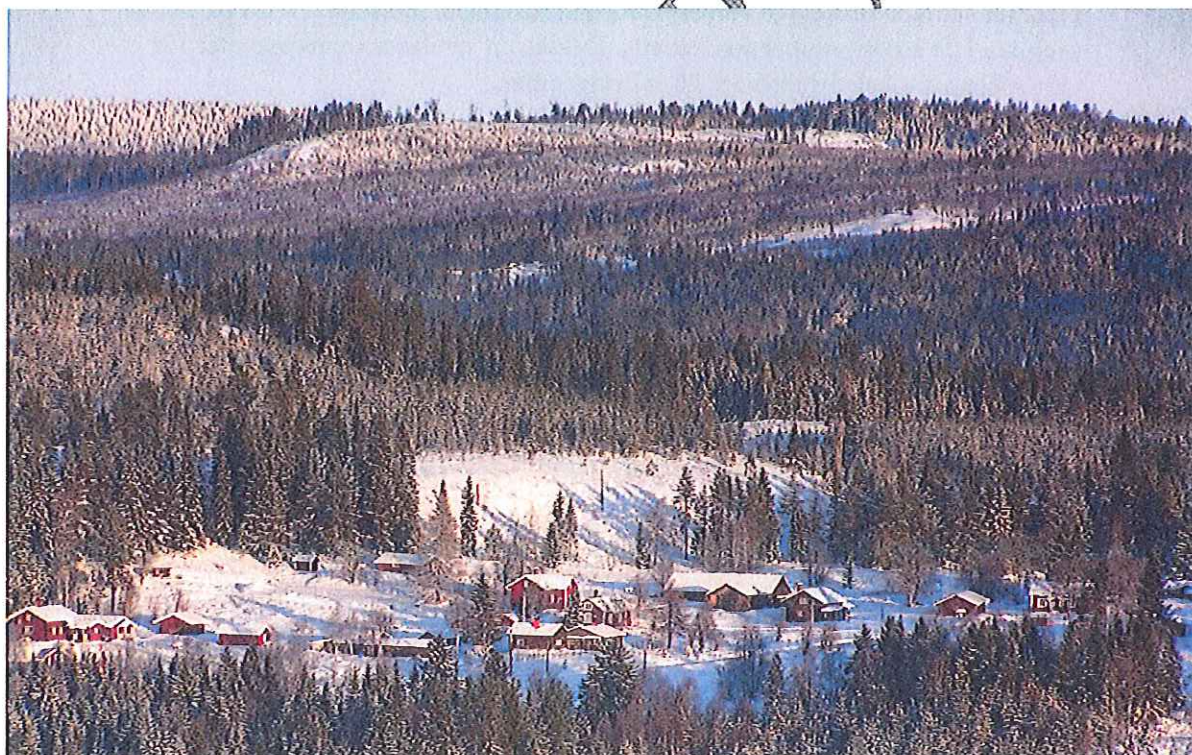
Mikael Selander

Enhetschef

Dalarnas regionala serviceprogram

2014-2018

Untorp, Orsa

Foto: Mostphotos

Näringslivsenheten

Sten-Rune Lundin och Birgitta Laszlo

Innehåll

Inledning	3
Bakgrund.....	4
Analys.....	8
Dagligvaror.....	11
Drivmedel.....	11
Betaltjänster.....	12
Paket, försändelser och ombud.....	13
Servicepunkter	14
Avgränsning	14
Den regionala processen	16
Koppling till övriga program för regional tillväxt.....	17
Partnerskap.....	18
Kommunalt deltagande	19
Hållbar utveckling	19
Prioriterade områden	21
1. Servicelösningar i samverkan.....	22
Område 2-5	22
2. Risk- och konsekvensanalyser, samt processtöd för planerade insatser	23
3. Omvärldsbevakning.....	24
4. Lärande och kunskapsöverföring.....	24
5. Information och kommunikation.....	24
Uppföljning/utvärdering.....	25
Bilagor.....	26
Insatser RSP 2014-2018.....	26
Service i Dalarna, analysunderlag.....	26

Inledning

*De regionala serviceprogrammen ska lämnas till
Näringsdepartementet senast den 14 mars 2014.*

*De regionala serviceprogrammen ska börja gälla och genomföras
från den 1 april 2014.*

Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014-2018

Dalarna är ett differentierat län, med stora skillnader i natur, kultur, befolkning och näringar. Från bruksorter och jordbruksbygd i söder till fjällområden i norr. Däremellan finns Falun-Borlångeregionen med 100 000 invånare, Siljansbygden med kultur och turism, vidsträckt finnmarsområden och västra Dalarnas kommuner med tillverkningsindustrier och stor genomströmning av fjällturister.

Det ställer höga krav på analys och lyhördhet i arbetet för en god och rimlig servicenivå på landsbygden. Lokala förutsättningar måste i hög grad styra utformningen av servicelösningar. Genom ett brett lokalt engagemang med kommunerna i spetsen, och med Länsstyrelsen som samordnare, kan landsbygden i Dalarna utvecklas utifrån unika lokala förutsättningar.

Analysarbetet inför kommande RSP 2014-2018 visar tydligt differentieringen, men också en form av samstämmighet; de områden som har lägst tillgänglighetsgrad för service har också sämst bredbandstäckning och negativ befolkningsutveckling. De präglas generellt av traditionella köns- och befolkningsmönster, begränsad arbetsmarknad och låga fastighetspriser.

Vi ser befolkningsutvecklingen som en viktig fråga i kommande arbete. Där man tidigare identifierat problemen utifrån att samhällsservicen försvinner från landsbygden måste fokus framåt vara att förändra en stillastående eller negativ befolkningsutveckling.

När butiker läggs ner sker det ofta som en följd av invånarnas ändrade konsumtionsvanor. Stormarknader lockar med lägre priser och det är inte tillgången till dagligvaror som många saknar när butiken läggs ner, utan den roll butiken spelat som social mötesplats. De som kan åka till stormarknader blir också mindre beroende av betaltjänster och ombudsservice på hemorten.

De som drabbas hårdast av försämrad service på landsbygden är de som inte har tillgång till bil och ny teknik, eller som inte får bankkort och konton. I kommande RSP i Dalarna kommer vi att

fokusera på de grupper på landsbygden som riskerar att marginaliseras i den utvecklingen. Genom att flera landsbygdsbor kan ta del av service ökar den kritiska massa som gör att servicenivån kan behållas. Många exempel har dessutom visat att de åtgärder som tas fram utifrån en marginaliserad grupps behov, ofta blir bra för de flesta. Det innebär också att arbetet i RSP genomsyras av en helhetssyn som omfattar jämställdhet, integration, mångfald och även miljö.

I arbetet med RSP 2014-2018 i länet har vi träffat samtliga kommunledningar och många näringslivschefer och landsbygdsutvecklare. Vi har diskuterat med handikapp- och pensionärsorganisationer, forskare och företrädare för en rad aktörer i samhället. Länsstyrelsens egna sakkunniga i frågor om jämställdhet, integration, miljö- och klimatfrågor har varit till stor hjälp och inspiration. Som grund för vår analys har vi också sammanställt ett brett kunskapsunderlag om service, näringar och demografi i länet. Underlaget finns med som bilaga till Dalarnas RSP.

Bakgrund

De regionala serviceprogrammen för 2014–2018 ska utarbetas med hänsyn till och med tillvaratagande av erfarenheter och kunskap från den tidigare programperioden.

Av länens regionala serviceprogram ska framgå vilka erfarenheter och lärdomar som finns från genomförda insatser och aktiviteter i tidigare programperiod samt hur dessa ska tas tillvara.

Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014-2018

Erfarenheter från RSP

Serviceförsörjnings- och landsbygdsfrågorna står inför större utmaningar än någonsin. Det konstaterar Bengt Welin och Monika Rönnlund i sin rapport Så arbetar Dalarnas kommuner med service och landsbygdsutveckling 2012, på uppdrag av Dalarnas RSP. De menar att det är viktigt att reda ut vad RSP rimligen kan klara i sammanhanget. Eftersom programmet skrevs för en femårsperiod kan dessutom frågor som ansågs som mycket viktiga då, nu vara överspelade.

Vi menar att det processinriktade arbetssätt som beskrivs i riktlinjerna inför kommande RSP, därför är relevant och intressant inför fortsättningen. Det är också något som efterlysts av flera följeforskare i Dalarna under nuvarande programperiod.

Nuvarande RSP utvecklades i nära samarbete med kommunerna. Trots det ses det av flera som ett top down-projekt, och möjligen kan det bidra till att några kommuner i intervjuerna inför rapporten känner brist på motivation för RSP-arbetet. Erfarenheterna och följeforskningen från nuvarande programperiod visar dessutom att kommunerna är olika organiserade. Det varierar

vilka funktioner som deltar i RSP-arbetet och i vilken grad kommunledningen är engagerad i servicefrågorna. Frågan har inte samma prioritet i alla kommuner. Det finns också olika uppfattningar i frågan inom kommuner, beroende på funktion.

Inom kommunerna förekommer intern kritik mot att centralorten prioriteras framför kringliggande mindre orter. Näringslivsenheterna är visserligen oftare engagerade i arbetet för landsbygdsutveckling numera, men får kritik för att de främst prioriterar rena näringslivsfrågor. Inför arbetet med kommande RSP är det viktigt att kommunledningarna är involverade. De personer som utses att arbeta med frågorna i kommunen måste också ha kommunledningens mandat i det konkreta arbetet, och tid avsatt för att arbeta med frågorna.

Det finns en frustration över hur kommunerna på sikt ska klara serviceförsörjningen till de glest befolkade delarna av kommunen och krasst handlar det om ekonomiska realiteter. Samarbetet mellan kommunerna är i dagsläget begränsat och flera efterlyser mera utbyte av erfarenheter och flera kommunöverskridande projekt för att hitta lösningar.

Det tycks också vara så att utveckling arbeten som drivs inom området skulle vara i behov av mer nytänkande och öppenhet. Flera av de intervjuade i Welin/Rönnlunds rapport, som arbetat länge "i branschen" anser att man arbetar ungefär på samma sätt med frågorna idag som för många år sedan och att det finns ett behov av förnyelse.

Lösningarna för service ser olika ut beroende på lokala förutsättningar. Därför är förutsättningen för ett framgångsrikt arbete inom RSP kommunernas engagemang, liksom samarbetet med byalag, föreningar och andra aktörer på landsbygden. I det arbetet ska Länsstyrelsen vara en samarbetspartner och ett praktiskt stöd för kunskapsutbyte, plattformar för möten, information och omvärldsbevakning.

I Dalarna finns en vilja hos vissa kommuner att prova nya samordningslösningar och organisationsformer. Komplexiteten i många myndigheters regelverk upplevs dock som hinder i det arbetet, eftersom det gör det svårt att prova nya lösningar på enskilda platser. De upplever att det finns ett krav på att förändringar alltid måste genomföras i hela landet, oavsett om det finns behov eller inte. Det är svårt att få tillåtelse att hitta nya lösningar på enskilda platser, anser de.

I rapporten Konsekvensanalyser av service - servicefrågan i den kommunala processen, på uppdrag av Dalarnas RSP, beskriver Johan Kostela och Bengt Welin (2011) en modell för att integrera servicefrågan i den kommunala planeringen. En del kan vara att göra ortsanalyser, som innehåller bland annat det som serviceplanerna innehåller idag. De ska i så fall göras tillsammans med invånarna och metoderna kan utvecklas till att innehålla användandet av modern teknik, tillsammans med fysiska möten. Analyserna bör handla om vilket utbud av tjänster och service som ska finnas och hur den fysiska miljön ska utvecklas. En viktig del är också att analysera vilka förutsättningar en ort har att upprätthålla funktioner.

Vi menar att planeringssystemen i kommunerna behöver utvecklas för att integreras med varandra och påverka varandra.

Detta stöds också av Kostela/Welin i rapporten. Ortsanalyser kan ingå som en av flera delar i exempelvis kommunernas översiktsplaner. Planeringen behöver bli en bredare aktivitet med flera människor inblandade i kommunerna. Analyser, samhällsutveckling och planering är beroende av engagemang. Engagemang skapas genom delaktighet, vars förutsättning är kommunikation:

Tankemodellen kring delaktighet och engagemang visar tydligt vikten av kommunikation som en förutsättning för att skapa engagemang i kommunerna. Dessutom visar följeforskningen att det är mycket som talar för ett behov av att vässa den externa kommunikationen i arbetet med RSP.

En studie gjord av Dalarnas Forskningsråd (Elisabeth Ahnberg och Johanna Jansson 2011) på uppdrag av Dalarnas RSP bygger på intervjuer med deltagare i arbetsgrupperna för de olika områdena inom RSP. De visar också på vikten av kommunikation. Flera intervjuade menar att det råder delade meningar om målsättningen inom några arbetsgrupper och att begreppet service inte är tydligt definierat i nuvarande RSP. Studien visar också att det krävs en helhetssyn på serviceförsörjningen och att det finns önskemål om att Länsstyrelsen ska driva frågan på ett tydligare sätt, exempelvis genom kunskapsstöd till kommunerna i detta arbete. Många har önskemål om en gemensam funktion för omvärldsbevakning inför kommande program och gemensam tillgång till expertkompetens inom strategiska områden. Dialogen med partnerskapet visar dessutom vikten av att hitta former för kunskapsutbyte och lärande. Idag menar många att erfarenheterna från programmets olika aktiviteter inte sprids och därför inte får full effekt.

Vi menar att Länsstyrelsen i kommande RSP ska spela en viktig roll för kommunikation, information, kunskapspridning/lärande och omvärldsbevakning.

Utbudet av service och möjligheterna att tillgodose de egna behoven har ökat markant, för de medborgare som kan använda ny teknik. Det är en utveckling som under många år påtalats som landsbygdens möjliggörare. Vi blir dessutom allt mer benägna att resa till arbetet och kraven på boendemiljö ökar. Det borde alltså vara "Bingo" för landsbygden, skriver Welin och Rönnlund i ovan nämnda rapport för RSP. "Men trots detta minskar befolkningen på landsbygden och frågan är varför? Att ställa obekväma frågor är ett verktyg för förnyelse." En av dessa frågor är

vilka som riskerar att marginaliseras när internet ersätter tjänster som utförs av personer, och en stor del av landsbygdsbefolkningen ändrat resvanor och därmed också konsumtionsvanor.

Vi menar att vi genom studier av vilka som riskerar att marginaliseras kan identifiera kärnan i servicebehoven för landsbygdens befolkning.

En av arbetsgrupperna i nuvarande RSP arbetar med tillgänglighet för funktionsnedsatta och äldre. Det var i början svårt för den gruppen att få gehör för frågorna och att få jobba med de andra grupperna i RSP. Det har varit trögt att få genomslag för det faktum att åtgärder som underlättar tillgängligheten för personer med funktionsnedsättningar nästan alltid också underlättar för personer i allmänhet. Under RSPs senare del har samarbete inletts med andra insatsområden och frågan har fått uppmärksamhet.

Vi menar att frågor om hållbarhet, jämställdhet, mångfald, integration och miljö, inte skall isoleras i arbetsgrupper som förväntas utöva påtryckningar. I Dalarnas nya RSP ska dessa frågor vara synliga i och genomsyra allt arbete.

Behovet av konsekvensanalyser är ett annat område som studien belyser. Många i partnerskapet berättar att det finns risk för intressekonflikter: när man satsar på ett serviceställe, riskerar man att slå ut ett annat. (Service på landsbygden, servicepunkter och projekt, Karin Hellström 2013, på uppdrag av RSP)

Vi menar att det även visar landsbygdens sårbarhet och att kommande RSP ska ha utrymme för konsekvensanalyser av förändrad service på landsbygden och av de insatser som planeras.

I studien menar flera deltagare att det hade varit mera verkningsfullt att satsa på ett fåtal mål i RSP än att – som nu – spanna över ett stort område. De anser också att det hade varit önskvärt att gruppen lagt mera tid på att i början diskutera förutsättningarna att nå målsättningarna. I och med att programmet innehåller många delar och aktörer kan det också vara svårt att överblicka och kommunicera helheten i RSP.

Vi menar att riktlinjerna för nya RSP tagit hänsyn till risken för alltför vida och otydliga ramar genom att programmen uppdateras varje år.

Sammanfattning:

Genom den följeforskning som bedrivits under nuvarande RSP vet vi att det finns risk för att programmet kan bli otydligt om det spannar över alltför lång tid och har alltför vida ramar. Vi menar att riktlinjerna för nya RSP tagit hänsyn till den risken genom att kommande RSP uppdateras varje år. Det processinriktade arbetssätt som beskrivs i riktlinjerna inför kommande RSP, är relevant och intressant inför fortsättningen. Det är också något som efterlysts av flera följeforskare i Dalarna under nuvarande programperiod.

Vi menar att Länsstyrelsen i kommande RSP ska:

- ha huvudansvaret för och arbeta mera med kommunikation och information internt inom RSP och externt

- arbeta strukturerat och löpande med kunskapsspridning/lärande och omvärldsbevakning
- ge utrymme för konsekvensanalyser av förändrad service på landsbygden och av de insatser som planeras
- identifiera kärnan i servicebehoven för landsbygdens befolkning genom studier av vilka som riskerar att marginaliseras när servicen på landsbygden förändras
- arbeta för att frågor om hållbarhet; jämställdhet, mångfald, integration och miljö ska genomsyra allt arbete (se ovan), istället för att isoleras i arbetsgrupper som förväntas utöva påtryckningar
- samarbeta med kommuner, myndigheter och organisationer för att utveckla och integrera lösningar i praktik och planeringssystem

Analys

De regionala serviceprogrammen ska bygga på en analys av behovet av olika slags service.

Utformningen av de regionala serviceprogrammen ska utgå från en analys av servicenivån tillika andra omständigheter av betydelse för servicebudgeten.

Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014-2018

I arbetet med att ta fram ett nytt regionalt serviceprogram för Dalarna 2014-2018 har vi valt att sammanställa den kunskap om länet som vi har tillgång till, i ett PM med namnet Service i Dalarna (se bilaga 2). Syftet har varit att få en samlad bild av länet för att underlätta analysen och identifiera behovet av insatser. Följande avsnitt bygger i allt väsentligt på fakta ur kunskapsunderlaget, som finns med som bilaga till detta dokument. Se även sidhänvisningar i detta avsnitt.

Underlaget innehåller bland annat kartor över graden av tillgänglighet, antal serviceställen, befolkningsutveckling, bredbandstäckning och könsmonster (genuskontrakt). Tillsammans ger de en samstämmig bild som i hög grad visar att de områden som har låg tillgänglighet till service, negativ befolkningsutveckling etc också visar traditionella könsmonster.

Vi menar att

- detta tydligt visar vikten av att se helheten vid planeringen av insatserna i kommande RSP. Graden av utbildning, inflyttning, traditionella könsmönster och en arbetsmarknad i förändring påverkar i hög grad utvecklingen på landsbygden och därmed också bedömningen av insatserna

Vissa grupper drabbas hårt av förändringar i servicen på landsbygden. Utvecklingen leder till att de landsbygdsbor som är etablerade i samhället och har god ekonomi och hälsa klarar en lägre servicegrad. De som exempelvis inte kan ta del av ny teknik av ekonomiska eller andra skäl, som inte har tillgång till bil för att pendla och handla, som inte får bankkort eller konto, eller som är funktionsnedsatta, riskerar att marginaliseras och ställas vid sidan av utvecklingen.

Vi menar att

- alla insatser som görs i kommande RSP ska ske med fokus på dessa gruppers behov. På så vis kan även den starkare gruppen få tillgång till bättre service, samtidigt som marginaliseringen minskar.

Dalarna är ett starkt differentierat län i flera avseenden – demografiskt, geografiskt och kulturellt. Folkmängden ligger på samma nivå som för över 40 år sedan. Det är den utomeuropeiska invandringen som gör befolkningsunderlaget relativt stabilt (se bilaga 2, sid 9). Trots det

konkurrerar ofta dala-kommunerna om presumtiva inflyttare från Mälardalsområdet och använder sig inte av det faktum att länet redan har stora grupper inflyttare.

Tidigare har diskussionerna om service på landsbygden ofta handlat om att samhällsservicen försvinner. Idag är det mera relevant att tala om att människorna överger landsbygden.

Länet rymmer också stora skillnader i näringsliv och arbetsmarknad; från bruksorter och jordbruksbygd i söder till fjällområden i norr. Däremellan finns Falun-Borlångeregionen med tillsammans 100 000 invånare, Siljansbygden med kultur och turism, vidsträckt finnmarksområden och västra Dalarnas kommuner med tillverkningsindustrier och stor genomströmning av fjällturister.

Den kartläggning av Dalarnas näringsliv som presenterades under 2013 visar en produktiv industri med stark export men färre arbetstillfällen. Tjänstesektorn växer långsamt men besöksnäringen fortsätter att öka. Under åren 1993 till 2011 hade länet lägre sysselsättningstillväxt än riksgenomsnittet, men andelen i arbete har ökat. En orsak till det antas vara att många arbetslösa flyttat från länet.

Från att ha haft högre förädlingsvärde än riket i genomsnitt under början av 2000-talet, har länet sjunkit under riksgenomsnittet från mitten av 2008. En förklaring kan vara att de stora företagen valt att lägga ut delar av sin verksamhet på andra företag, i flera fall i andra länder.

Villkoren för turistorterna i länet ser olika ut. Runt Siljan integreras turismen i den befintliga strukturen, medan fjällturismen utgår ifrån naturen. Det betyder att mycket av service, näringar och arbetskraft flyttas till fjällområdet under högsäsong och flyttar därifrån inför lågsäsong.

Malung-Sälen har högst andel egna företagare bland befolkningen, både i AB och egenföretag.

Näst högst andel har Vansbro i västra Dalarna. Kommunerna runt Siljan, samt Älvdalen och Säter har också relativt stor andel egenföretagare. Lägst andel egenföretagare finns i Falun och på orter med stark stålindustri: Avesta, Borlänge, och Ludvika

Befolkningens sammansättning ser ungefär lika ut i Dalarna som i landet i stort, men underskottet i arbetsåldrarna är större, liksom överskottet i de yngre pensionsåldrarna. Det betyder att generationsväxlingen i arbetslivet kommer tidigare till Dalarna än i landet i stort.

Vimmar att

- det faktum att människorna lämnar landsbygden måste stå i fokus för utvecklingsarbetet i fortsättningen, istället för tidigare fokus på att samhällsservicen försvinner
- de kommuner som har målsättningen att öka sin folkmängd fram till 2020 har att förhålla sig till att det är den utomeuropeiska invandringen som gör att länets befolkning inte minskar
- det är viktigt att i kommande RSP ta ännu större hänsyn till det faktum att folkmängden på en ort som betraktas som glesbygd i en kommun kan motsvara folkmängden i centralorten i en annan kommun

- stora skillnader i näringslivsstrukturer i länet kräver lokala analyser inför serviceåtgärder
- de många småföretag som finns på landsbygden i länet i högsta grad påverkas av servicenivån på orten
- de skilda villkoren för kommunerna måste beaktas i planeringen av insatser i kommande RSP och att det är kommunerna som tillsammans med invånare och företagare måste formulera sin lokala behov och utvecklingsförslag. I det arbetet ska Länsstyrelsen vara ett stöd för samordning, kunskapsöverföring och information

Dagligvaror (se bilaga 2, sid 21)

Landsbygdsbutikernas lönsamhet ligger i livsmedelsförsörjningen, men problemet är att lönsamheten är kopplad till den delen av verksamheten som uppskattas minst och att den delen av verksamheten som uppskattas mest inte ger någon direkt lönsamhet. Den bygger på byinvånarnas vilja att handla i butiken trots mindre sortiment och högre priser. När butiken lagts ned är det mötesplatsen invånarna saknar.

En kartläggning av de senaste årens fördelning av stödet till kommersiell service i Dalarna visar en tydlig ökning av servicestöd och hemkörningsbidrag och en minskning av investeringsstöden. Vår analys leder till flera rimliga förklaringar till den utvecklingen, men faktum kvarstår; allt större del av stödet går till att "hålla butiker ovanför vattenytan" snarare än till insatser för att utveckla och stärka.

Vi menar att

- ändrade konsumtionsvanor måste vägas in i värderingen av hur det kommersiella stödet fördelas. Bilden av butiken som symbol för en levande landsbygd behöver revideras/nyanseras, och butikerna behöver stöd till att utöka/komplettera verksamheten för att bli mindre sårbara.

Drivmedel (se bilaga 2, sid 24)

Tillgängligheten till drivmedel varierar i Dalarna och möjligheten att tanka fordonsgas saknas nästan helt i glesbygden och tätortsnära landsbygder. Om inte de storstadsbor som valt att köra miljövänligt kan tanka eller ladda bilen kan det påverka viljan att turista i länet och minska köpviljan för fritidshus.

Tillgången till drivmedel är generellt en viktig fråga för invånarnas möjligheter att arbetspendla och göra inköp, samt för turismen. För företagen är den ofta avgörande för verksamheten. Tillväxtanalys har kartlagt hur tillgängligheten förändras om närmaste drivmedelsstation skulle läggas ner och det framgår tydligt att avstånden skulle bli avsevärt större i länets norra delar, och även i mindre områden över hela länet.

Av de 52 bensinmackar och tappställen som finns på Dalarnas landsbygd finns 11 i anslutning till lanthandel. Bland de övriga finns ett antal mackar med brett serviceutbud. Det innebär att

drivmedelsförsäljningen kompletteras av annan verksamhet som bidrar till att stärka lönsamheten och minska sårbarheten.

Vi menar att

- det är viktigt att tillgängligheten till drivmedel på landsbygden i länet inte försämras under kommande RSP
- tillgängligheten till fordonsgas och laddningsställen för elbilar måste förbättras avsevärt.

Betaltjänster (se bilaga 2, sid 26)

Sedan 2011 har antalet bankkontor med kontanthantering halverats i Dalarna. Det har gjort det svårare för landsbygdens invånare att få tillgång till kontanter. Samtidigt har företag och föreningar svårt att kunna sätta in dagskassar på bank. En handlare i norra Dalarna kan idag tvingas åka 40 mil tur och retur för att sätta in dagskassorna på banker med begränsade öppettider.

Länsstyrelsen har i nuvarande RSP gett stöd till betaltjänstlösningar i en butik, en bensinstation och till ett antal servicepunkter. Det kostar mellan 100 och 150 kronor per räkning att betala på bank och mellan 30 och 35 kronor hos betaltjänstombud.

Många handlare ser problem med att tvingas ta över bankernas service. Det sker helt på ideell basis utan ekonomisk ersättning. Det finns exempel på handlare i Dalarna som har en övertalighet bland personalen rent ekonomiskt, men som behöver tjänsteutrymme för den obetalda extraservice de ger.

Totalt har drygt 9 500 personer i Dalarna 15-30 km till närmaste kontantuttag och drygt 3 000 har längre än 30 km.

En sammanställning över de 40 orter i landet som skulle få längst avstånd till närmaste kontantuttag om möjligheten på orten tas bort, innehåller 6 orter i Dalarna: Särna (26,5 km längre), Furudal (23,8 km längre), Lima (17,1 km längre), Grangärde (14,4 km längre), Mockfjärd (10,1 km längre), och Björbo (9,6 km längre).

Det finns idag vissa möjligheter att på länsstyrelserna hantera bredbandsstöd och stöd för grundläggande betaltjänster i ett gemensamt sammanhang, eftersom lösningar för att förbättra betal-service ofta är beroende av fungerande bredband. Det finns dock inga direkta förutsättningar för ett sådant samarbete och PTS menar att regeringen måste uppmärksamma frågan och ge länsstyrelsernas förutsättningar att hantera frågorna gemensamt.

Lösningen är inte självklart mer manuell service, menar PTS. Insatserna kan handla om att göra nya elektroniska betaltjänster användbara för fler grupper och att få fler användare att bli digitalt delaktiga. Många av de nya tjänsterna kan användas för lokala lösningar som inte bygger på ombud. Nya elektroniska betaltjänster bygger dock på fungerande internetuppkoppling via

mobilnäten och på landsbygden kan bredbandsuppkopplingen vara avgörande i det sammanhanget.

PTS konstaterar att frågorna om tillgången till kontanter och handlarnas förmåga att bära ortens behov i första hand är en fråga för regional och lokal nivå och bör hanteras inom RSP. Att se till helheten är viktigt eftersom utbudet och behovet av grundläggande betaltjänster är beroende av hur väl andra tjänster fungerar och bär sig lokalt. PTS säger sig vilja prioritera samverkan mellan kommuner och länsstyrelser.

Vi menar att

- det är viktigt att PTS m fl löser frågan om stödformer och stödnivåer samt den långsiktiga finansieringen av insatserna
- flera av de åtgärder för ökad tillgänglighet till service som planeras inom kommande RSP är beroende av att länets bredbandsstrategi genomförs som planerat. Vår avsikt är att ha ett nära samarbete med det bredbandskansli som Länsstyrelsen och Region Dalarna inrättar under våren 2014.
- Länsstyrelsens roll i arbetet med nya RSP är att koordinera lokala och regionala lösningar

Paket, försändelser och ombud (se bilaga 2, sid 34)

Minskade befolkningsunderlag och ändrade vanor har gjort att mycket av Postens service lagts ner på landsbygden. Det drabbar både äldre/funktionsnedsatta och företagen.

Undersökningar visar att kunderna inte har något emot samordningslösningar, så länge Posten har huvudansvaret för att servicen finns.

Vi menar att

- graden av postservice avgörs av vad landsbygdens invånare och företag får i slutänden, snarare än var och av vilken aktör servicen utförs. Viktigt är dock att Posten även i fortsättningen har huvudansvar för att servicen fungerar.

Sedan apoteksreformen beslutades 2009, och marknaden avreglerades, har antalet apotek ökat med 317, eller cirka 34 %. De flesta har tillkommit i områden eller på orter där det funnits apotek sedan tidigare och där tillgängligheten i de flesta fall redan varit god. Inte något av de nya apoteken har etablerats i områden med en låg eller mycket låg tillgänglighet till tätorter, enligt Tillväxtanalys.

Antalet apoteksombud har fortsatt att minska. Tillgängligheten har visserligen förbättrats totalt sedan apoteksreformen infördes, men det berör i de allra flesta fall dem som bor i eller nära en tätort.

Avregleringen av hanteringen av försändelser gör att den som idag handlar på distans – via internet- eller post/telefonbeställningar, får paketen levererade av olika företag som säljarna slutit avtal med. Det betyder i praktiken att endast vissa paket kan hämtas hos postombuden. Andra hämtas vid bensinmackor, tobaksaffärer etc, beroende på vilka avtal fraktföretagen slutit. För

invånarna och företagen på landsbygden innebär det att om inte det lokala postombudet också slutit avtal med exempelvis Schenker och DHL, kan de tvingas åka till centralorten för att hämta paketen. I norra Dalarna kan det handla om en resa på mellan 20 och 40 mil tur och retur.

Vi menar att

- bedömningen av servicebehoven måste utgå ifrån att flera marknader avreglerats och att de tjänster som en aktör tidigare ansvarade för, idag utförs av flera

Servicepunkter (se bilaga 2, sid 36)

En studie av konsekvenserna av att lanthandeln stänger, gjord i Dalarna visar att nedläggningen av en butik är en följd av befolkningens ändrade rese- och konsumtionsvanor. Kunderna har valt att inte handla i butiken, och saknar inte själva inköpen efter nedläggningen. Därför saknar de den mötesplats som butiken utgjorde.

De kunder som varit hänvisade till att enbart handla i ortens butik är i stort behov av andra lösningar efter en nedläggning. Samtidigt minskar tillgången till kontanter och bank- och posttjänster ersätts ofta av tekniska lösningar.

Servicepunkter som kan erbjuda praktisk service och fungera som en social mötesplats för invånarna kan vara lösningen då butiken lagts ned eller för att stärka existerande butiker.

Länsstyrelsens roll ska vara att erbjuda plattformar för kommunerna att i samråd med invånarna lokalt identifiera sina behov och hitta dessa mötesplatser.

PTS menar att frågorna om tillgången till kontanter och handlarnas förmåga att bära ortens behov i första hand är en fråga för regional och lokal nivå och bör hanteras inom RSP. PTS säger sig vilja prioritera samverkan mellan kommuner och länsstyrelser och efterlyser en statlig samsyn kring stödformer och -nivåer, samt långsiktig finansiering av insatserna.

Vi menar att

- det är viktigt att TVV m fl löser frågan om stödformer och stödnivåer samt den långsiktiga finansieringen av insatserna

Avgränsning

Det är tillgången till kommersiell service som ska vara utgångspunkten för programmets insatser. Till detta hör att stärka aktörer som tillhandahåller dagligvaror och drivmedel på orter med strategisk betydelse för regionen.

En förutsättning för att programmen ska kunna ligga till grund för stöd till kommersiell service, enligt Förordning 2000:284 om stöd till kommersiell service, är att programmen innehåller urvalskriterier för att bevilja stöd.

Nuvarande RSP är ett brett upplagt program, som syftar till bland annat regional tillväxt. I kommande RSP i Dalarna avser vi att arbeta utifrån följande avgränsning och definition av service (se även avsnitt Analys):

- Dagligvaror
- Drivmedel
- Betaltjänster
- Paket, försändelser och ombud
- Servicepunkter

De insatser som planeras skall ha direkt bäring på dessa avgränsningar. Samtidigt vet vi att många olika faktorer påverkar; tillgång till bredband, kommunikationer, befolkningsutveckling, transporter, arbetsmarknad, avstånd till centralort.

Det kräver samsyn, samordning och samråd mellan en rad aktörer inom de olika områdena, för att få största möjliga effekt av insatserna och underlätta konsekvensanalyser. Plattformar för möten kan underlätta det arbetet, liksom kommunikation, information, omvärldsbevakning och lärande.

Stöd till kommersiell service är ett av de ekonomiska verktyg som Länsstyrelsen kan använda för att stödja och stimulera tillgången till dagligvaror och drivmedel på landsbygden.

Enligt förordningen för fördelning av stödet förväntas kommunerna spela en viktig roll: **Den kommun som sökande verkar i ska ha aktuell serviceplan eller översiktsplan som omfattar även serviceplanering. 6 § Förordning stöd till kommersiell service:** ”Stöd får lämnas endast om kommunen har planerat varuförsörjningen på ett sådant sätt att behovet av stöd kan bedömas.” I dagsläget varierar kommunernas engagemang i frågan. En del har ingen aktuell serviceplan och med det riskerar kommersiella aktörer att ställas utanför.

För att det kommersiella stödet ska bli ännu mera verkningsfullt och bidra till nya och hållbara lösningar, ska dessutom följande urvalskriterier användas inom RSP:

- Investering för att stärka och utveckla verksamheten och göra den mindre sårbar, som innehåller samordning av olika servicebehov och/eller samverkan med andra aktörer

- Nya samordningslösningar för hemsändning som tar hänsyn till funktion och struktur på serviceområdet
- En risk- och konsekvensanalys ska ha genomförts vid planeringen av insatsen

Den regionala processen

Nuvarande RSP består av åtta arbetsområden med en arbetsgrupp/område.

För att fokusera arbetet i nya RSP kring avgränsningarna (se avsnitt Bakgrund och Avgränsningar) skapas två arbetsgrupper; en för norra Dalarna och en för södra Dalarna, med 7-8 kommuner i varje.

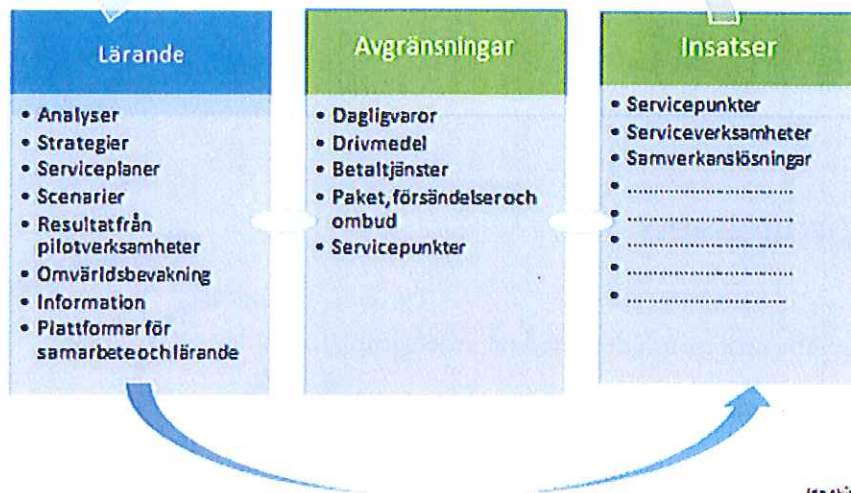
Det kan idag vara svårt för organisationerna att få fram deltagare i olika arbetsgrupper, inte minst inom ideella organisationer. Därför kommer det inte att krävas att varje organisation i partnerskapet deltar i båda grupperna. Däremot tror flera inom partnerskapet att den geografiska indelningen kan göra det lättare att rekrytera deltagare. Det kan kännas mera angeläget att engagera sig i den del av länet där man själv bor och verkar, än i frågor som rör hela Dalarna.

Den regionala processen delas in i tre delar som samverkar. Det förtydligar och strukturerar processen, något som många i partnerskapet efterlyser inför kommande RSP:

100 skiss

Prioriterade områden

Arbetsgrupperna möts tillsammans för en avstämning och gemensam planering lunch till lunch en gång om året. Däremellan håller varje arbetsgrupp två endagsmöten och deltar i ett studiebesök om året. Total tidsåtgång: 6-7 dagar/år.

Koppling till övriga program för regional tillväxt

De regionala serviceprogrammen ska utformas för att i möjligaste mån samverka med övriga program för regional tillväxt.

Av de regionala serviceprogrammen 2014–2018 ska det framgå vilka program för regional tillväxt som programmen kommer att samverka med samt i vilket avseende samverkan kommer att vara aktuell.

Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014-2018

I kommande RSP sker samarbete med bland andra:

- **Dalastrategin** – regional utvecklingsstrategi för Dalarna (Region Dalarna). Anger ramarna och huvudområdena för utvecklingsarbetet i länet. Den utgör också grunden för utgångspunkterna i nya RSP
- **Landsbygdspolitiskt program** (Region Dalarna). Anger huvuddragen för utveckling och tillväxt på landsbygden i länet och är en av grundstenarna i nya RSP, vad gäller servicefrågor
- Referensgruppen för **Ungdomspolitiskt handlingsprogram** – Dalarna Sveriges bästa ungdomsregion (Region Dalarna). RSP finns representerat i referensgruppen
- RSP kommer att samarbeta och ha kunskapsutbyte med:
 - Det bredbandskansli som inrättas i samarbete mellan Länsstyrelsen och Region Dalarna under våren. Kansliet kommer att arbeta för att genomföra **länets digitala agenda**.
 - **Landsbygdsprogrammet**
 - Samt Länsstyrelsens funktioner för:
 - **miljömålen, samt klimat- och energistrategi**
 - **integrationssamordning**
 - **sociala riskanalyser inom samhällsberedskap**
 - **Gränsprojekt Hedmark-Dalarna, insats demografi**
 - **resurscentrum offentlig upphandling**
 - **resurscentrum Winnet Dalarna, som arbetar med jämställdhet**

Partnerskap

De regionala serviceprogrammen ska innehålla en beskrivning av partnerskapets organisation och funktion i genomförandet av det aktuella programmet.

Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014-2018

RSPs partnerskap består av:

- kommuner
- statliga myndigheter
- regionförbund
- intresseorganisationer
- ideella organisationer
- Coompanion
- Företagarorganisationer
- Idrottsförbund
- Övriga aktörer i landsbygds- och utvecklingsfrågor

Kommunalt deltagande

De regionala serviceprogrammen ska beskriva på vilket sätt det kommunala deltagandet och engagemanget ska understödjas och uppmuntras inom ramen för programmen.

Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014-2018

Kommunernas engagemang i RSP är avgörande för att nå de planerade effekterna av serviceprogrammet. De serviceplaner som utarbetas i kommunerna är en förutsättning för att bevilja kommersiellt stöd till butiker och bensinmackar, samt hemsändningsbidrag.

Lokalt förankrade och anpassade lösningar är dessutom en förutsättning för hållbar och varaktig utveckling av servicen på landsbygden.

Förordningen för kommersiellt stöd till dagligvaror och drivmedel kräver dessutom att kommunerna har planerat varuförsörjningen. I annat fall kan inte behovet av stöd bedömas (se avsnitt Avgränsningar).

Hållbar utveckling

I framtagande och genomförande av de regionala serviceprogrammen ska hållbarhetsdimensionerna beaktas med särskild fokus på jämställdhet mellan kvinnor och män, integration, mångfald samt miljö.

Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014-2018

Målet är att alla insatser inom RSP ska processas och följas upp utifrån de horisontella målen för hållbarhet. RSP har ett nära samarbete med Winnet Dalarna som bl a arbetar med att ta fram en modell för processtöd med fokus på jämställdhetsintegrering. Vår avsikt är att tillämpa delar av den modellen och anpassa den till att omfatta även integration, mångfald och miljö.

Den pedagogiska grundtanken är att krav på handling kräver kunskap, som ändrar attityder. Motsatsen vore att informera och utbilda fram en attityd och invänta handling, men det tror vi inte är fruktbart.

Det processtöd som tas fram inom Winnet Dalarna utgår ifrån att handling och kunskap ska finnas så långt ut i organisationen som möjligt.

Vi menar att

- Det processtöd som utvecklas är fullt tillämbart även inom RSP
- Kommunernas näringslivsenheter bör involveras i arbetet och bli kunskapsförmedlare ut i kommundelarna/organisationerna/föreningarna
- Länsstyrelsens roll bör vara - förutom att arrangera utbildningar – att erbjuda kompetensstöd på områdena jämställdhet, integration, mångfald och miljö

Prioriterade områden

Inom ramen för regionala serviceprogram 2014–2018 ska ett arbete bedrivas som fortsättningsvis bidrar till att

- *Befintliga och nya satsningar på samverkanslösningar uppmuntras och initieras*
- *Nya typer av mötesplatser växer fram*
- *Främja samordning mellan aktörer och insatser för att öka tillgängligheten till service i gles- och landsbygder för kvinnor, män och företag*
- *Tydliggöra kopplingar mellan tillgänglighet till service och näringslivets utveckling*

Identifiering och planering av programmens konkreta insatser ska göras en gång per år för det närmast kommande året. I samband med länens årliga uppföljning ska även en beskrivning av insatser för det kommande året tas fram.

Från Riktlinjer för framtagande och genomförande av regionala serviceprogram 2014-2018

RELL

1. Servicelösningar i samverkan

Dalarna är ett starkt differentierat län i flera avseenden – demografiskt, geografiskt och kulturellt. Det ställer höga krav på analys och lyhörddhet i arbetet för en god och rimlig servicenivå på landsbygden. Lokala förutsättningar måste i hög grad styra utformningen av servicelösningar. Genom ett brett lokalt engagemang med kommunerna i spetsen, och med Länsstyrelsen som samordnare kan landsbygden i Dalarna utvecklas utifrån unika lokala förutsättningar.

Servicepunkter som kan erbjuda praktisk service och fungera som en social mötesplats för invånarna kan vara lösningen då butiken lagts ned eller för att stärka existerande butiker.

Länsstyrelsens roll ska vara att erbjuda plattformar för kommunerna att i samråd med invånarna lokalt identifiera sina behov och hitta dessa mötesplatser.

Mål:

- De 51 landsbygdsbutiker som finns i Dalarna i januari 2014 ska inte vara färre 2018
- De 52 bensinmackar och tappställen – varav 11 ligger i anslutning till butiker - som finns på landsbygden i Dalarna i januari 2014 ska inte vara färre 2018
- Andelen bensinmackar och tappställen med biogas ska öka
- Antalet laddningsställen för elbilar ska öka
- Ingen ort i länet ska ha längre än 12 km till kontantuttag
- De sex mest utsatta orterna (se avsnitt Analys, Betaltjänster ovan) ska ha kvar sin betalservice
- Inom ramen för förordning och regionala riktlinjer ska stödet till kommersiell service riktas främst till investeringar för att stärka och utveckla lanthandeln som företag. De senaste årens trend att servicebidragen till länets lanthandel ökar, ska brytas
- Nya samordningslösningar för hemsändning som tar hänsyn till funktion och struktur på serviceområdet ska genomföras

Övergripande insatser

- Länsstyrelsen ska skapa plattformar för lokala initiativ, samverkan och idéutveckling för att främja lösningar för att stärka och utveckla service - och ny teknik som stödjer servicen - enligt avgränsningarna
- Länsstyrelsen ska stödja kommunerna i arbetet med serviceplaner för att identifiera behoven av servicepunkter lokalt

Område 2-5

Samarbetet mellan kommunerna är i dagsläget begränsat och flera efterlyser mera utbyte av erfarenheter och flera kommunöverskridande projekt för att hitta lösningar.

Det tycks också vara så att utvecklingsarbeten som drivs inom området skulle vara i behov av mer nytänkande och öppenhet. Flera av dem som arbetat länge med landsbygdsutveckling anser att man arbetar ungefär på samma sätt med frågorna idag som för många år sedan och att det

finns ett behov av förnyelse. Lösningarna för service ser olika ut beroende på lokala förutsättningar.

Därför är kommunernas engagemang förutsättningen för ett framgångsrikt arbete inom RSP, liksom samarbetet med byalag, föreningar och andra aktörer på landsbygden. I det arbetet ska Länsstyrelsen vara en samarbetspartner och ett praktiskt stöd för kunskapsutbyte, plattformar för möten, information och omvärldsbevakning. Dessutom visar följeforskningen att det är mycket som talar för ett behov av att vässa den externa kommunikationen i arbetet med RSP.

En studie gjord av Dalarnas Forskningsråd visar också på vikten av kommunikation. Flera intervjuade anser att det råder delade meningar om målsättningen inom några arbetsgrupper och att begreppet service inte är tydligt definierat i nuvarande RSP. Studien visar också att det krävs en helhetssyn på serviceförsörjningen och att det finns önskemål om att Länsstyrelsen ska driva frågan på ett tydligare sätt, exempelvis genom kunskapsstöd till kommunerna i detta arbete. Många har önskemål om en gemensam funktion för omvärldsbevakning inför kommande program och gemensam tillgång till expertkompetens inom strategiska områden. Dialogen med partnerskapet visar dessutom vikten av att hitta former för kunskapsutbyte och lärande. Idag menar många att erfarenheterna från programmets olika aktiviteter inte sprids och därför inte får full effekt.

Behovet av konsekvensanalyser är ett annat område som studien belyser. Många i partnerskapet berättar att det finns risk för intressekonflikter: när man satsar på ett serviceställe, riskerar man att slå ut ett annat o s v.

Följeforskning och dialog med partnerskapet visar sammantaget behovet av kunskapsöverföring, omvärldsanalys och kommunikation. De ger också uttryck för ett samlat önskemål att Länsstyrelsen formulerar och tydliggör sin roll i kommande RSP. Utifrån de erfarenheterna har mål 2-5 utformats.

2. Risk- och konsekvensanalyser, samt processtöd för planerade insatser

Länsstyrelsen ska

- initiera och medverka till att risk- och konsekvensanalyser genomförs för att planera och värdera insatser inom RSP
- initiera och medverka till processtöd för hållbara servicelösningar – jämställdhet, integration, mångfald och miljö - i de insatser som planeras och genomförs inom RSP

3. Omvärldsbevakning

Länsstyrelsen ska

- Genomföra 2 studiebesök/år, nationellt eller internationellt, med deltagande från delar av partnerskapet
- Löpande inhämta kunskap på området via aktuell forskning, studieresor, deltagande i nätverk och seminarier, samt dialog med dem som arbetar med servicefrågor på landsbygden (lanthandlare, mackägare, byalag, bygderåd m fl). Minst 10 aktiviteter/år
- Genom en aktivitet/år söka fördjupad kunskap och analys inom ett område som beslutas i samråd med partnerskapet. Det kan ske genom samarbete med forskare eller via forskningsöversikter i egen regi

4. Lärande och kunskapsöverföring

Länsstyrelsen ska

- Arrangera 2 kunskaps-seminarier eller föreläsningar/år för partnerskapet, exempelvis i samarbete med Winnet Dalarnas processtöd genomföra utbildningsinsatser för att leda lärande organisationer. Deltagare: handlare, mackägare, byalag m fl som aktivt arbetar med servicefrågor på landsbygden

5. Information och kommunikation

- Länsstyrelsen ska
 - Sprida kunskap och erfarenheter via kanaler som utvecklats i samråd med partnerskapet. Uppdateras kvartalsvis
 - Via en internet-baserad kunskapsbank samla forskning och erfarenheter på området
 - Anpassa tillgänglig kunskap på området för olika gruppers behov
 - Producera och sprida pressmeddelanden om aktuella delar av RSPs arbete

Genomförandet av dessa målsättningar är beroende av att medel beviljas.

Uppföljning/utvärdering

Detta avsnitt skrivs efter remissrunda

Inför framtagande av regionala serviceprogram finns ett tydligt krav på att programmen ska utformas så att det för varje län är möjligt att följa upp och utvärdera genomförandet kontinuerligt under programmens gång.

Länen ska kunna presentera en uppföljnings- och utvärderingsplan innehållande en beskrivning av hur genomförda insatser ska följas upp, hur resultat och måluppfyllelse ska utvärderas samt hur resultaten ska tas tillvara för att bidra till lärande. I uppföljnings-

och utvärderingsplanen ska beskrivas hur information om programmens genomförande och resultat ska spridas, tillika hur inhämtning av information om andras erfarenheter och resultat är tänkt att ske.

Varje år ska genomförda insatser och uppnådda resultat redovisas till Tillväxtverket som har i uppdrag att sammanställa och redovisa hur länen genomför sina respektive regionala serviceprogram till Regeringskansliet (Näringsdepartementet). Redovisningar avseende hur genomförandet fortskrider ska årligen redovisas till Tillväxtverket enligt följande plan:

- Delredovisning 1 den 31 januari 2015
- Delredovisning 2 den 31 januari 2016
- Delredovisning 3 den 31 januari 2017
- Delredovisning 4 den 31 januari 2018
- Slutredovisning som avser hela perioden 2014–2018

Bilagor

Insatser RSP 2014-2018, bifogas separat

Service i Dalarna, analysunderlag, bifogas separat

REMISSVERSION

1 Insatser för 2014

För att arbetet inom det regionala serviceprogrammet ska leda till uppsatta mål fordras att konkreta insatser identifieras och planerats inför själva genomförandet. Identifiering och planering av programmets insatser ska göras en gång per år inför det närmast kommande året. För 2014 bör dock insatserna utformas i samband med framtagningen av regionalt serviceprogram, för att börja gälla redan 1 april 2014. I samband med länets årliga uppföljning av det regionala serviceprogrammet ska beskrivning av det kommande årets insatser tas fram. De insatser som redan vid framtagandet av programmet är självklara att ingå, bör dock beskrivas redan vid utformningen av programmet.

Partnerskapsmöten *

- Konsolideringsarbete för att etablera det nya serviceprogrammet.
 - Möten med organisationer i partnerskapet. Vår och höst 2014
- 3 st möten i respektive arbetsgrupp
 - Etableringsmöte där arbetsformer konsolideras. Maj 2014
 - Uppföljningsmöte september 2014
 - Planeringsmöte för 2015 november 2014

Aktiviteter

- skapa plattformar för lokala initiativ, samverkan och idéutveckling för att främja lösningar för att stärka och utveckla service och använda ny teknik, enligt avgränsningarna
- Kontakta näringslivsansvariga i länets 15 kommuner och inleda arbetet med inventering och uppdateringar av serviceplaner
 - Informera om och kommunicera till berörda:
 - kriterier för stöd kommersiell service
 - risk- och konsekvensanalyser
- Inventera betal-service-tjänsterna på de sex mest utsatta orterna och vid behov upprätta åtgärdsplan i samarbete med kommunerna
- Genomföra 1 studieresa tillsammans med delar av partnerskapet
- Genomföra 10 aktiviteter för ökad omvärldsbevakning

- Identifiera områden för, och genomföra, fördjupad analys
- Arrangera 2 kunskaps-seminarier eller föreläsningar
- Formalisera och fördjupa samarbetet med Winnet Dalarna för att genomföra utbildningar i att leda lärande organisationer
- Utveckla kanaler i samarbete med partnerskapet, för att sprida kunskap och erfarenheter kvartalsvis
- Skapa en internet-baserad kunskapsbank för att samla forskning och erfarenheter på området
- Ta fram en kommunikationsplan

Under förutsättning att PTS beviljar sökta medel planeras dessutom följande utvecklingsinsatser för betaltjänster 2014:

- Fixit, Dala Järna. Fixartjänst med fokus på teknisk hjälp. Förstudie har genomförts
- Långshyttan. Handeln och hemtjänsten i samarbete tar fram en APP för att underlätta inköp för äldre och funktionsnedsatta
- Dalarnas Idrottsförbund testar lösningar för kontanthantering, anpassade för idrottsrörelsens behov (försäljning, bytardagar m m)
- iZettle. HSO Dalarna testar lösning för att betala med kort via mobiltelefon
- Biblioteksfilialer i Falu kommun. Projekt för att inrätta servicepunkter på biblioteksfilialer, med bl a teknisk hjälp. Uppföljning och genomförande av resultaten från tidigare projekt

* **Förslag på hur Arbetsgrupperna formeras:** Två arbetsgrupper inrättas med geografisk indelning.

En med kommunrepresentanter i södra delen av länet (förslagsvis Avesta, Hedemora, Smedjebacken, Ludvika, Säter, Borlänge och Falun)

En i norra/västra (förslagsvis Gagnef, Vansbro, Malung/Sälen, Älvdalen, Mora, Orsa, Rättvik, Leksand)

Region Dalarna och Landstinget deltar i båda arbetsgrupperna med en representant.

Övriga statliga myndigheter deltar i en av grupperna med en representant.

Näringslivsorganisationer, intresseorganisationer deltar i en av grupperna.

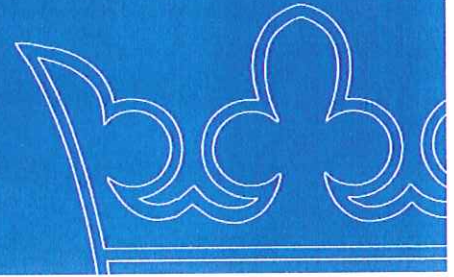
För att säkerställa att den ideella sektorns deltagande kommer en representant från ideella organisationer erhålla viss ersättning.

Kommunrepresentanter kan med fördel komma från olika sektorer inom kommunen. T.ex kommunledning, näringslivsutveckling, omsorg

Beräkningen av antalet deltagare i respektive arbetsgrupp är ca 15 personer.

Uträkningen bygger på följande:

- 15 kommuner
- Region Dalarna (2 st)
- Landstinget (2 st)
- Högskolan
- Företagarna
- Sv Näringsliv
- LRF
- Coompanion
- Dalarnas Idrottsförbund
- handikapsorganisationer
- pensionärsorganisationer (2st)
- invandrarorganisationer (2 st)
- övriga

Service i Dalarna

Inför RSP 2014-2018

Foto: Emma Erkers

Näringslivsenheten

Sten-Rune Lundin, Birgitta Laszlo

Innehållsförteckning

Framtida utmaningar	3
Befolkning och demografi	5
Näringsliv och arbetsmarknad	11
Bo i Dalarna	15
Service i Dalarna	17
Utvecklingen av kommersiellt stöd	19
Dagligvaror och drivmedel	20
Paket, försändelser och ombud	25
Betaltjänster	26
Post	35
Servicepunkter	37
Bredbandsstrategi i Dalarna	39

Framtida utmaningar

Framtiden intresserar mig. Jag tänker tillbringa resten av livet där.

CF Kettering¹

I en så kallad "framtidslab" har en grupp tjänstemän på Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) tillsammans med Kairos Future arbetat fram ett underlag för att diskutera viktiga drivkrafter och trender i omvärlden samt utmaningar för kommuner och landsting.

De konstaterar att det finns flera övergripande drivkrafter som påverkar hur samhället förändras framöver:

- Värderingsförändringar
- Globalisering
- Demografi
- Klimatförändringar
- Ny teknik

Utifrån de drivkrafterna har de identifierat 13 trender som påverkar det kommunala uppdraget mot 2020:

1. Ålderspucklar

2020 har 90-talisterna fått barn och 40-talisterna har blivit gamla. Dagens unga har starkare familjevärderingar än dagens vuxna och man kan anta att 90-talisterna skaffar barn ungefär samtidigt. Vi kommer att ha många nyfödda och många gamla.

2. Generationsskutt

Den unga generationen visar ökad individualism. Unga värderar dessutom personliga relationer högt och vill inte arbeta i hierarkier.

3. Matchningsproblem på arbetsmarknaden

Babyboomen kanske inte kan kompensera de jobb som 40-talisterna lämnar. Och vill de unga ha de jobben?

4. Rörlighet

Ökad rörlighet, unga flyttar, folk rör sig över större geografiska ytor, 1 av 3 pendlar till annan kommun, men bilåkande och flygresor kommer att minska till följd av klimatförändringarna.

¹ www.kairosfuture.com/varatjanster

5. Polariserad befolkning

De 10 % av befolkningen som tjänar minst har inte ökat sina inkomster sedan 1990. De 10 % som tjänar mest har ökat sina inkomster med 50 % under samma tid. De ekonomiska klyftorna ökar, liksom bostadssegregationen.

6. Medicinska och behandlingsmässiga genomslag

Forskning botar flera sjukdomar, men skapar också stora förväntningar på behandling och vård. Resurserna kommer inte att räcka för alla.

7. Klimatsmart teknik

Det kommer att krävas att vi ställer om till förnyelsebar energi och klimatsmart teknik

8. Virtuella världar, nanoteknik och universella nätverkssamhällen

Ny teknik ger möjlighet till kommunikation mellan allt och alla. Visuella världar och universella nätverkssamhällen minskar geografins betydelse. Materia specialdesignas och det är svårt att förutsäga vilka förändringar det blir.

9. Dyrare tjänster

Många människor gör mera själva och får mindre tid över. Det gör att varor blir allt billigare, medan tjänster blir dyrare.

10. Identitetsekonomi

Vår strävan efter dyra bilar, väskor och skor ersätts av identitetsskapande aktiviteter som volontärresor, skönhetsoperationer och kvalitetsmat. Hur påverkar det människors vilja att bo på en viss plats i framtiden?

11. Global sårbarhet

Världen är sammankopplad och vi ser en global sårbarhet med pandemier, ekologiska hot, extremism och politikerförakt, militärpolitiska hot, sårbar infrastruktur, finansiella krascher.

12. Lokal rådighet förändras

Den lokala beslutsförmågan påverkas av rättighetslagar och granskning från EU, statlig tillsyn och nya lagar, medvetna medborgare, ökad valfrihet, samt granskande - och ibland populistisk - media

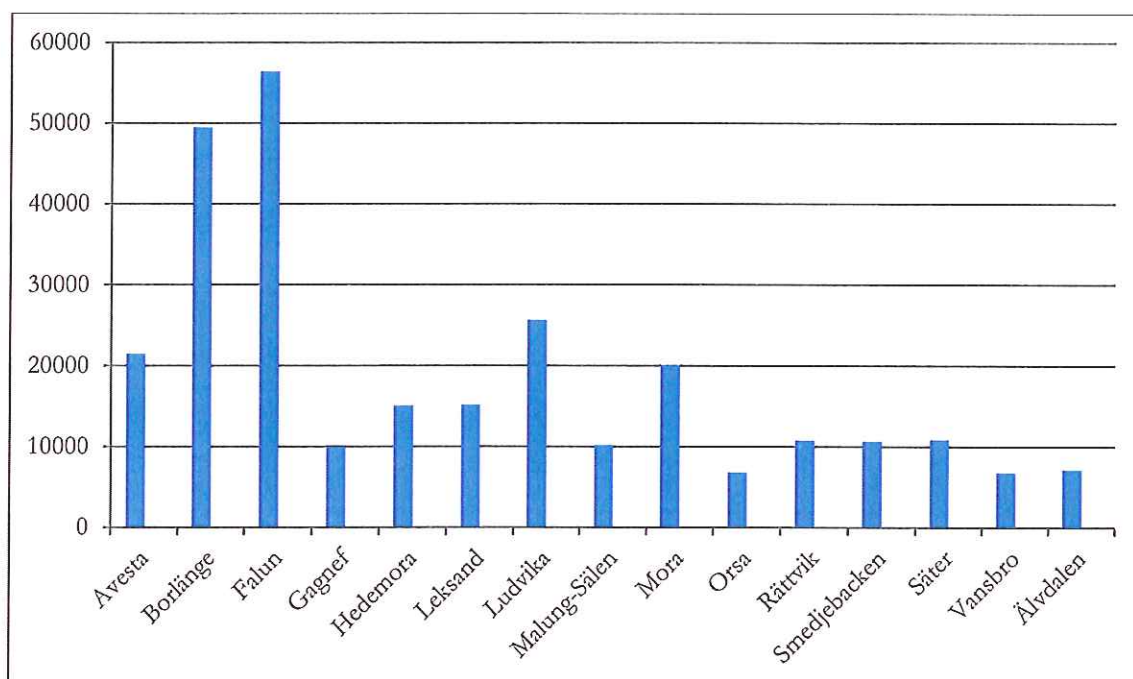
13. Instrumentellt beslutsfattande

Tidigare har vi litat på enskilda experter. Det överskuggas av statistik och matematiska modeller som ersätter/kompletterar mänskliga bedömningar.

Befolkning och demografi²

Dalarnas befolkning – 276 500 – har inte varit på en lägre nivå sedan 1970-talet. Av länets 15 kommuner är det endast Falun och Borlänge som ökar, men inom Falu kommun har flera av småorterna tappat invånare under de senaste fem åren. Samma sak gäller i stort sett alla småorter i kommunerna; befolkningsminskningen kan vara måttlig, sett till centralorten, medan småorterna tappar invånare (se bilaga 1)

Dalarnas kommuner, befolkning

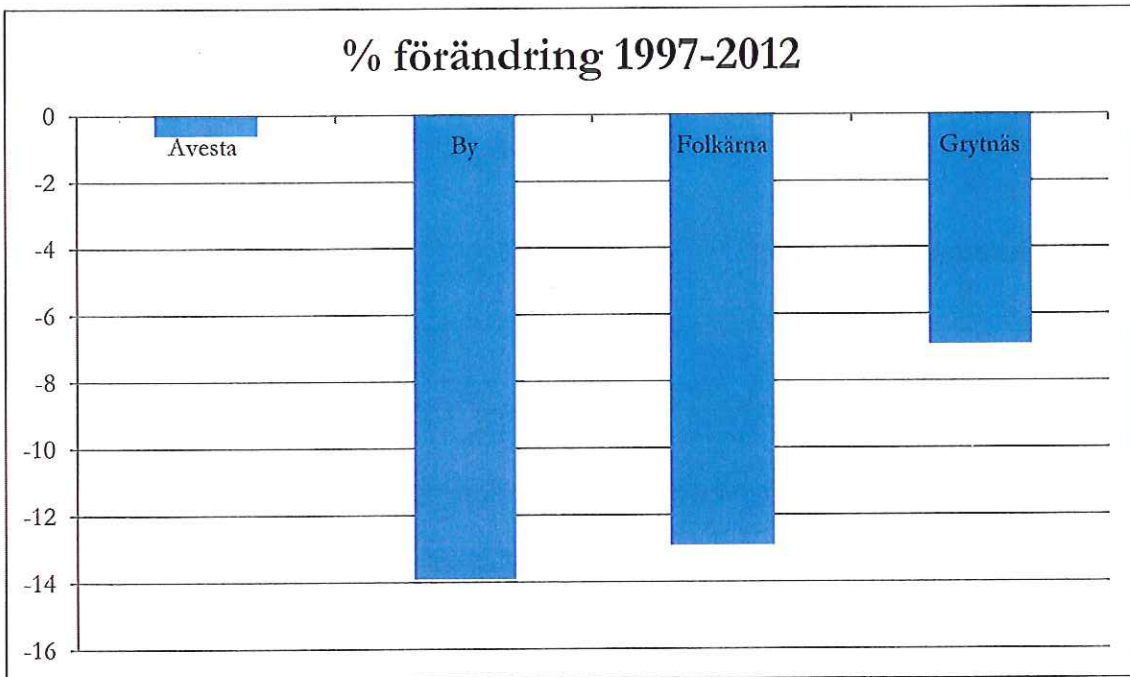
Förändringar i befolkning/församling 1997-2012³

Det sägs att den tätortsnära landsbygden ökar sin folkmängd mer än de större tätorterna numera, men mönstret ser inte riktigt ut på det viset i Dalarna. Avesta tätort har t ex minskat måttligt, medan landsbygden utanför har minskat kraftigt. I Falu kommun har församlingarna i tätorten ökat, tillsammans med vissa landsbygdsförsamlingar, medan andra minskat

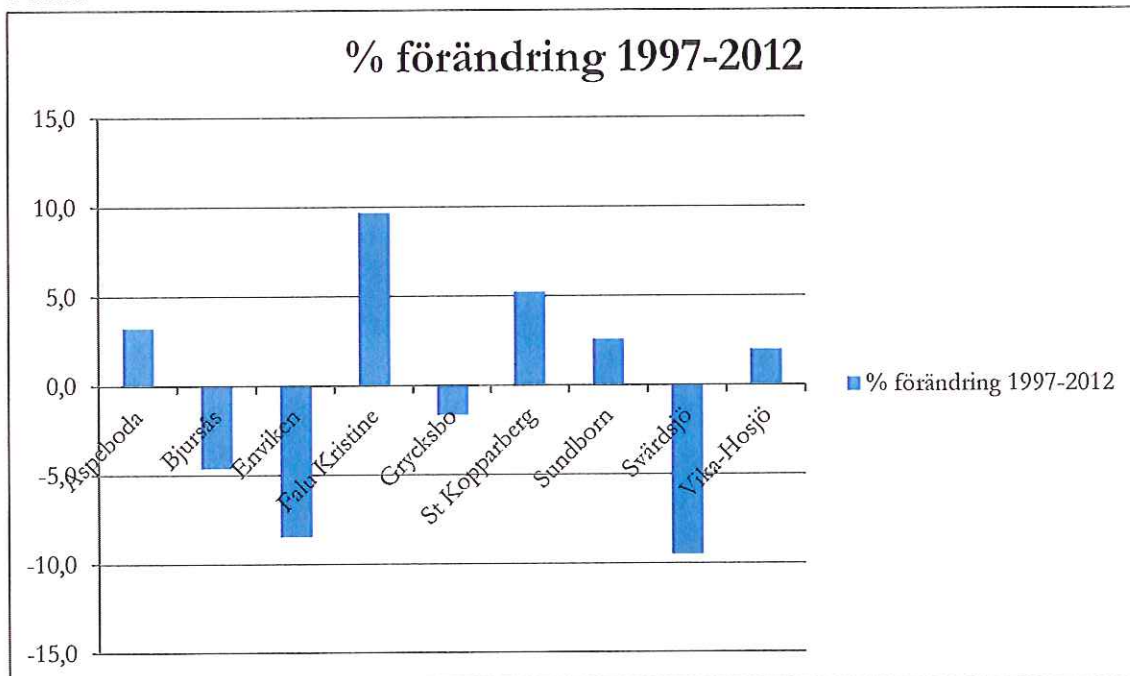
² Region Dalarna och Länsstyrelsen Dalarna

³ SCB och Region Dalarna

Avesta

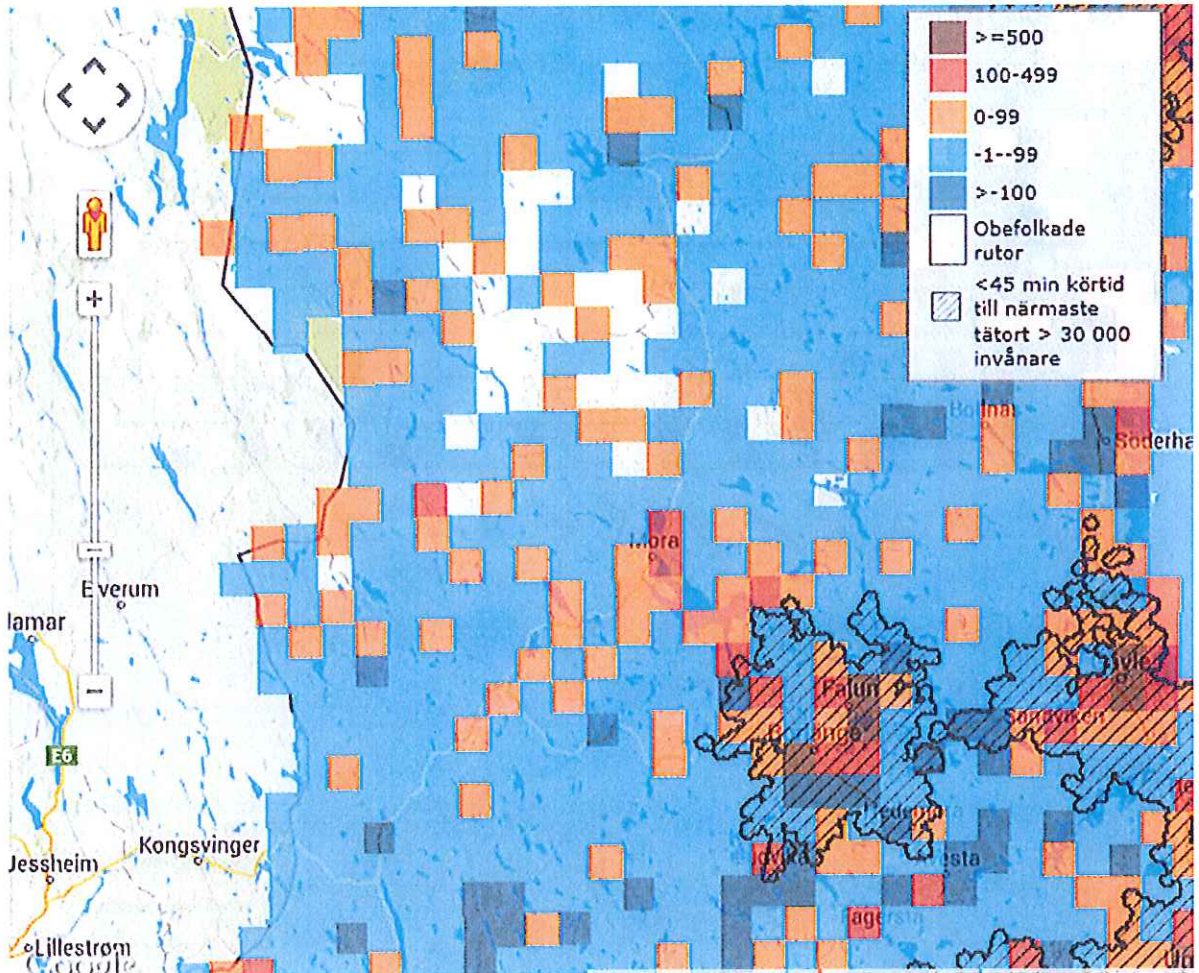

Falun

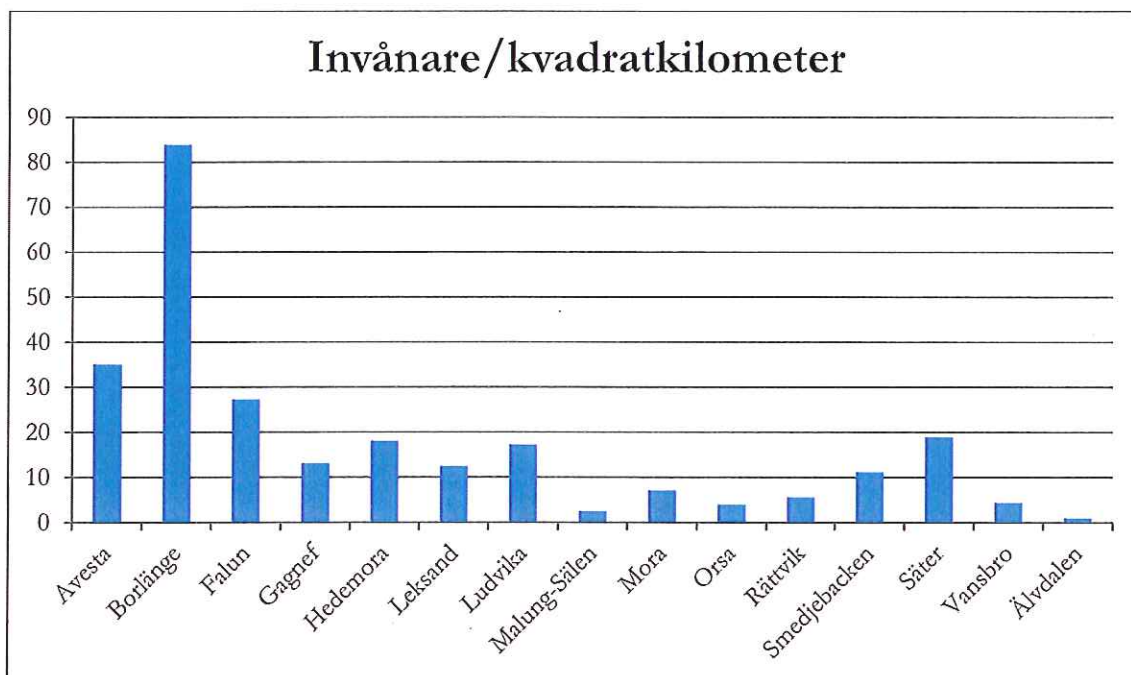

Antalet invånare i de småorter där satsningar gjorts under nuvarande RSP varierar. Som exempel kan nämnas Bjursås med drygt 1 800 invånare ett par mil utanför Falun och Sörsjön med 130 invånare, 10 mil till kommunens centralort Malung och 3,5 mil till Sälen.

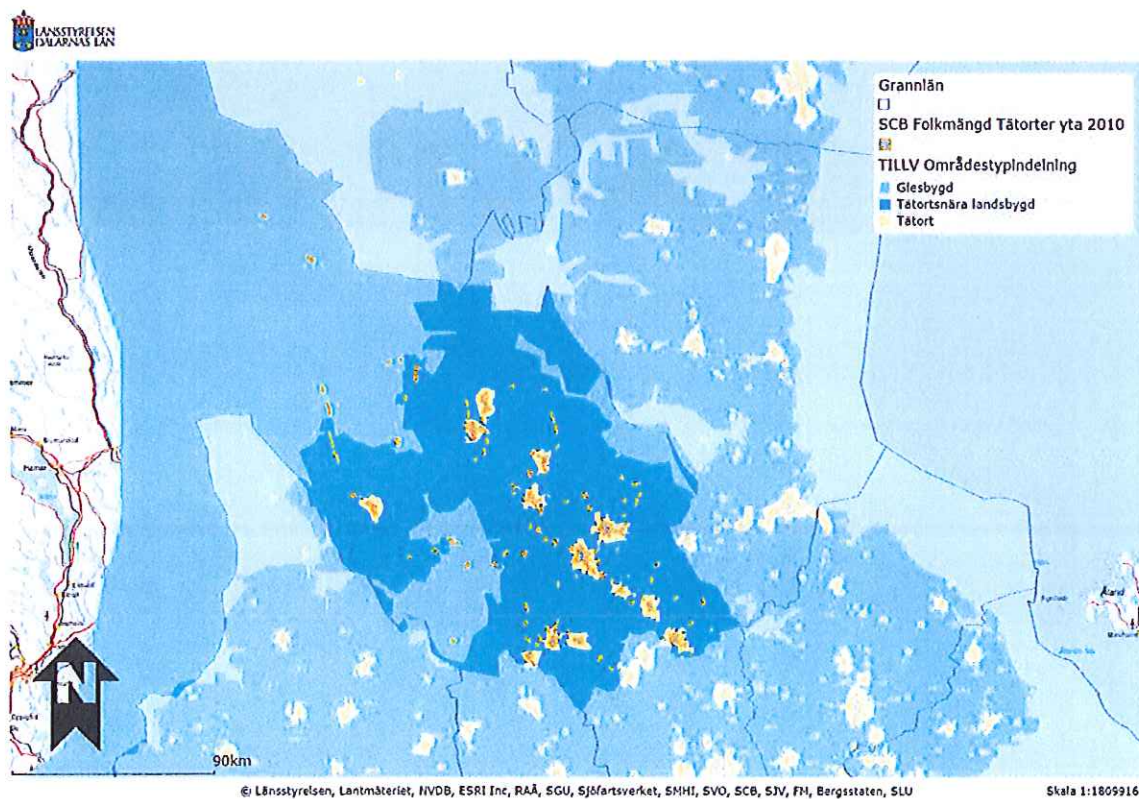
Befolkningstillväxt 2000- 2010, Antal personer per 10x10 km ruta

Invånartätheten i Dalarna är 10 personer/kvadratkilometer, men tätheten varierar kraftigt: från Borlänge 84/kvadratkilometer till Älvdalens 1/kvadratkilometer.⁴ Variationen är också kraftig inom kommunerna, i tätort och kringliggande landsbygd.

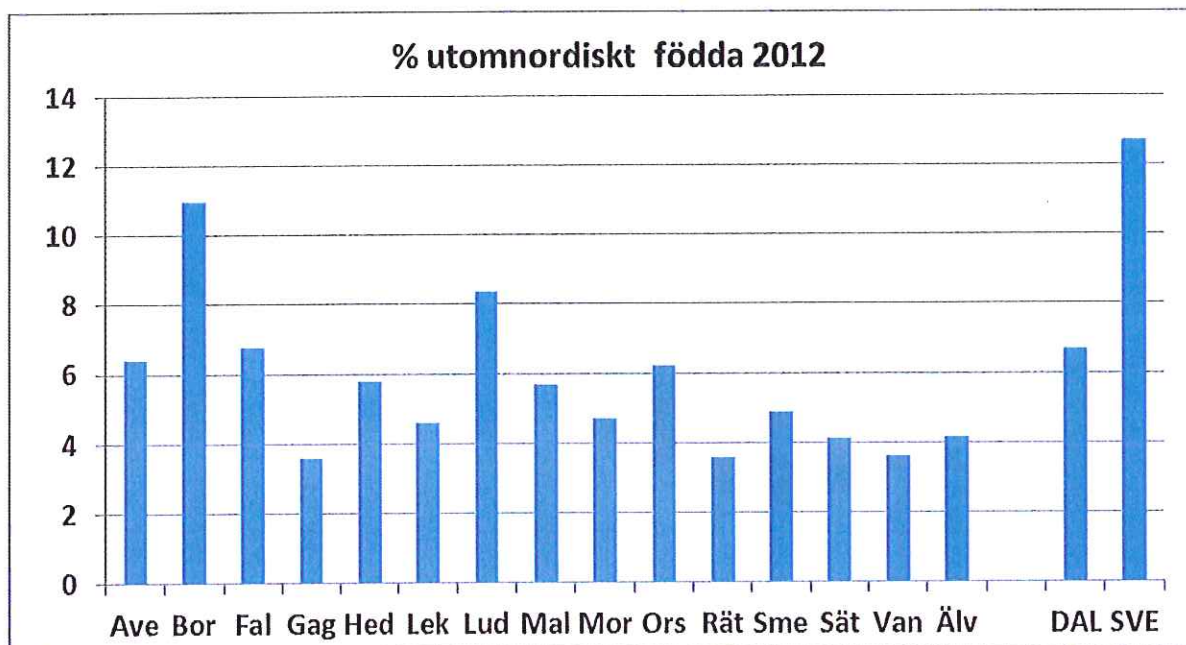

Tätort, landsbygd och glesbygd i länet

⁴ Region Dalarna 2010

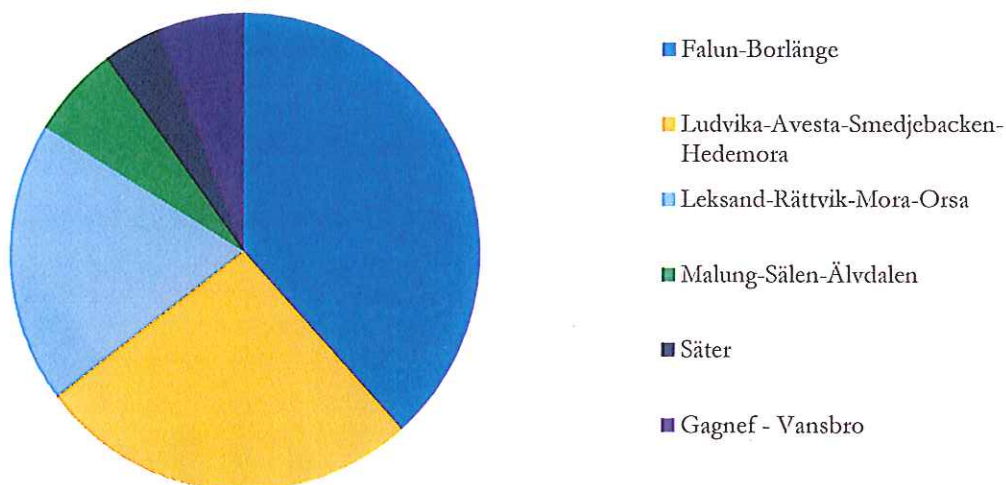
Det är den utomeuropeiska invandringen som gjort att Dalarnas folkmängd inte minskat de senaste åren. Den största enskilda gruppen kommer från Somalia, följd av Irak, och Thailand. Dalarna har dessutom en stor grupp finsktalande och inom länet är Borlänge kommun förvaltningsområde för finska och Älvdalens kommun för samiska, av de nationella minoritetsspråken.

Borlänge har de senaste två åren haft en kraftig utflyttning av män i åldrarna 25-54, medan Ludvika haft en stadig inflyttning av män, främst i åldern 25-34 år. Under samma tid har Falun lockat många kvinnor i samma åldersgrupp att flytta in, och kvinnor i åldrarna 25-34 år ökar stadigt.

Grannkommunerna Falun och Borlänge har tillsammans drygt 100 000 invånare, 38 % av länets befolkning. Länet är differentierat, med ståltillverkning i bruksorterna i söder, samt stor turism i Siljansområdet och fjällregionen. Stålorterna Ludvika, Avesta, Smedjebacken och Hedemora (Långshyttan) har 26 % av befolkningen. Turistorterna runt Siljan – Leksand, Rättvik, Mora och Orsa – har tillsammans 19 %. Malung-Sälens kommun har endast 4 % av befolkningen, men Sälen är den ojämförligt största vintersportorten i landet, sett till antalet sålda skipass

Andel av länets befolkning

Inom ramen för Winnet Dalarna har jämställdheten i samtliga kommuner kartlagts. (Genuskontrakt, Winnet Dalarna 2012-2013) Kommunerna i norr och nordväst; Vansbro, Älvdalen, Malung - Sälen och Orsa har likartad struktur med traditionella könsmonster i yrkesval, uttag av föräldrapenning, politiskt engagemang m m. Falun är den kommun i länet där skillnaderna mellan män och kvinnor jämnats ut mest, medan övriga kommuner utvecklas i varierande grad.

Analysarbetet inför RSP 2014-2018 visar en samstämmig bild mellan könsmonster och grad av tillgänglighet och bredbandstäckning, antalet serviceställen och befolkningsutveckling. De problemen är ofta svårast att lösa i kommuner med traditionellt könsmonster.

Inför 2020 har flera dala-kommuner en uttalad målsättning att väsentligt öka invånarantalet. Det faktum att den utomeuropeiska invandringen står som garant för invånarantalet i länet, bör påverka kommunernas arbete i frågan.

Näringsliv och arbetsmarknad

Dalarna är ett differentierat län, med stora skillnader i näringsliv och arbetsmarknad; från bruksorter och jordbruksbygd i söder till fjällområden i norr. Däremellan finns Falun-Borlängeregionen med tillsammans 100 000 invånare, Siljansbygden med kultur och turism, vidsträckta finnmarksområden och västra Dalarnas kommuner med tillverkningsindustrier och stor genomströmning av fjällturister.

Den kartläggning av Dalarnas näringsliv⁵ som presenterades under 2013 visar en produktiv industri med stark export men färre arbetstillfällen. Tjänstesektorn växer långsamt men besöksnäringen fortsätter att öka.

Under åren 1993 till 2011 hade länet lägre sysselsättningstillväxt än riksgenomsnittet, men andelen i arbete har ökat. En orsak till det antas vara att många arbetslösa flyttat från länet.

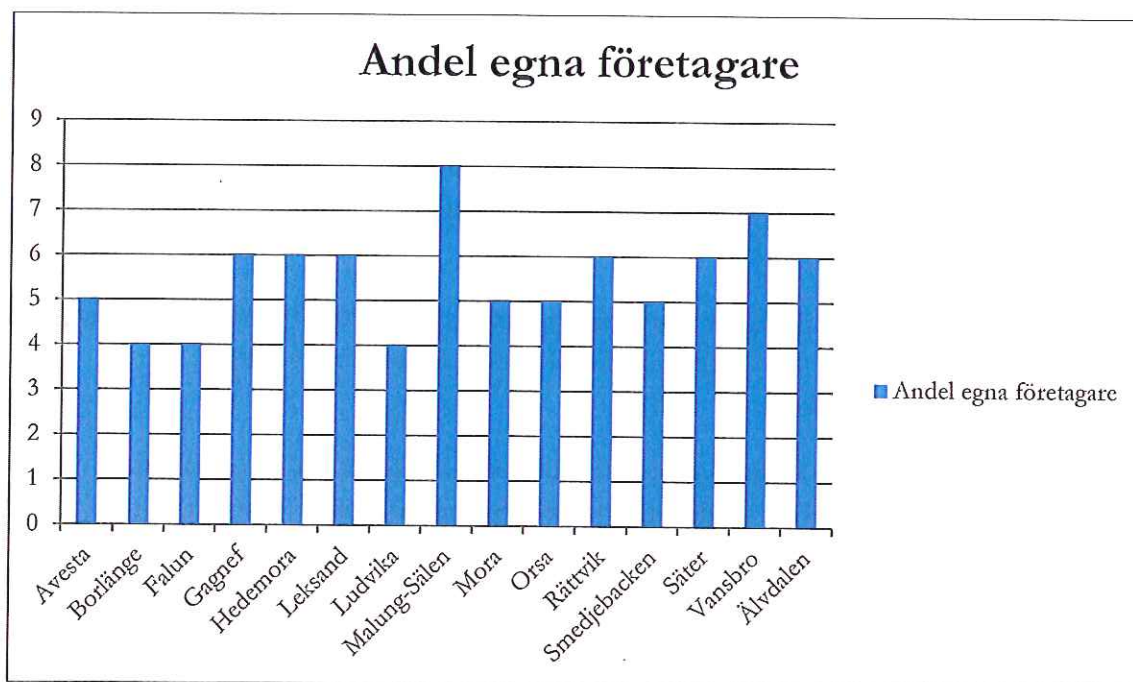
Från att ha haft högre förädlingsvärde än riket i genomsnitt under början av 2000-talet, har länet sjunkit under riksgenomsnittet från mitten av 2008. En förklaring kan vara att de stora företagen valt att lägga ut delar av sin verksamhet på andra företag, i flera fall i andra länder.

Villkoren för turistorterna i länet ser olika ut. Runt Siljan integreras turismen i den befintliga strukturen, medan fjällturismen utgår ifrån naturen. Det betyder att mycket av service, näringar och arbetskraft flyttas till fjällområdet under högsäsong och flyttar därifrån inför lågsäsong. Under högsäsong vistas mellan 70 000 och 100 000 personer i Sälen-området, besökare som oftast stannar i en vecka. Det innebär en förflyttning till och från Sälen varje vecka på mellan 140 000 och 200 000 personer, nästan enbart på landsväg. Det har stor betydelse för handel och service längs vägarna genom glest befolkade kommuner.

Inför varje vintersäsong utannonseras omkring 800 säsongsarbeten, vilket gör att orten periodvis har många tillfälliga invånare som inte är folkbokförda i kommunen.

Malung-Sälen har högst andel egna företagare bland befolkningen, både i AB och egenföretag.

⁵ Så förändras Dalarnas näringsliv - en kartläggning av de senaste 10-25 åren. Länsstyrelsen Dalarna 2013

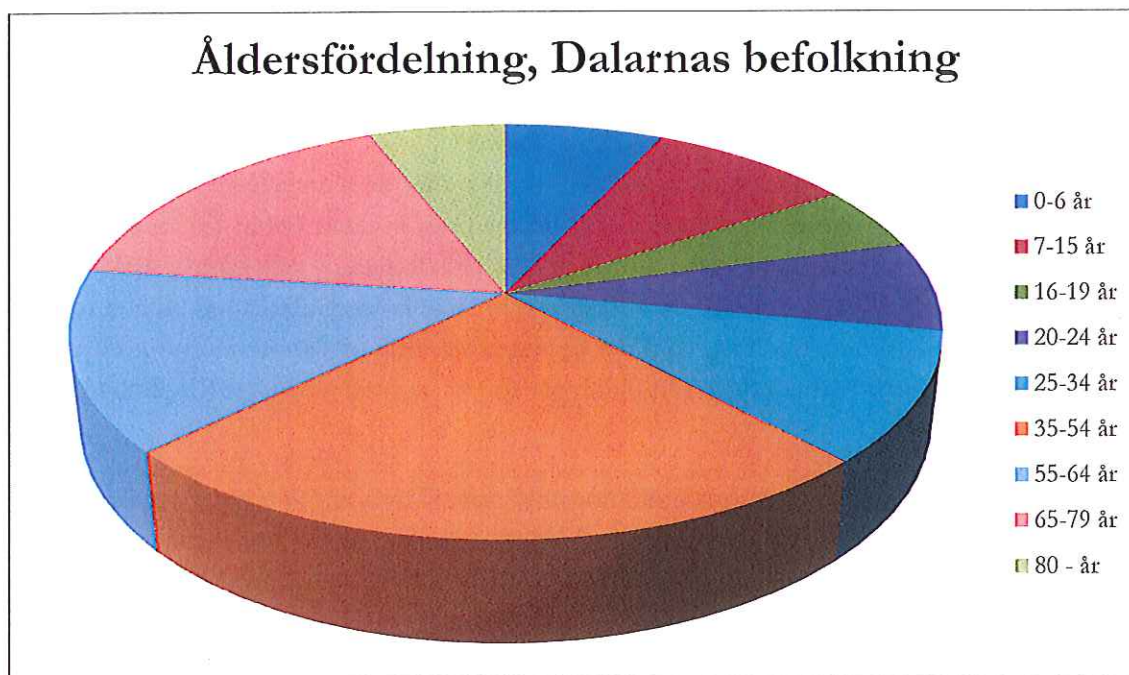
Näst högst andel har Vansbro i västra Dalarna. Kommunen har låg andel högutbildade jämfört med länet i övrigt, liksom låg tillgänglighet till arbetsplatser inom pendlingsavstånd⁶. Kommunen har några företag inom starka industribranscher, men i huvudsak företag inom övrig industri. Vansbro har dessutom bland de högsta värdena i länet när det gäller förädlingsvärde och vinst per anställd.

Kommunerna runt Siljan, samt Älvdalen och Säter har också relativt stor andel egenföretagare. Lågst andel egenföretagare finns i Falun och på orter med stark stålindustri: Avesta, Borlänge, och Ludvika

Befolkningens sammansättning ser ungefär lika ut i Dalarna som i landet i stort, men underskottet i arbetsåldrarna är större, liksom överskottet i de yngre pensionsåldrarna. Det betyder att generationsväxlingen i arbetslivet kommer tidigare till Dalarna än i landet i stort.

⁶ Så förändras Dalarnas näringsliv - en kartläggning av de senaste 10-25 åren. Länsstyrelsen Dalarna 2013

Åldersfördelning, Dalarnas befolkning

2012 visade en kraftig obalans mellan kommunerna⁷: I Rättvik och Smedjebacken beräknas mer än dubbelt så många lämna arbetsmarknaden som antalet ungdomar i bedömda ingångsåldrar. I Borlänge måste ungdomarna däremot konkurrera om jobben som de äldre lämnar. Skillnaderna mellan kommunerna kommer att jämnas ut senare under decenniet, samtidigt som antalet avgående och tillträdande på arbetsmarknaden blir nästan detsamma. Dalarna tillhör hela tiden de län där arbetsgivarna får svårast att rekrytera efter pensionsavgångar, även om obalanser mellan närliggande kommuner snabbt kan försvinna genom ökad pendling.

Bedömningen av generationsväxlingen är komplicerad; numera varierar det kraftigt i vilken ålder ungdomar etablerar sig på arbetsmarknaden, från den grupp som vill i arbete direkt efter gymnasiet eller tidigare, till dem som länge vill pröva andra vägar i livet mellan studier och arbete. Dessutom rationaliseras ständigt stora delar av arbetsmarknaden, så att det sällan är så att "en ut – en in" gäller. Olika branscher kan dessutom ha svårt att hitta personer med rätt utbildning även ur en ungdomspuckel, medan andra populärare utbildningar sällan ger arbete i Dalarna.

Enligt Arbetsförmedlingen är ersättningsbehovet för länet drygt 20 000 tjänster fram till 2016. Hälso- och sjukvård, industri, besöksnäring, gruvnäring, samt handel kommer att ha störst behov av att rekrytera. Underskottet på arbetskraft beräknas bli 8700 personer.

Om man enbart räknar antalet unga som ska etableras på arbetsmarknaden under den kommande femårs-perioden räcker det för att täcka behovet av ersättningsrekryteringar, men inte för att täcka ett eventuellt tillväxtbaserat behov. För att de som ska etableras på arbetsmarknaden ska kunna täcka behovet är förutsättningen dessutom att de har den kompetens som efterfrågas på de tjänster som ska tillsättas.

⁷ Region Dalarna

Dalarnas arbetsmarknad är mera könsuppdelad än i landet i genomsnitt. Andelen män och kvinnor med utbildning efter gymnasiet är dock densamma som riksgenomsnittet: 50 % av kvinnorna och 37 % av männen.

Med tanke på behovet av arbetskraft med rätt kompetens under de närmaste åren, kan situationen bli problematisk för de kommuner där många unga kvinnor flyttat för att utbilda sig, medan de unga männen blir kvar på orten samtidigt som efterfrågan på arbetskraft utan specialutbildning minskar. Både Arbetsförmedlingen och Högskolan Dalarna har arbetat för att få flera unga män i högskoleutbildning, men det har inte förändrat obalansen mellan könen. Nu satsar Högskolan Dalarna på flera distansutbildningar för att underlätta studier för både män och kvinnor på landsbygden.

Falun, Borlänge och Ludvika har högst utbildningsnivå sett till hela befolkningen, medan Älvdalen, Vansbro och Malung - Sälen har lägst.⁸ Ungefär samma förhållanden gäller för pendlingsmöjligheter till orter med större antal arbetstillfällen, vilket innebär hög utbildningsnivå och goda pendlingsmöjligheter/låg utbildningsnivå och långa pendlingsavstånd.

Den enskilt största gruppen utomeuropeiska invandrare i Dalarna är för närvarande somalier bosatta i Borlänge. En undersökning gjord av analysföretaget Miklo⁹ visar att var femte somalier i Borlänge har akademisk utbildning och att 40 % har någon form av gymnasieutbildning.

Jordbruksverket har i tidigare projekt arbetat för att få invandrare i storstädernas miljonprogram att flytta till landsbygden. Miklo skriver: *"Det visade sig att alla felaktigt antog att intresset var lågt, när det i själva verket visade sig vara 77 procent som kunde tänka sig det. Och att de som kunde tänka sig det framförallt hindrades av att de i sin tur antog att de inte skulle få jobb på gles- eller landsbygden. I själva verket kommer de ofta att ha större chans att få ett jobb där, inom de yrkesgrupper de tillhör, de närmaste tio åren."*¹⁰

I en förstudie inom ramen för "Landsbygd 2020", finansierad av Länsstyrelsen Dalarna har Skogsstyrelsen undersökt möjligheten till tillväxt inom de gröna näringarna. Tanken är att genom en ny struktur för myndighetssamverkan kring ungdomar och nyanlända öka mångfalden och tillväxten på området, genom bland annat mer anpassade utbildningar, grundläggande information och mer marknadsföring. Enligt Skogsstyrelsen är de flesta överlag väldigt positivt inställda till idén, men samtidigt måste samarbetet förbättras betydligt. Intresset från målgruppernas sida är något varierande. De utrikesfödda är mycket intresserade men vet inte hur de ska gå till väga, medan ungdomarna istället är ganska ointresserade.

⁸ Så förändras Dalarnas näringsliv - en kartläggning av de senaste 10-25 åren. Länsstyrelsen Dalarna 2013

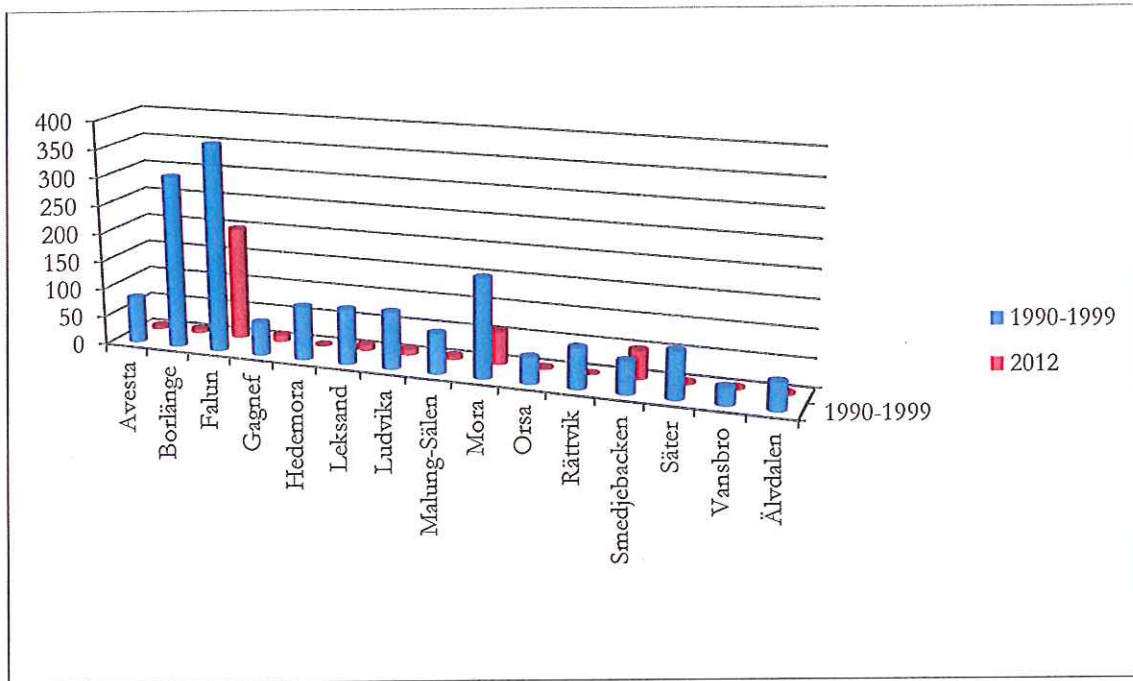
⁹ www.miklo.se

¹⁰ a.a.

Bo i Dalarna

Under 2000-talet har bostadsbyggandet sjunkit kraftigt, speciellt för flerbostadshus, men en uppgång har skett på senare år.

Färdiga bostäder, nybyggnation/år¹¹

¹¹ SCB och Region Dalarna

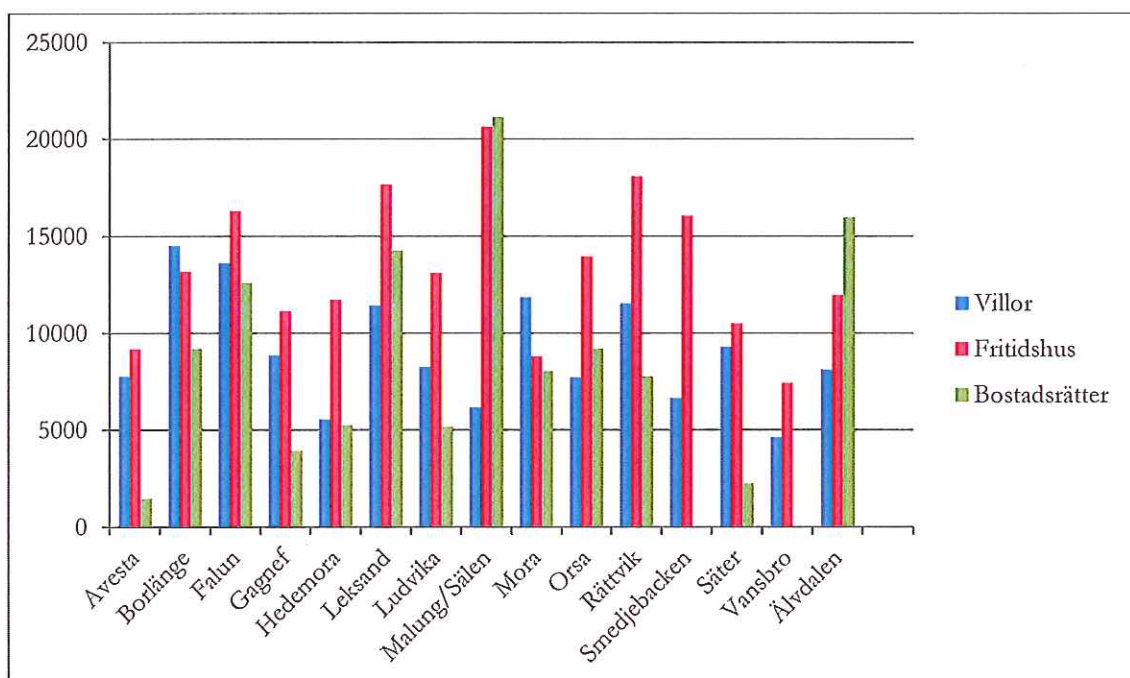
Pris/kvadratmeter¹²

Priset på villor är högst i Borlänge, Falun, Leksand, Mora och Rättvik.

Malung - Sälen och Älvdalen har låga villapriser men högst priser på bostadsrätter, på grund av fjällturismen. Den bidrar också till att priserna på fritidshus ligger i topp i Malung - Sälen.

Andra orter med höga priser på fritidshus är Leksand och Rättvik, samt Falun och Smedjebacken.

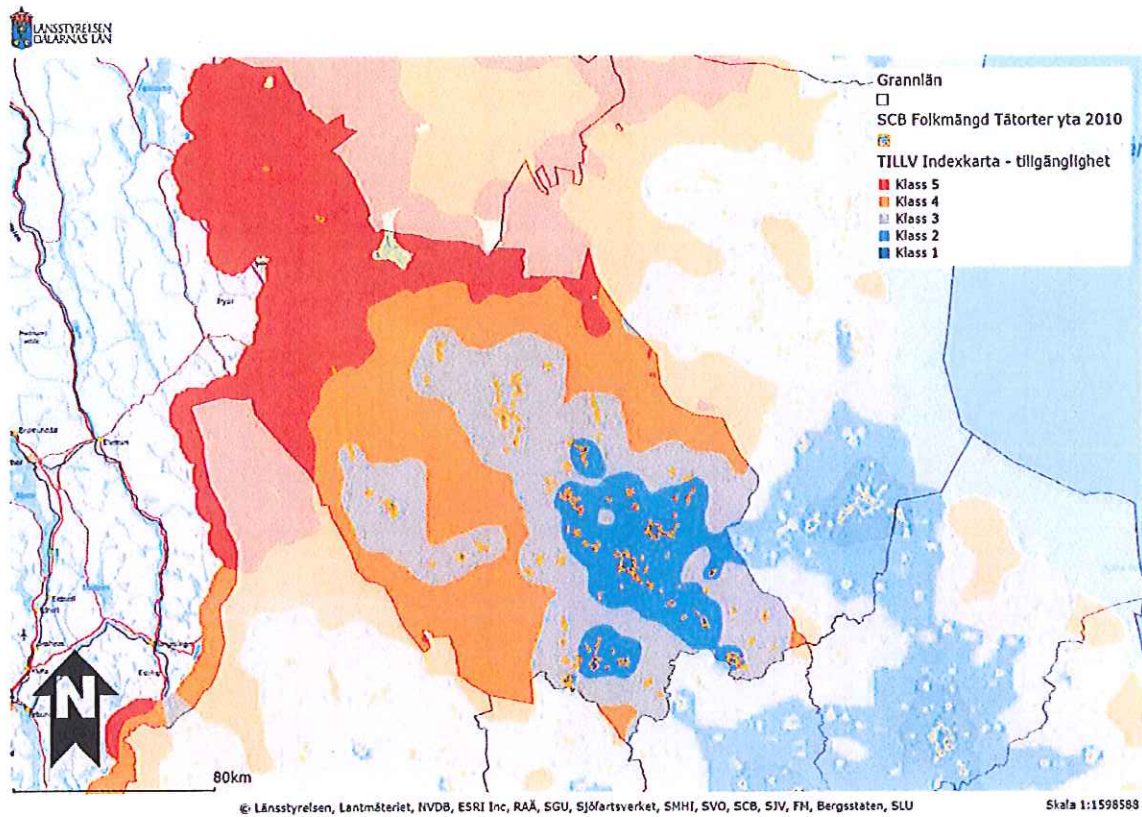
Lägst priser i alla kategorier har Avesta, Säter och Vansbro.

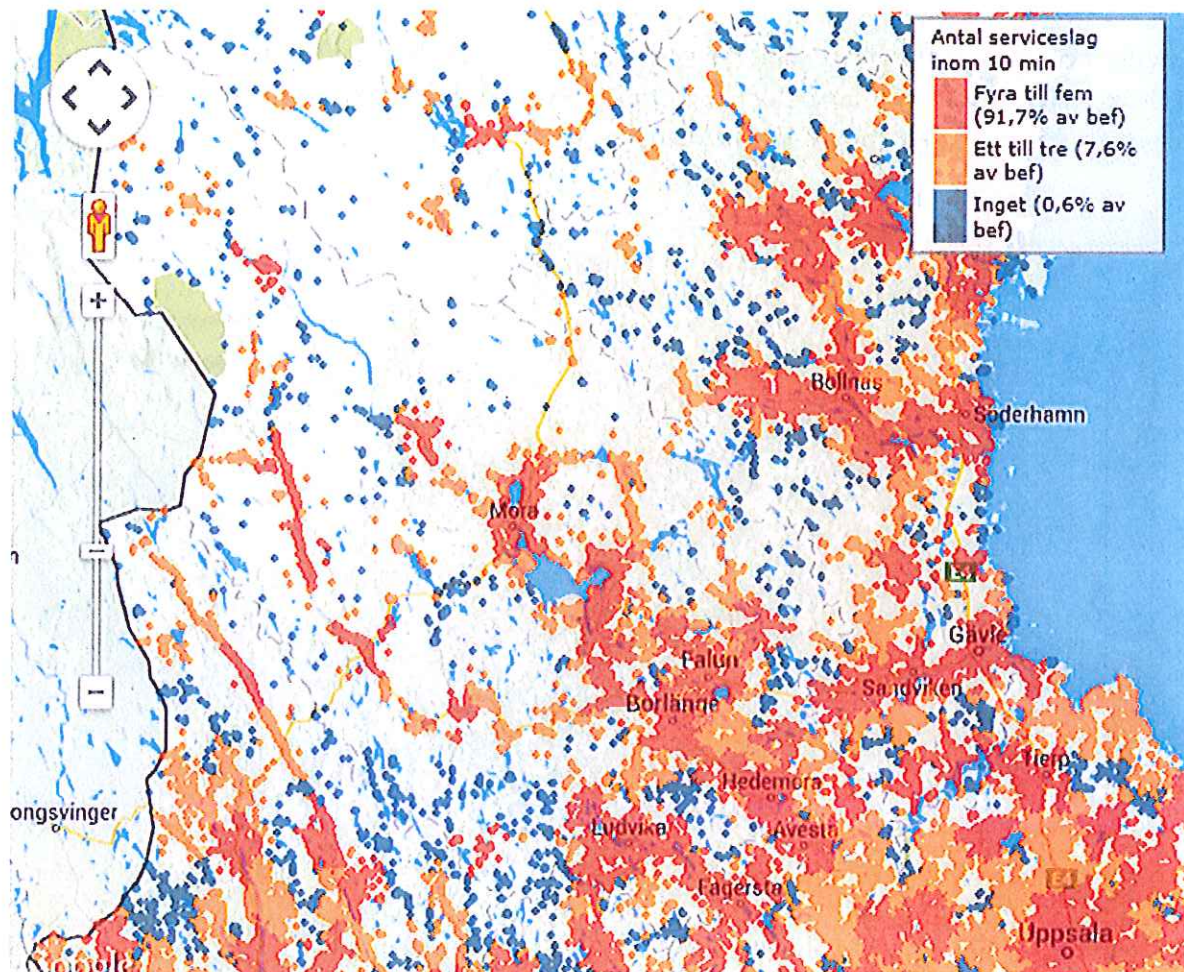
¹² Mäklarstatistik uppdaterad 20131014

Service i Dalarna

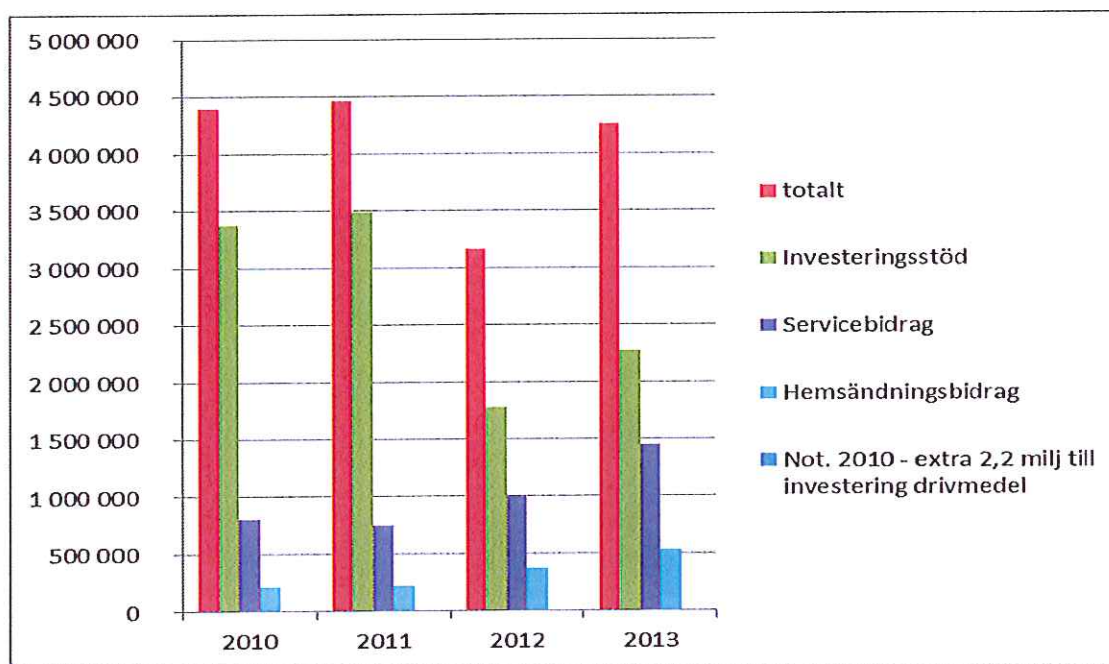
Graden av service beror oftast på hur långt avståndet är till närmaste tätort. Utifrån det har Tillväxtanalys utarbetat ett index för tillgänglighet där klass 5 (röda områden) har lägst tillgänglighet och klass 1 (mörkblå områden) har högst.

Ett annat sätt att överblicka graden av tillgänglighet är att utgå ifrån tiden för bilresa på vägar som är normalt farbara, till närmaste serviceställe.

Utvecklingen av kommersiellt stöd i Dalarna 2010-2013

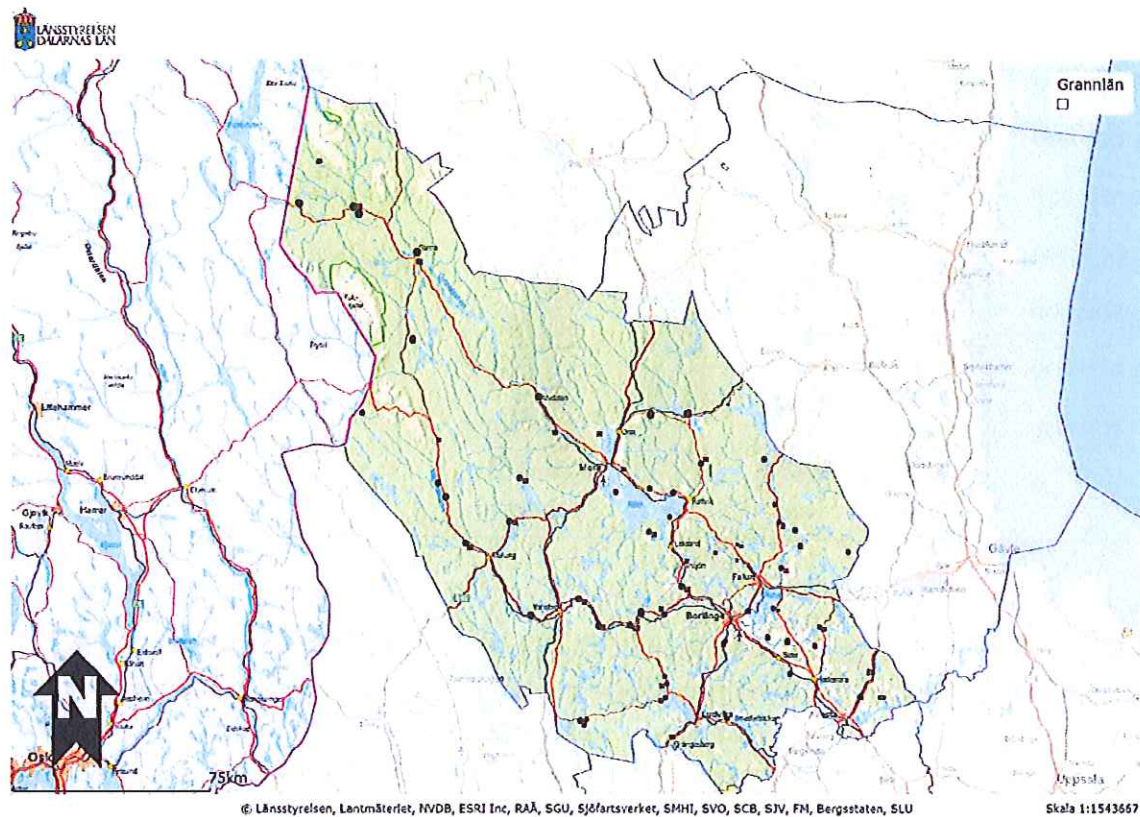

Sedan 2010 visar fördelningen av det kommersiella stödet till dagligvaror och drivmedel att servicebidragen (ekonomiskt stöd i max 3 år) ökar stadigt, medan investeringsstöden minskar. Trots att servicebidragen i kronor är mindre än investeringsbidragen, är trenden oroande. Det finns visserligen förklaringar till att investeringsstöden höll en högre nivå 2010 och 2011, bland annat är det troligt att en del av stöden använts till att uppfylla nya lagar och rekommendationer (kassaregister, energiförbrukning m m). Sett till att servicebidragen ökar är det ändå angeläget att uppmuntra och stödja investeringar för att göra verksamheten mindre sårbar. Exempel på det kan vara samordning av olika servicebehov och samverkan med andra aktörer.

Hemsändningsbidragen till kommunerna har ökat i antal kronor, men andelen kommuner har varit nästan konstant (4-5 kommuner). En av dem är Gagnefs kommun, som dessutom använt möjligheten att "vända på" hemsändningsbidraget och istället för att köra hem matkassar, stå för transport av kunderna till butiken

Dagligvaror och drivmedel

Det finns 51 butiker och 52 bensinmackar eller tappställen på landsbygden i Dalarna.¹³ Av mackarna/tappställena ligger 11 i anslutning till en butik, och dessutom har ett par mackar eget sortiment av dagligvaror. Kartan nedan visar deras geografiska placering.

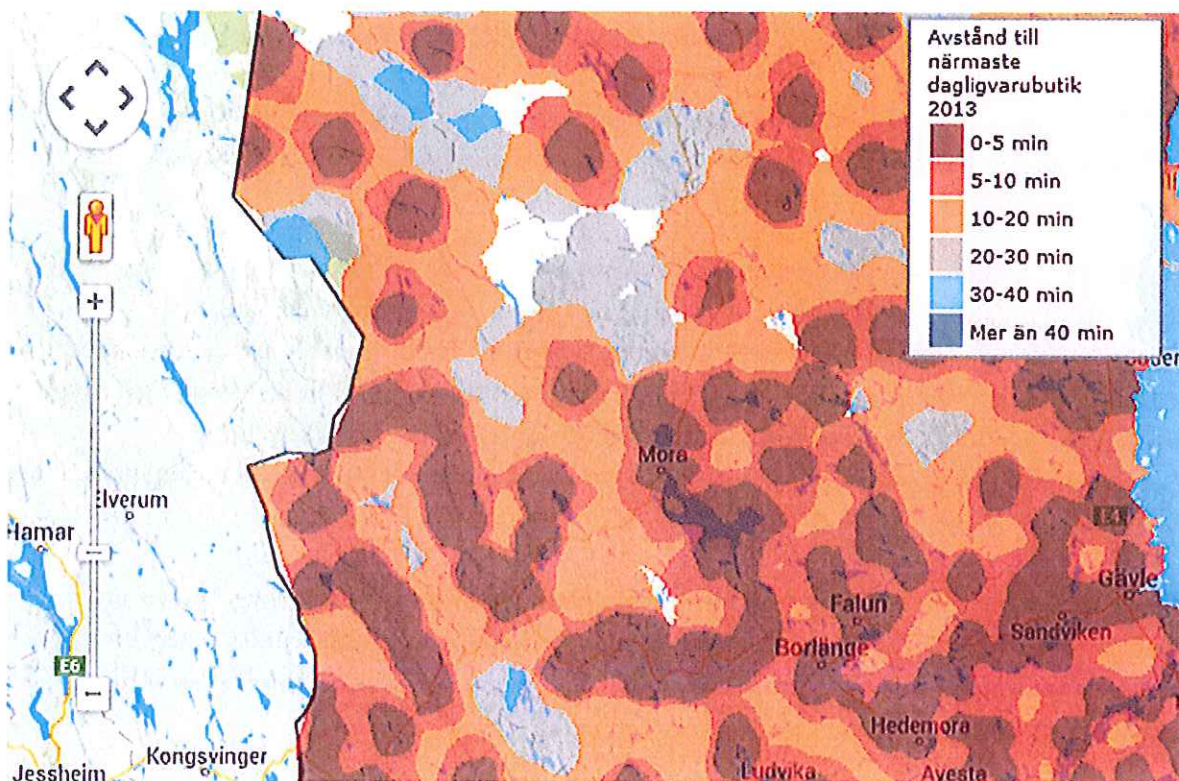

¹³ Länsstyrelsens kartläggning

Dagligvaror

Lanthandlarna i Dalarna omsätter 577 200 000 kronor och sysselsätter 183 personer.

I genomsnitt omsätter en lanthandel i länet 11 540 000 kronor och sysselsätter fyra personer.¹⁴

I mer än 50 års tid har ”butiksdöden” härjat på svensk landsbygd. Sedan år 1996 har antalet mindre dagligvarubutiker i landet med över 67 % i hela landet. I övrigt har så gott som alla övriga typer av butiker ökat under samma period¹⁵

Ända sedan 1973 har det funnits ekonomiskt stöd att söka för landsbygdsbutiker. I samband med ansökningar om butiksstöd är det närmast regel att situationen beskrivs som att utan butiken kommer bygden att dö ut.

En studie från 2009 i Dalarna visar att varken in- eller utflyttningen påverkas av en butiksstängning.¹⁶ När en butik läggs ner har redan trenden att fler och fler flyttar ut, medan inflyttningen minskar, pågått i åtminstone 10-12 år. Resultatet står sig också om man undantar barnfamiljer och tätortspendlare som har störst benägenhet att handla på stormarknader i tätorterna. Inte ens i butikens direkta närområde verkar en nedläggning påverka in- och utflyttning, enligt studien. Resultatet antyder att befolkningsutvecklingen orsakar butiksnedläggningen, snarare än tvärtom.

¹⁴ Länsstyrelsen Dalarna, kartläggning av 50 butiker

¹⁵ Tillväxtanalys 2011

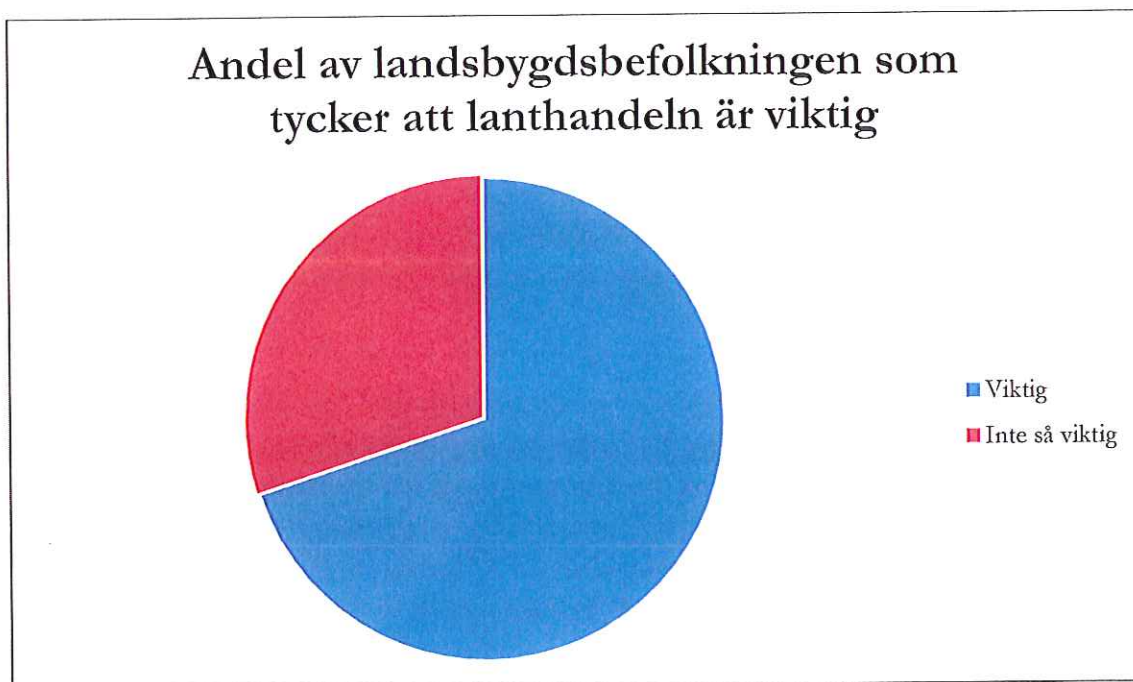
¹⁶ Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:4 När lanthandeln stänger

De intervjuer som gjorts i anslutning till studien visar att landsbygdsborna själva uppfattar nedläggningen som en naturlig följd av att inköpen minskar. När butiken stänger har de flesta redan ordnat sin försörjning av dagligvaror på annat sätt. De som flyttar till landsbygden är på förhand införstådda med att servicen är mycket begränsad. Flera studier har visat att landsbygdsbutikerna är viktiga på andra sätt, som till exempel social mötesplats.

"När butiken lagts ner återstår ofta bara enskilda hem och det gör att det sociala livet måste bygga på att människor gör något tillsammans eller bjuder in varandra. Alla är inte del av en sådan gemenskap." (Erik Westholm, projektledare)¹⁷

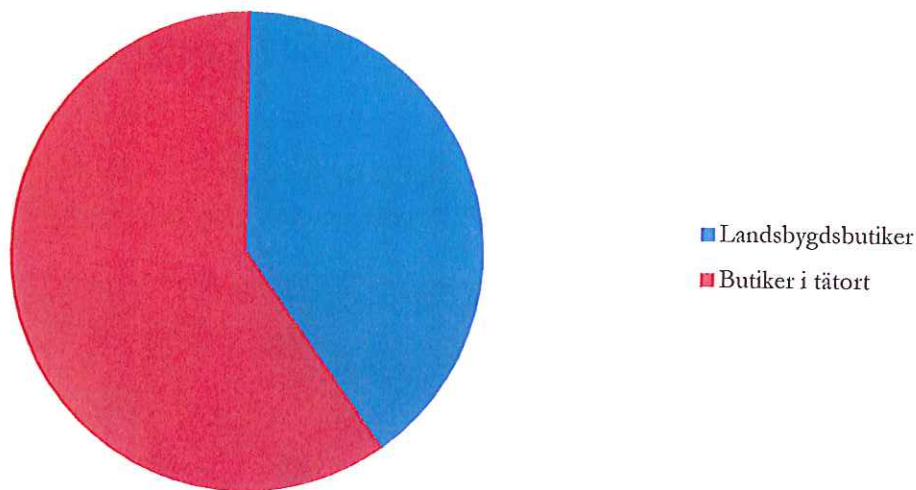
Paddison & Calderwood (2007) menar att landsbygdens handel delvis tar nya vägar, som direktförsäljning eller gårdsbutiker. Därför blir den typen av handel osynlig i många sammanställningar. När det kommer till konkreta åtgärder är det ytterst kommunerna som med sin lokalkännedom har nyckelrollen. **Det statliga stödet till kommersiell service i glesbygd förutsätter att det finns kommunala varuförsörjningsplaner eller liknande** (Konsumentverket 2008). Kommunerna har också möjligheter att styra utvecklingen inom ramen för Plan- och bygglagen (PBL).

I en enkätstudie för Konsumentverkets räkning svarar 70 procent av landsbygdsborna att landsbygdshandeln är "viktig" eller "mycket viktig" för deras behov att handla dagligvaror. Samtidigt är landsbygdsbutikernas lokala marknadsandel bara 40 procent, och dessutom minskande (Konsumentverket 2006)

¹⁷ a.a.

Landsbygdsbutikernas lokala marknadsandel

I de intervjuer som gjorts av Institutet för Framtidsstudier¹⁸ menar flera att grossisternas intresse för landsbygdsbutikernas överlevnad är högst begränsat och att landsbygdsbutikernas villkor hos leverantörerna har blivit sämre. En del hävdar att landsbygdsbutikerna kan köpa vissa varor till lägre pris hos lågprisbutiker i tätorterna än direkt från grossisterna.

Flera av de intervjuade säger också att de inte är intresserade av en lokal butik om den har väsentligt högre priser och sämre sortiment. De ser inköp av livsmedel som ett mindre problem. Betydligt viktigare var andra funktioner som butiken hade; som mötesplats i byn, butiksföreståndaren som informationsförmedlare och butiken som trygghet för de äldre i byn.

Det har gjorts flera försök att ersätta butikens sociala funktion genom olika aktiviteter och arrangemang. Det har dock visat sig att det bara är en del och för det mesta samma människor som kommer och att det nästan alltid är samma människor som uteblir. Butiken fungerade däremot som en mötesplats för i princip alla byns invånare.

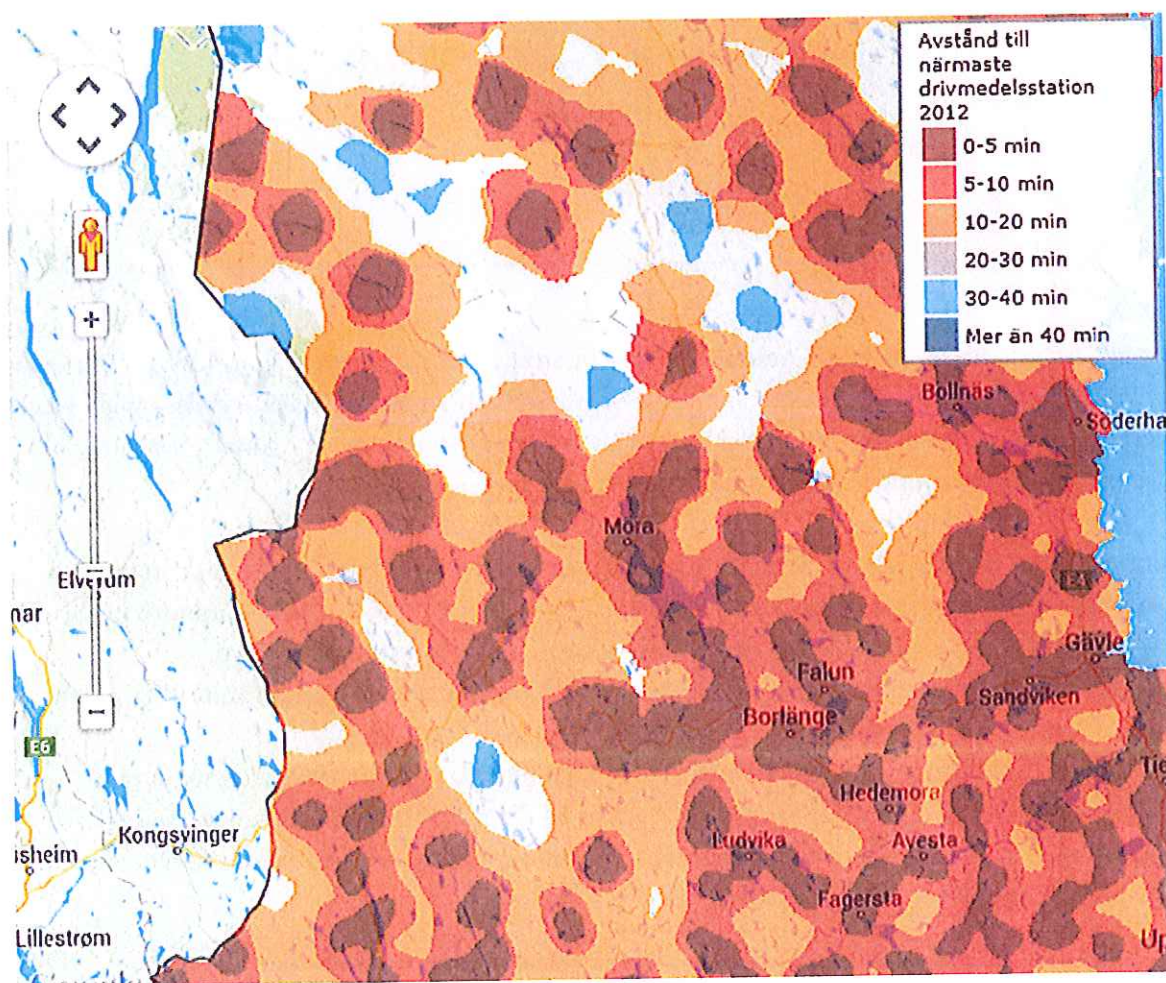
Butikens lönsamhet ligger i livsmedelsförsörjningen, men problemet är att butikens lönsamhet är kopplad till den delen av verksamheten som uppskattas minst och att den delen av verksamheten som uppskattas mest inte ger någon direkt lönsamhet, utan bygger på byinvånarnas vilja att handla i butiken trots mindre sortiment och högre priser.

¹⁸ a.a.

Drivmedel

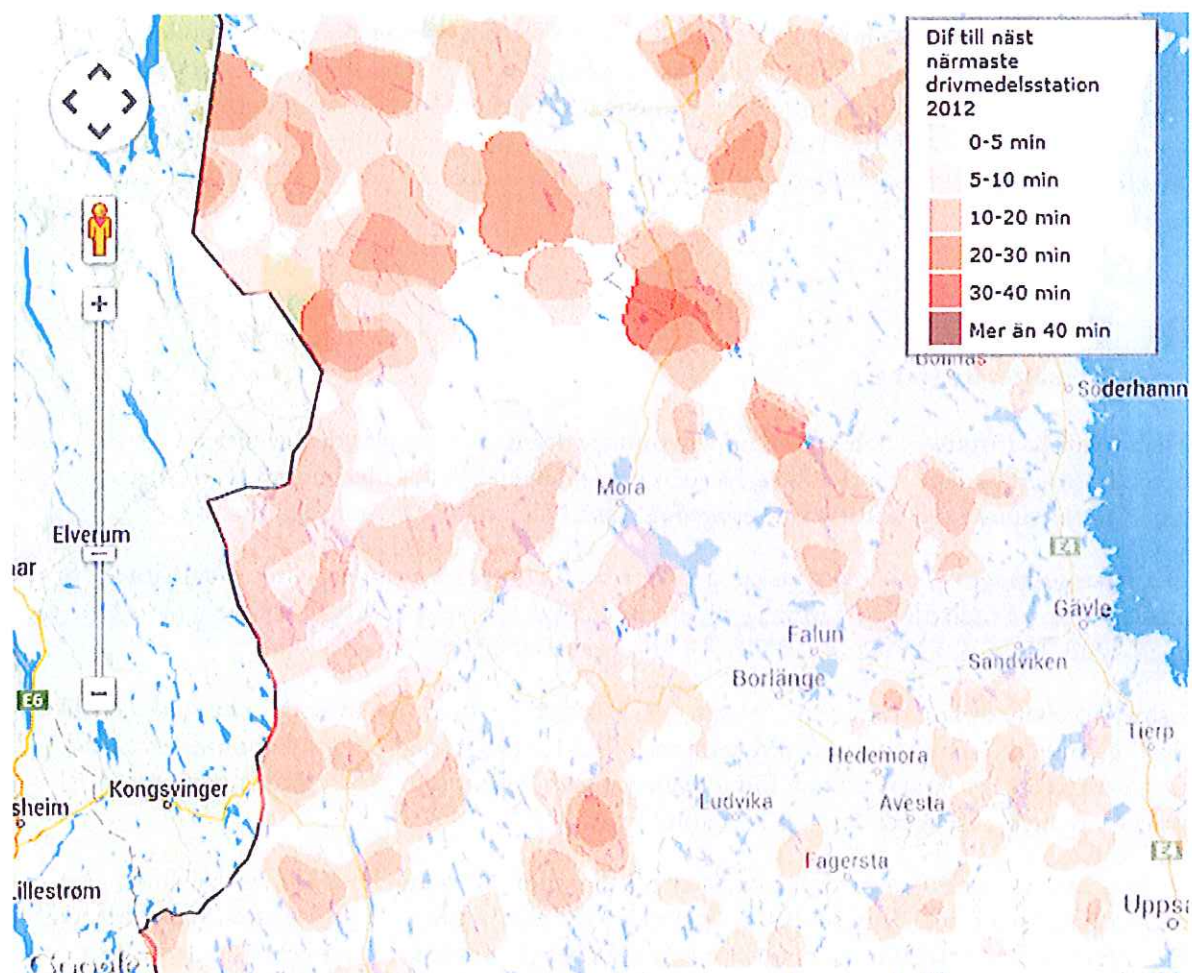
Den strukturomvandling som har pågått under flera år har inneburit stora förändringar och i många gles- och landsbygder har tillgängligheten försämrats märkbart. Under de senaste åren har emellertid marknaden stabiliserats och förändringarna mattats av, och antalet försäljningsställen för bensin och diesel minskade med 2 procent 2011.¹⁹ Mellan åren 2009 och 2010 minskade antalet försäljningsställen med cirka 4 procent.

Tillgängligheten varierar stort, både mellan olika delar av landet och inom regioner. Möjligheten att tanka fordonsgas saknas nästan helt i glesbygder och tätortsnära landsbygder.

¹⁹ Tillväxtanalys 2011

Tillväxtanalys har kartlagt hur tillgängligheten förändras om närmaste drivmedelsstation skulle läggas ner.

Paket, försändelser och ombud

Sedan apoteksreformen beslutades 2009, och marknaden avreglerades, har antalet apotek ökat med 317, eller cirka 34 %. De flesta har tillkommit i områden eller på orter där det funnits apotek sedan tidigare och där tillgängligheten i de flesta fall redan varit god. Inte något av de nya apoteken har etablerats i områden med en låg eller mycket låg tillgänglighet till tätorter, enligt Tillväxtanalys.

Antalet apoteksombud har fortsatt att minska. År 2011 fanns de 755 ombud vilket är en minskning med 85 ombud eller 10 % sedan år 2009. Sedan år 1999 har antalet ombud minskat med närmare 22 %.

För de flesta - drygt 98 procent av befolkningen - är avståndet till närmaste apotek kortare än 20 minuter. Tillgängligheten har förbättrats sedan apoteksreformen infördes, men det berör i de allra flesta fall dem som bor i eller nära en tätort.

Avregleringen av hanteringen av försändelser gör att den som idag handlar på distans – via internet- eller post/telefonbeställningar, får paketen levererade av olika företag som säljarna slutit avtal med. Det betyder i praktiken att endast vissa paket kan hämtas hos postombuden. Andra hämtas vid bensinmackar, tobaksaffärer etc, beroende på vilka avtal fraktföretagen slutit. För invånarna och företagarna på landsbygden innebär det att om inte det lokala postombudet också slutit avtal med exempelvis Schenker och DHL, kan de tvingas åka till centralorten för att hämta paketen. I norra Dalarna kan det handla om en resa på mellan 20 och 40 mil tur och retur.

Betaltjänster

Teknik ersätter kontanter

Flera tekniska lösningar och mindre användning av kontanter präglar den svenska betaltjänstmarknaden.²⁰ Under 2012 har den utvecklingen blivit tydlig genom att många bankkontor slutat med kontanthantering över disk och antalet korttransaktioner ökar.

Det finns grupper i samhället som har problem med att utföra grundläggande betaltjänster. Större ansvar läggs på individer och företagare, eftersom man allt mera måste utföra betaltjänsterna på egen hand med hjälp av teknik, istället för att få personlig service.

I stort konstaterar länsstyrelserna²¹ att problemen med betaltjänster kvarstår men också ett ökat problem med kontanthantering, eftersom vissa banker slutat med kontanthantering över disk. Det har påverkat företagares och föreningars möjligheter att sätta in dagskassa på konto och privatpersoners möjlighet att göra kontantuttag.

Privatpersoners problem med betaltjänster handlar ofta om svårigheter med att använda tekniken. Avstånd till närmaste bank, uttagsautomat eller butik är andra orsaker. Kontantuttag kan vara ett stort problem för dem som inte använder betalkort. Ibland krävs det fortfarande kontanter, exempelvis på vissa lokalbussar, vid sjukresor och på lunchrestauranger. Lokala marknader, loppmarknader, caféer och försäljningar på idrottsevenemang och föreningsmöten är andra exempel. Fungerande bredband och mobilnät är förutsättningar för att använda de nya tekniska lösningarna.

Grundläggande betaltjänster

Riksdagens politiska mål är att ”alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser”. Vad som menas med ”tillgång till” och ”rimliga priser” har inte preciserats.

²⁰ Bevakning av grundläggande betaltjänster. Länsstyrelsernas årsrapport 2012

²¹ a.a.

Som grundläggande betaltjänster räknas:

- möjlighet att ta ut kontanter
- möjlighet att betala räkningar
- möjlighet att sätta in dagskassor på bankkonto

Ansvar för att bevaka och följa utvecklingen på området, har regionaliserats och ligger under länsstyrelserna. Post- och telestyrelsen, PTS, menar dessutom att **kommunerna har en central roll för att, i samverkan med länsstyrelserna, identifiera behov av statliga insatser.**

”De kommunala förvaltningarnas lokalkänedom är ofta en förutsättning för att på rätt sätt tydliggöra behoven och prioritera insatserna. När det gäller särskilt utsatta individer finns det även ett behov av insatser inom ramen för kommunernas omsorgsansvar för de personer som av olika skäl inte är digitalt delaktiga och därmed beroende av de manuella betaltjänster som nu snabbt avvecklas.”²²

Enligt PTS är det otydligt hur de olika myndigheternas ansvar och roller ser ut i arbetet med grundläggande betaltjänster. **På regional nivå** behöver kommuner och länsstyrelser diskutera exempelvis var gränsen går mellan kommunens ansvar och det statliga ansvaret, och vilka insatser företag och hushåll kan förvänta sig att stat och kommun gör för att trygga tillgången till grundläggande betaltjänster när marknaden misslyckas.

På nationell nivå behövs en utvecklad samverkan mellan myndigheter, enligt PTS, för att bland annat slå fast hur myndighetsansvaret för de grundläggande betaltjänsterna ska fördelas mellan nationella myndigheter, länsstyrelser och kommuner. Kommuner och länsstyrelser kan stå för närhet till problem och för lösningar som är lokalt förankrade, medan nationella myndigheter kan bidra med riktlinjer för hur frågan ska hanteras.

Det kan också krävas lösningar på nationell nivå, menar PTS. Ett exempel är den pågående förhandlingen om förslag till EU-direktivet om betalkonto, som innebär att alla kan få ett transaktionskonto och bankkort. Från årsskiftet 2013-2014 finns också kontantkort för personer som inte bankkonto, för statliga och kommunala utbetalningar, där korten laddas med kontanter. Flera kommuner har börjat upphandla den här typen av lösning.

Ny teknik för att betala räkningar kräver digital förmåga

Information och utbildning om de nya tjänsterna kan öka den digitala användningen och tillgången till betaltjänster, tror PTS och föreslår att frågan hanteras på alla nivåer, lokalt, regionalt och nationellt, i samverkan med exempelvis pensionärsorganisationer och banker.

I dag betalas 94 % av alla räkningar över internet,²³ men fortfarande finns ett stort antal människor som inte kan hantera betalningar över internet och som istället skickar giropdrag i kuvert eller lämnar dem över disk på banken. Antalet minskar, men de utgör fortfarande cirka 6 procent av girobetalningarna.

Det finns också de som inte får tillgång till bankkonto eller kort på grund av betalningsanmärkningar eller att de inte är svenska medborgare. De kan varken använda betalning via Internetbank eller girobetalning per brev, utan hänvisas till betalning över disk.

²² PTS Grundläggande betaltjänster i förändring – Hur påverkas de statliga insatserna 2013

²³ Svenska bankförningens *Bank- och finansstatistik 2012*

Kostnaden för att betala räkningar över disk ligger mellan 50 och 150 kronor per räkning på bankkontor. Kostnaden beror på bank och om man är kund eller inte. Om man inte är kund i banken kan man ibland inte ens betala sin räkning där. Hos betaltjänstombud kostar det 30-35 kronor. Genom banken kan man också betala räkningar via telefon. Om användaren klarar av att betala räkningen via knappval är tjänsten gratis men om man behöver personlig service kostar det lika mycket som på kontor. **På sikt är det största problemet om bankernas brevtjänster upphör, eller om alltför många får längre avstånd till närmaste brevlåda.**

Den som inte har kort blir beroende av hjälp från hemtjänst eller anhöriga. **Vissa tvingas begära att få en god man även om de i övrigt är kapabla att sköta sin ekonomi. Många lämnar ut kort och kod till utomstående eller tar ut och förvarar stora summor kontanter hemma trots risk för rån.**

För många invandrare skulle möjlighet att välja olika språk i bankomater, på internetbanken och hos betaltjänstombud underlätta. Det har också stor betydelse var i länet man bor, eftersom samhällets stöd till nyanlända svenskar varierar mellan orter och städer i länet och i landet. För nyanlända svenskar som saknar personnummer och id-handlingar är situationen svår, eftersom de inte kan öppna ett eget bankkonto

Möjligheten för äldre och funktionsnedsatta att få hjälp av hemtjänsten varierar från kommun till kommun. I vissa kommuner får hemtjänsten inte alls hjälpa till med sådant som rör brukares privatekonomi, men i andra kommuner får hemtjänsten hjälpa till med vissa saker, till exempel att fylla i talongen för att betala räkningar, men inte att göra uttag med kort och kod. Det förekommer att hemtjänstpersonalen hjälper till, trots att de egentligen inte får, eftersom det inte finns någon annan lösning och de inte kan lämna brukaren utan hjälp.

Det förekommer också att personer som beviljats stöd genom hemsändning av livsmedel har lämnat kort och kod till sin lanthandlare för att betala sina köp och eventuellt få kontanter hem i samband med hemsändningen. Det innebär risker för både kunder och handlare, samtidigt som det återspeglar problemet för utsatta grupper i samhället. **Samhället fungerar till viss del just på grund av att personer bryter mot de regler som finns** och PTS anser att det är en fråga som måste hanteras på flera nivåer.

De statliga insatserna behöver utvecklas ytterligare för att trygga tillgången till grundläggande betaltjänster under 2014 och 2015”
(PTS)

Lösningen är inte självklart mer manuell service. Insatserna kan handla om att göra nya elektroniska betaltjänster användbara för fler grupper och att få fler användare att bli digitalt

delaktiga. Många av de nya tjänsterna kan användas för lokala lösningar som inte bygger på ombud. Nya elektroniska betaltjänster bygger dock på fungerande internetuppkoppling via mobilnäten och på landsbygden kan bredbandsuppkopplingen vara avgörande i det sammanhanget.

Det finns idag vissa möjligheter att på länsstyrelserna hantera bredbandsstöd och stöd för grundläggande betaltjänster i ett gemensamt sammanhang, men PTS ser ett behov av att regeringen uppmärksammar frågan och förbättrar länsstyrelsernas förutsättningar att hantera frågorna gemensamt.

Enligt branchorganisationen Svensk Handel sker drygt 70 procent av alla köp i detaljhandeln i Sverige med kort. Samtidigt utvecklas nya mobila betal lösningar.

Med bankkort kan uttag av kontanter göras i bankomater. Ofta kan man också göra mindre uttag

"Sätten att betala räkningar blir fler och mer tillgängliga för de flesta, men ger nya problem för andra" (PTS)

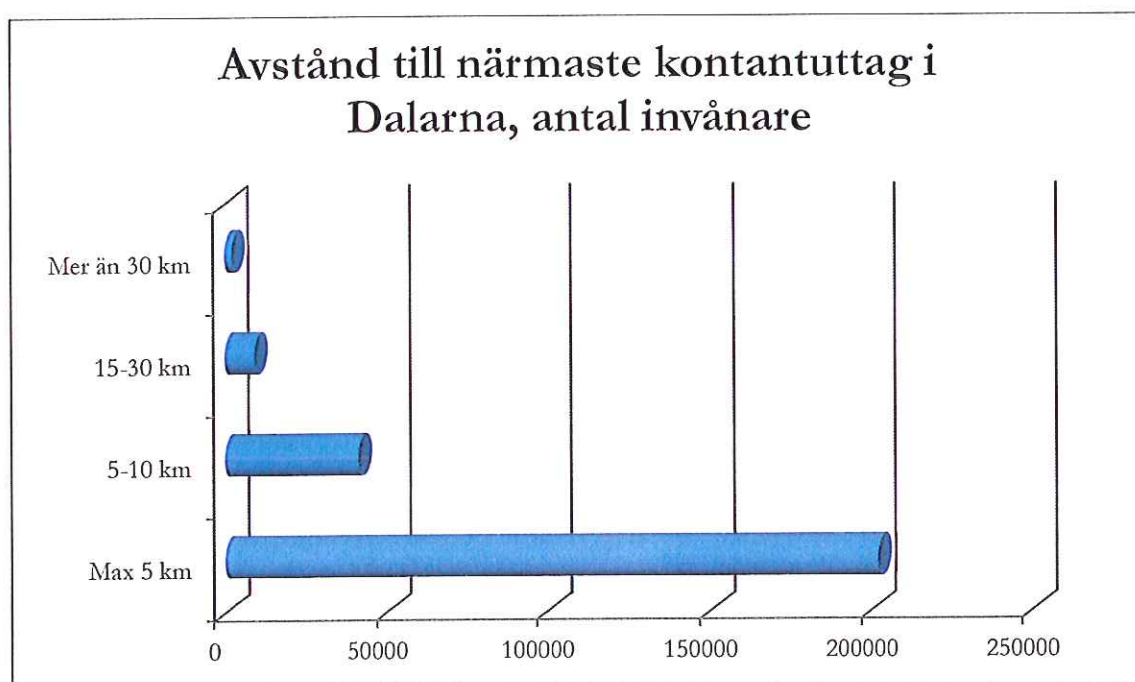
i livsmedelsaffärer och andra butiker i samband med köp och i vissa fall kan uttag göras utan köp, om butiken har gott om kontanter. PTS menar att de negativa konsekvenserna av den hanteringen drabbar främst

butiker i glesbygd där det inte finns andra möjligheter att ta ut kontanter: *"Det blir en belastning för butiken som antingen tvingas neka kunder uttag eller bekosta inköp av växelkassa för att möta uttagsbehovet."*

Många handlare ser problem med att tvingas ta över bankernas service. Det sker helt på ideell basis utan ekonomisk ersättning. Det finns exempel på handlare i Dalarna som har en övertalighet bland personalen rent ekonomiskt, men som behöver tjänsteutrymme för den obetalda extraservice de ger.

Handlare kan också få andra kostnader för kontantförsörjningen, till exempel höga avgifter när uttag görs med kreditkort, eller kostnader vid Riksbankens byte av sedlar och mynt.

Enligt PTS är frågorna om tillgången till kontanter och handlarnas förmåga att bära ortens behov i första hand en fråga för regional och lokal nivå och bör hanteras inom i de regionala serviceprogrammen, RSP. Att se till helheten är viktigt eftersom utbudet och behovet av grundläggande betaltjänster är beroende av hur väl andra tjänster fungerar och bär sig lokalt.

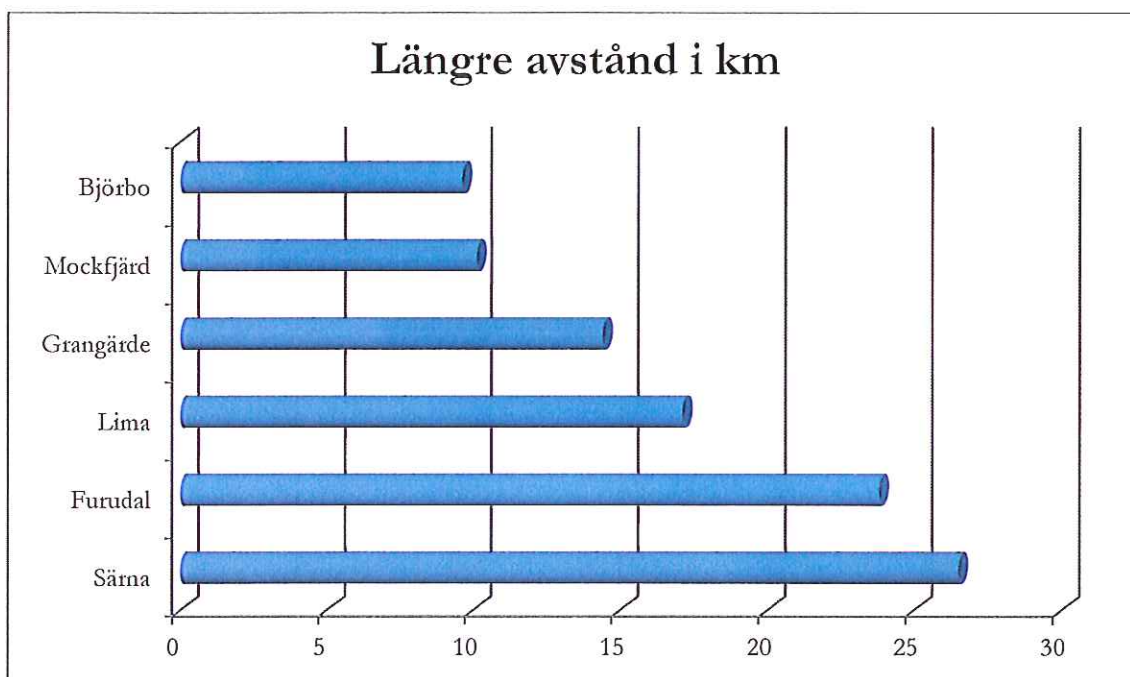
Åldersgrupper, antal personer i Dalarna som har 15-30 km till kontantuttag 24

Totalt	65-79 år	80 år och äldre
9575 personer	2 835 personer	744 personer

Åldersgrupper, antal personer som har 30 km eller längre till kontantuttag 25

Totalt	65-79 år	80 år och äldre
3 194	1 068	319

En sammanställning²⁶ över de 40 orter i landet som skulle få längst avstånd till närmaste kontantuttag om möjligheten på orten tas bort, innehåller 6 orter i Dalarna: Särna (26,5 km längre), Furudal (23,8 km längre), Lima (17,1 km längre), Grangärde (14,4 km längre), Mockfjärd (10,1 km längre), och Björbo (9,6 km längre).

"I dag pågår en utveckling där små lanthandlare slås ut, vilket direkt kan påverka tillgången till kontantuttag i glesbygden. Därför är det viktigt att betaltjänster inte ses som en isolerad fråga utan som en del av det regionala servicearbetet."(PTS)

²⁴ Bevakning av grundläggande betaltjänster. Länsstyrelsernas årsrapport 2012

²⁵ a.a.

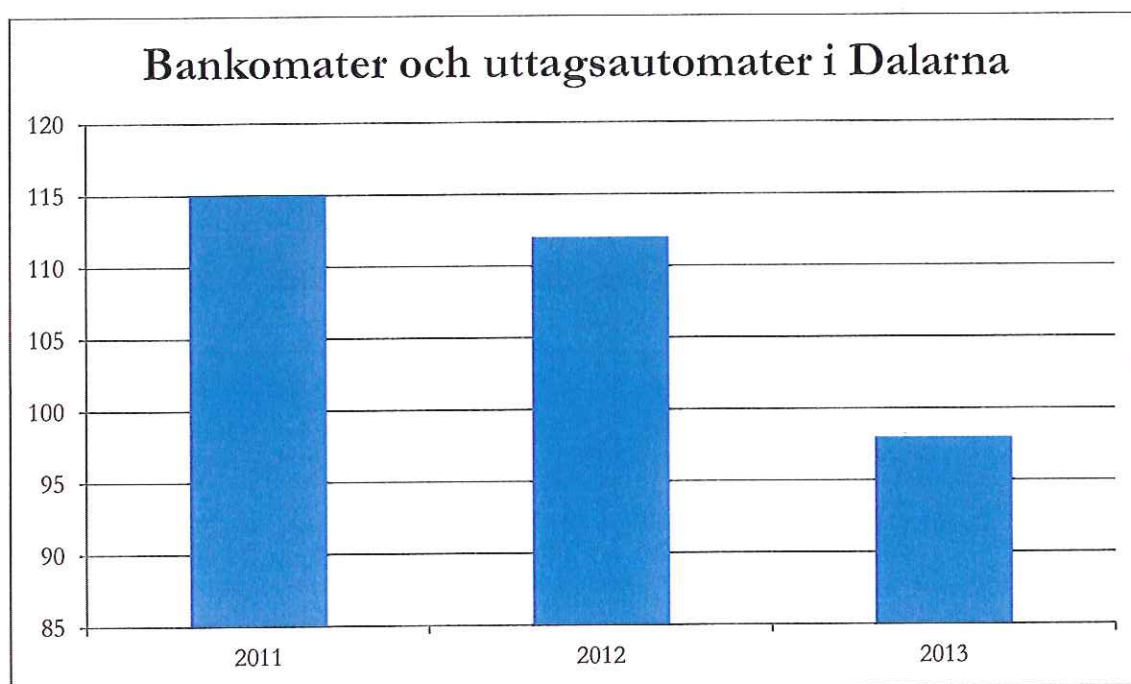
²⁶ a.a.

”I PTS fortsatta arbete med att stödja länsstyrelserna kommer bland annat insatser för att utveckla uppföljning och lärande samt stärka samverkan mellan länsstyrelser och kommuner att prioriteras. Men det återstår osäkerhet bland annat kring stödformer och stödnivåer samt om den långsiktiga finansieringen av insatserna.”²⁷

Uttagsautomater

De uttagsautomater som varit kopplade till ägarbankerna har tagits över av Bankomat AB som nu byter ut automaterna. Samtidigt minskas antalet, mest i tätorter, enligt bolaget.

Det är framförallt kommersiella villkor som avgör var uttagsautomater finns. Enligt PTS krävs åtminstone 3 500-4 000 uttag per månad för att en ny automat ska etableras på en ort, och gränsen för att kunna bära det uppskattas ligga kring minst 3 000 invånare

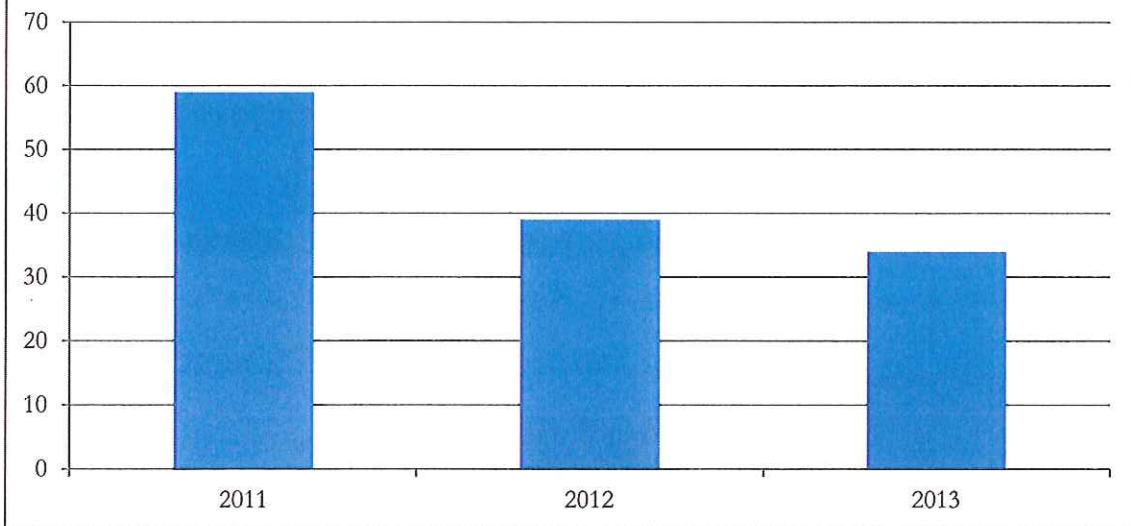

Banker

Banker som behållit kontanthantering ofta valt att enbart hantera sina egna kunders behov. Dessutom har de manuella tjänsterna med kontanter på bankkontoren ofta blivit dyrare. Post och Telestyrelsen, PTS, bedömning är att problem kopplade till bankernas minskade kontanthantering troligen kommer att förvärras under de närmaste åren och att kunder i glesbygdsområden kommer att drabbas hårdast.

²⁷ PTS Grundläggande betaltjänster i förändring – Hur påverkas de statliga insatserna 2013

Bankkontor med kontanthantering i Dalarna

Dagskassor

Handel och turism är växande näringsgrenar som har stor betydelse för landsbygden och där många kunder betalar kontant, inte minst utländska turister. När bankkontoren stänger dras också serviceboxar in och företagen på orten får åka allt längre för att lämna in dagskassor och hämta växel. Vissa boxar töms sällan och det gör att registreringen på företagens konton dröjer och minskar därmed likviditeten. Företagarna har också kvar kontanter längre och när de ska sättas in på bank handlar det om allt större summor, vilket ökar rånriskerna under långa resor i glesbygd.

Det är bara banker och värdetransportbolag som tar emot dagskassor. Nästan alla av de (idag ett 20-tal) statligt finansierade betaltjänstombuden har förutsättningar att ta emot dagskassor. Att anlita värdetransportföretag är dyrt för små företag och det finns flera exempel på att värdetransportföretagen heller inte anser det lönt att åka ut till små företag för att hämta dagskassor. Det är dessutom svårt för företagarna att teckna försäkringar för sina dagskassor. **För en handlare i norra Dalarna kan det krävas en resa på 40 mil tur och retur för att sätta in dagskassan på banken.**

PTS bedömning är att kommersiella villkor kommer att fortsätta sätta gränser för tillgängligheten till dagskassehantering i lands- och glesbygd.

Post och Telestyrelsen, PTS, har undersökt hur stor roll kontanthantering spelar för företagen på landsbygden i fem län, däribland Dalarna. Sammanlagt undersöktes 96 prioriterade orter och totalt 999 företag som har kontanthantering i sin verksamhet.

Tabellen visar kontanthantering inom ett geografiskt begränsat område i Dalarna 2011

Antal orter i undersökningen	Antal företag	Omsättning (Mkr)	Kontant (Mkr)
23	283	469	70

Det mest uppseendeväckande med resultatet är den stora omfattning som kontanthantering utgör på de flesta av de undersökta orterna. Generellt är det turistorterna som har störst omsättning av kontanter.

Föreningar

Föreningar har stor betydelse för glesbygdens överlevnad och håller ofta kvar befolkning i utsatta bygder, trots försämringar i offentlig och kommersiell service. Men problem med kontanthantering riskerar att begränsa deras roll. En stor del av föreningarnas intäkter är kontanter och när de inte kan sätta in kontanter påverkar det ideellt arbetande kassörer och andra förtroendevalda och det skapas lösningar som ökar sammanblandningen av de förtroendevaldas privata ekonomi och föreningens. Föreningslivet har sin verksamhet lokalt men har ofta en distriktsorganisation som har förmåga att stödja föreningsutvecklingen lokalt. På så sätt kan föreningslivets organisation fungera bra i ett utvecklat samspel med länsstyrelser och kommuner

”Där betalserVICEN försämras blir ofta även annan kommersiell service sämre” (PTS)

Post

Om Postens samhällsomfattande uppdrag²⁸

"PTS har beslutat att Posten AB ska tillhandahålla en samhällsomfattande posttjänst. Det innebär att Posten ska erbjuda en posttjänst av god kvalitet som ska finnas i hela landet och som innebär att alla kan ta emot och skicka postförsändelser till rimliga priser.

Posten ska dela ut post vardagar måndag-fredag. I områden med liten befolkning och långa avstånd, eller där andra förhållanden gör det extra svårt att ha daglig utdelning, kan undantag från den ordinarie femdagarsutdelning accepteras.

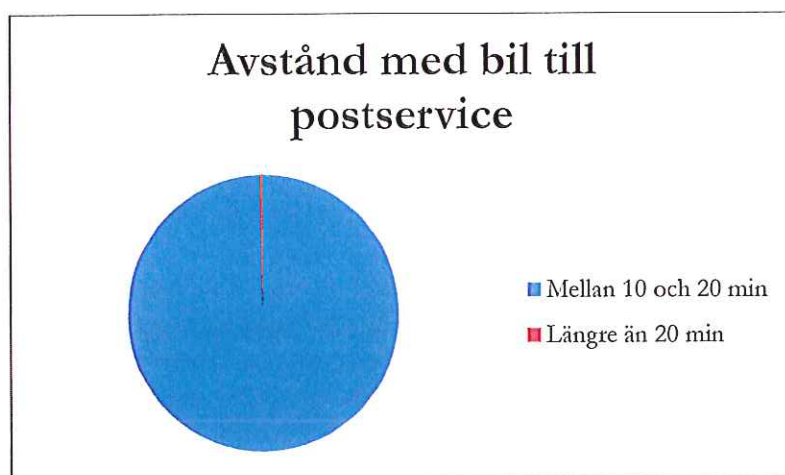
Minst 85 procent av de brev som lämnats in till Posten för övernattbefordran inom landet före angiven senaste inlämnings tid ska ha delats ut påföljande arbetsdag. Minst 97 procent av breven ha delats ut inom tre arbetsdagar.

Posten ska också upprätthålla ett servicenät med brevlådor, postombud och företagscenter som så långt möjligt motsvarar användarnas behov."

Minskat invånarantal, ökad pendling till tätorter och ökad användning av kort och ny teknik (internet, mobiltelefoner) har gjort att postservicen på landsbygden har minskat och den största nedgången har skett i glesbygdsområden.

Omkring 96 procent av landets befolkning har ändå kortare än 10 minuter till närmaste fasta serviceställe för post. Inom 20 minuter når 99,7 procent samma service. Återstår knappt

30 000 personer i hela landet som har längre än 20 minuters bilresa till närmaste fasta serviceställe för postservice²⁹

²⁸ Post och telestyrelsen, PTS, 2013

²⁹ Tillväxtanalys Befolkning, service och företagande i Sveriges gles- och landsbygdskommuner 2009

I Dalarna finns lantbrevbäring i samtliga dalakommuners landsbygdsområden. Hos lantbrevbäraren kan invånarna hämta aviserade försändelser, skicka brev och paket och köpa frimärken.

De flesta hushåll på landsbygden får sin post utdelad i lådsamlingar inom ett visst avstånd från bostaden. Det finns dock möjlighet att beställa viss service till bostaden en eller två gånger per vecka, men inte för de kunder som bor mer än en kilometer från sin postlåda. De måste passa brevberaren vid postlådan för att kunna utföra ärenden.

I glesbygdsområden, framför allt i Norrlands inland, har Posten i flera fall avtal med länstrafiken eller kommunala bussbolag för att med postväska nå hushållen i dessa områden. Fördelen med sådana lösningar är att avlämningsställena hamnar närmare mottagarna än om de fått posten i brevlåda. Under senare år dock allt fler busslinjer av besparingsskäl dragits in eller fått minskad turtäthet och brevberare måste överta utdelningen. Frågan om postlådornas placering på landsbygden har uppmärksamats av både regering och riksdag samt EU-kommissionen. *”Avstånd till postlådor och biträdande frågor kommer mot den bakgrunden att ges prioritet i PTS tillsyn under 2013.”*³⁰

En undersökning om post i glesbygd³¹ som gjorts under 2013 visar att ungefär 80 % tycker att det är bättre att servicenivåerna behålls, även om det kräver att fler aktörer involveras, jämfört med att allt sker i Postens regi och man då riskerar indragningar. På vissa orter har Posten gett postuppdraget till en lokal entreprenör som sedan visat sig vara opålitlig när det gäller leveranstider, integritet och liknande. Å andra sidan finns det exempel i andra orter där den externa entreprenören bidrar på flera områden och är mycket uppskattad. En intervjuad privatperson säger:

”Vi är tacksamma för taxibilen, han håller hela bygden uppe, man kan ringa honom i nödsituationer och han gör också andra saker, köper mjölk t.ex., honom får man inte ta bort”.

Den positiva synen på samordning av postservicen delas av både hushåll och intresseorganisationer i undersökningen. Sårbarhet ses dock som ett problem om man förlitar sig på en ensam aktör, och flera påpekar att det är viktigt att Posten behåller huvudansvaret för att hitta lösningar om det blir problem.

”De intervjuade upplever också att postservicen fortfarande är en del av infrastrukturen. Möjligheten att helt ersätta postservicen med digitala lösningar försvåras av bristande mobiltäckning och begränsad bredbandsutbyggnad. Samverkan mellan Posten och andra aktörer ses som positivt och något som kan främja att servicen upprätthålls på längre sikt. Dock är man mån om att Posten fortfarande är den sammanhållande kraften i detta arbete.”

³⁰ PTS 2013

³¹ PTS, Undersökning avseende post i glesbygd. Stelacon 2013

För äldre och funktionsnedsatta är det inte alltid avgörande hur långt man har till brevlådan eller närmaste postserviceställe. Funktionsnedsättningen gör ofta att man är beroende av hjälp för att förflytta sig, oavsett avstånd. Det innebär att brist på samhällsservice kan göra medborgare funktionsnedsatta.³² En annan grupp äldre och/eller funktionsnedsatta har svårt att använda sig av ny teknik. Det innebär att en del av befolkningen kommer att vara beroende av geografiskt nära och traditionella lösningar under de närmaste åren.

Utsträckt service för funktionsnedsatta och äldre innebär att lantbrevbäraren delar ut posten i direkt anslutning till bostaden om det inte finns någon annan i hushållet som kan hämta den. Staten ersätter Posten för denna merkostnad. Den ansöker om utsträckt service, måste ha medicinskt intyg.

Tillväxtverket konstaterar att tillgången till en god infrastruktur för post- och paketservice är fundamental för möjligheterna att bedriva verksamhet i alla delar av landet, särskilt om företagens marknader finns utanför den lokala omgivningen. Den ökande distanshandeln är ett tydligt exempel på det beroendet.

Åtgärder som berör specifika behov i en avgränsad grupp, som företagare, funktionsnedsatta eller invandrare, berör ofta även andra och bredare grupper. Därför bör man genom att se över tillgång och behov utifrån de grupperna kunna täcka en stor del av behoven hos invånarna på landsbygden.

Vad har hänt sedan 2005?

- Lantbrevbärarnas kontantservice har upphört
- Antalet postserviceställen har minskat
- Antalet offentliga brevlådor har minskat
- Flera företagscenter försvinner, men flertalet kommer att få vara kvar
- Öppettiderna minskas och Postens företagscenter kommer att ha en mer renodlad funktion med ett minskat utbud av tjänster och produkter till försäljning.

Servicepunkter

Det har gjorts försök i många verksamheter att definiera vad som kännetecknar en servicepunkt. Frågan är om själva definitionen har betydelse och vilka risker man löper med att sätta en mall för vad en servicepunkt ska innehålla. En risk kan vara att de lokala behoven, idéerna och initiativen inte kommer fram och servicepunkterna blir statiska.

I Dalarna finns flera servicepunkter med varierande innehåll, bland annat vid biblioteksfilialerna i Vika, Bjursås och Enviken i Falu kommun, där invånarna kan få hjälp med service via internet. I byn Åsen i Älvdalens kommun har en servicepunkt inrättats i bygdegården. Där finns bland annat internet-hjälp, café och postombud. Servicepunkten spelar också en viktig social roll i byn, med ungdomsverksamhet, soppluncher och loppis.

De lokala behoven och initiativen ligger till grund för skapandet av unika servicepunkter.

³² Socialt deltagande och tillgänglighet till service – upplevda hinder och hur de kan reduceras. Dalarnas Forskningsråd, Högskolan Dalarna för RSP i Dalarna 2012

Bredbandsstrategi i Dalarna

Allt flera tjänster för information, betalning, bank- och postärenden digitaliseras. För utveckling av servicen på landsbygden är tillgången till bredband avgörande, eftersom allt flera tjänster för information, bank- och postärenden och betalning digitaliseras.

I Dalarna är den officiella målsättningen att 90 % av hushållen och företagen ska ha tillgång till 100Mbit/s år 2020.³³

För det krävs omkring fyra gånger så hög utbyggnadstakt som idag. Den årliga utbyggnadstakten är 2,4 % vilket måste öka till 8,5 %

Idag har drygt 31 % av befolkningen och knappt 21 % av arbetsställena tillgång till bredband om minst 50 Mbit/s (2012).

I Dalarna har utbyggnaden av ADSL prioriterats, men för att nå målsättningen krävs fiberutbyggnad.

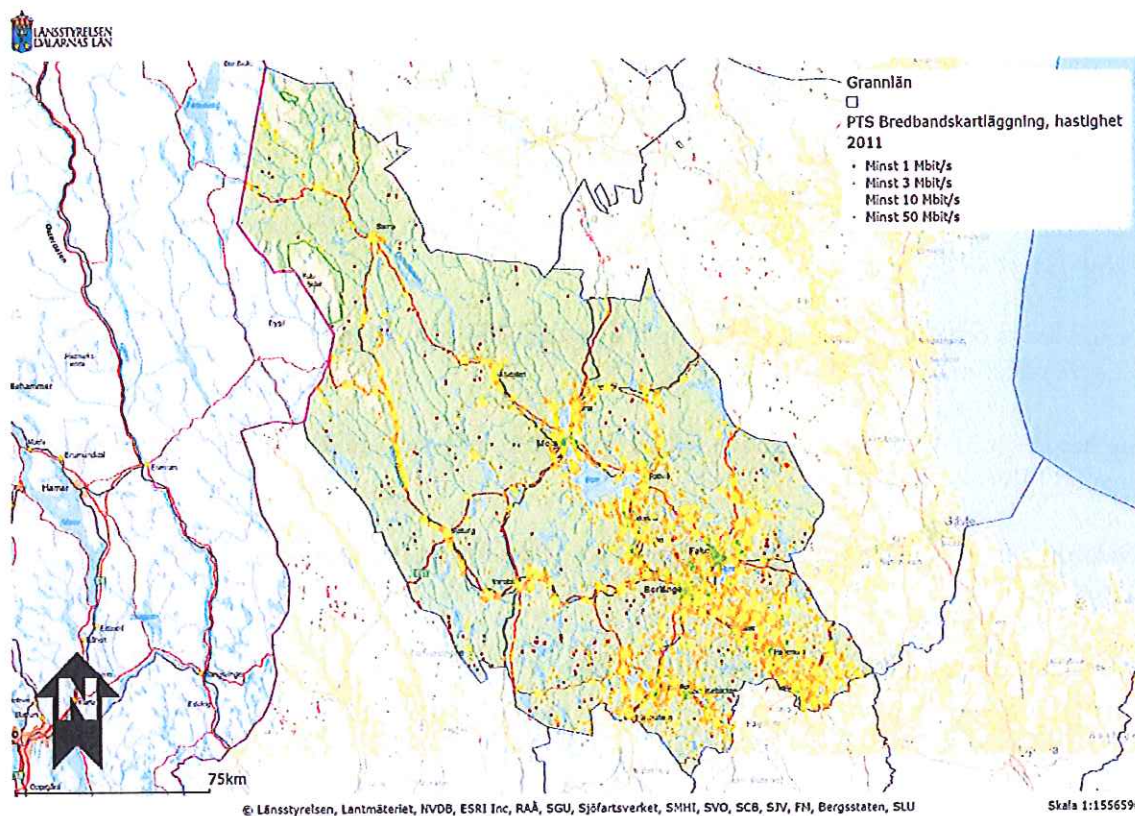
Bredbandsstrategin för Dalarna har som mål att:

- skapa en gemensam målbild för bredbandsutbyggnaden
- identifiera och stimulera viktiga aktörer för utbyggnaden
- identifiera och undanröja hinder för och stimulera utbyggnad
- ta fram och löpande revidera handlingsplaner för utbyggnad

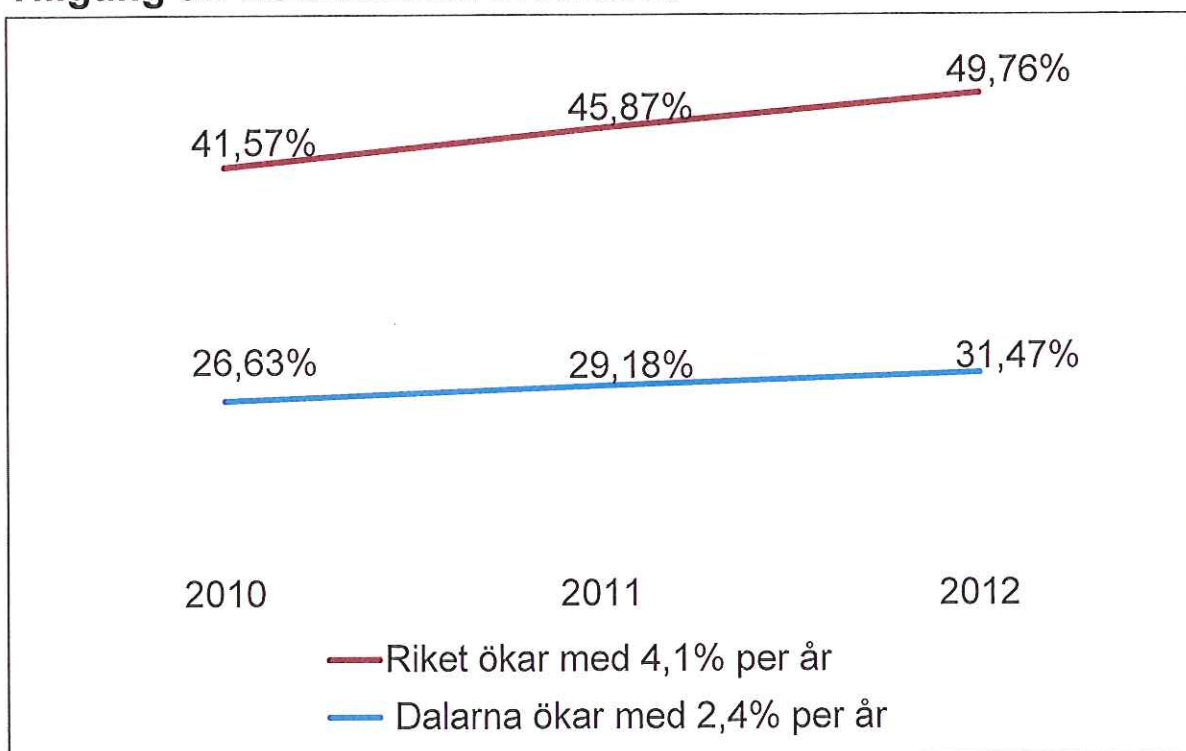
³³ Informationen och grafiken i detta avsnitt bygger i allt väsentligt på Bredbandsstrategi för Dalarna. Länsstyrelsen 2012. Joakim Holback

Bredbandsläget i Dalarna

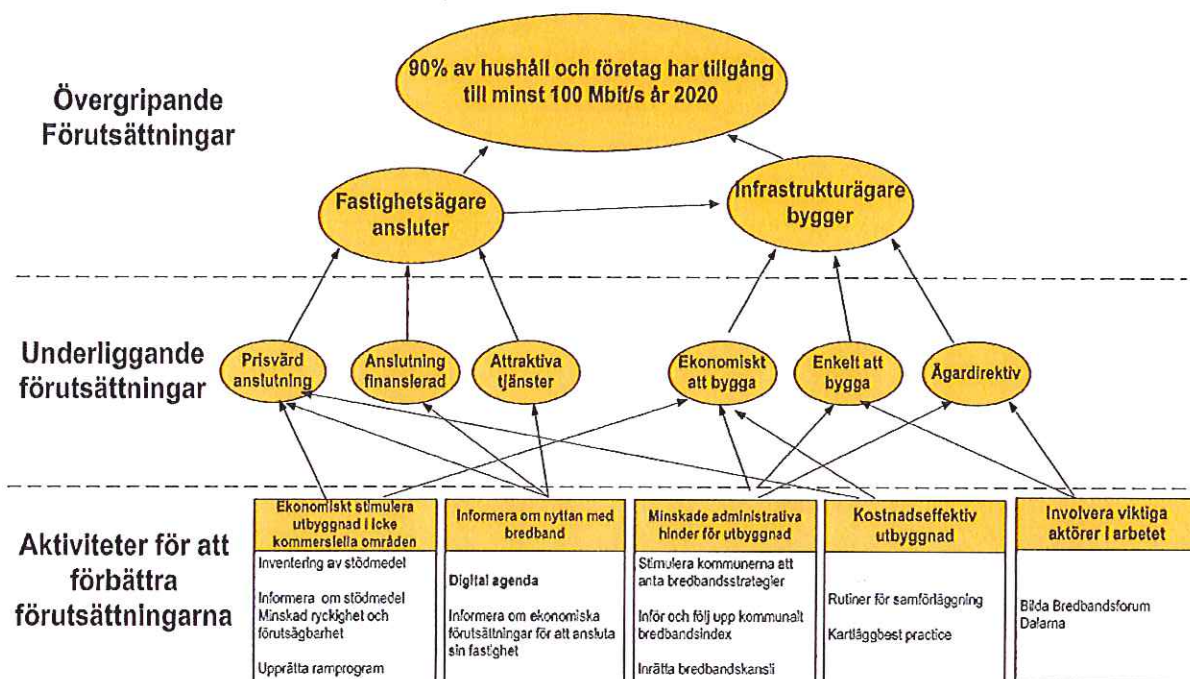
Kartan visar bredbandstäckning i länet 2011. Grönt är bäst täckning och rött sämst.

Tillgång till fiberbaserat bredband

Strategikarta för bredband i Dalarna

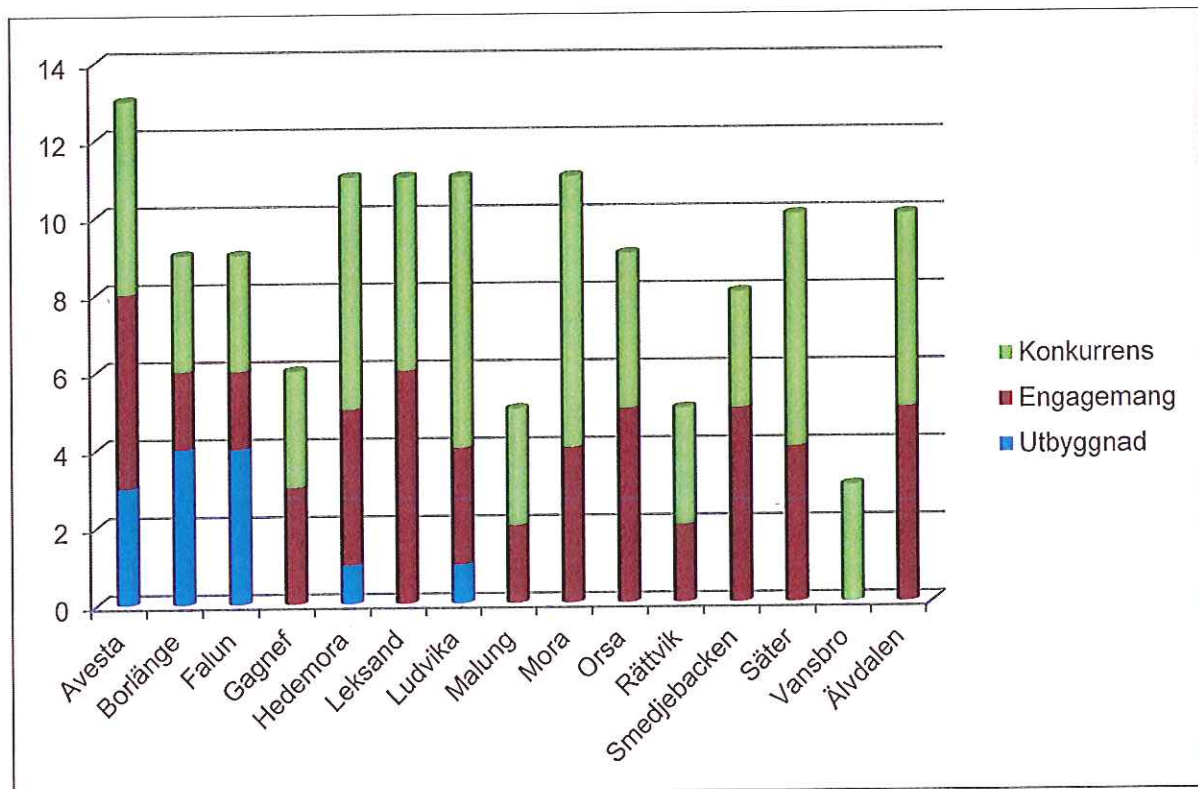

Några av de viktigaste åtgärderna

- Stöd och uppmuntran till kommuner att ta fram bredbandsstrategier
- Inför och följ upp bredbandsindex
- Stöd och information till byalag och stadsnät
- Bredbandsstrategi för Dalarna
- Bredbandsforum Dalarna
- Bredbandskansli Dalarna
- Ramprogram för bredband
- Upprätta best practice

Kommunalt bredbandsindex i Dalarna

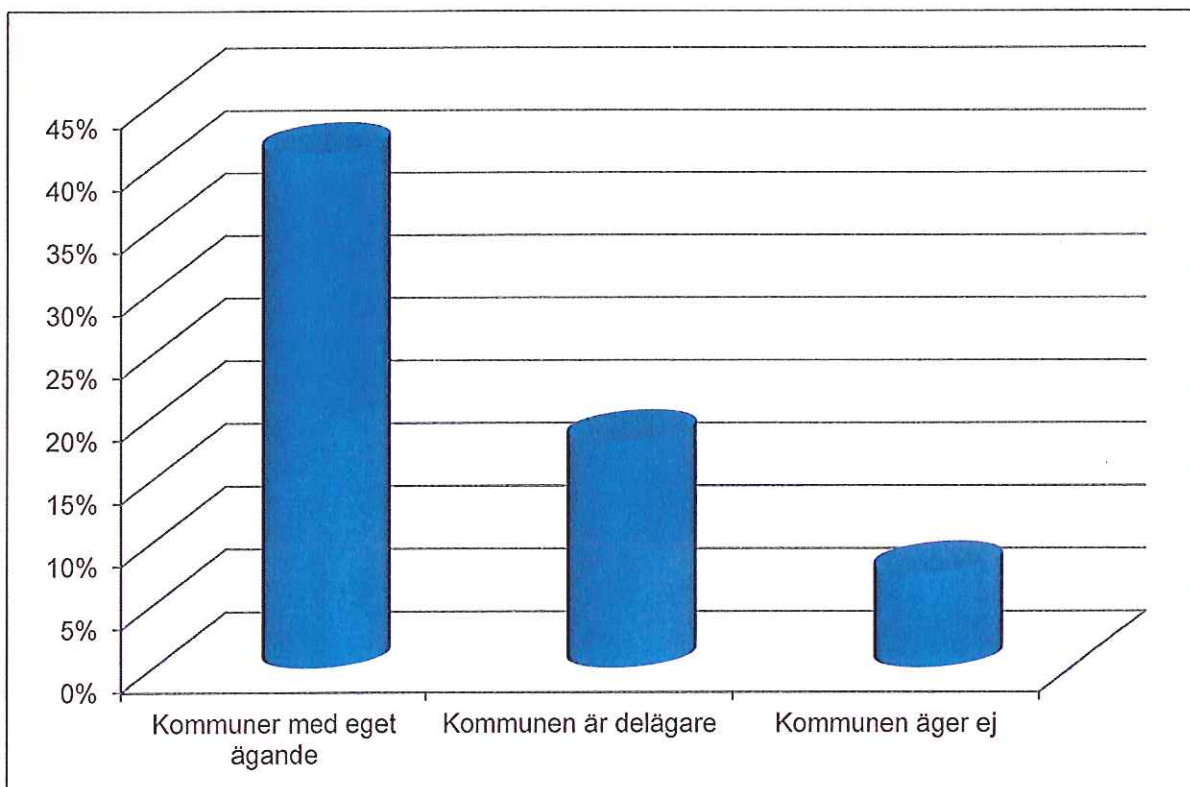
Engagemang, konkurrens, utbyggnad

Dalarnas bredbandsindex har det senaste året ökat från 5,0 till 8,7 och det är främst att antalet kommuner har tagit fram eller arbetar med Bredbandsstrategi har gått från 0 till 12!

Bredband har kommit upp på den politiska dagordningen

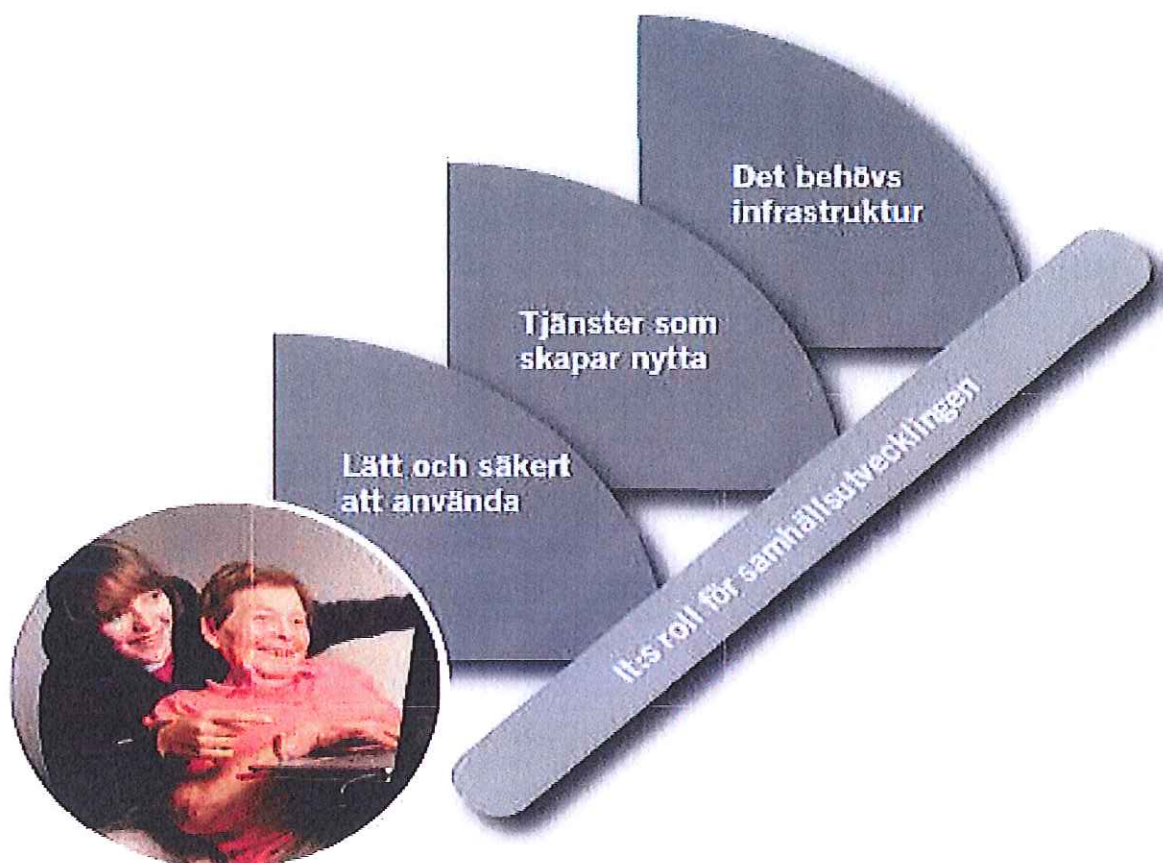
Kommunalt ägarskap påverkar tillgången

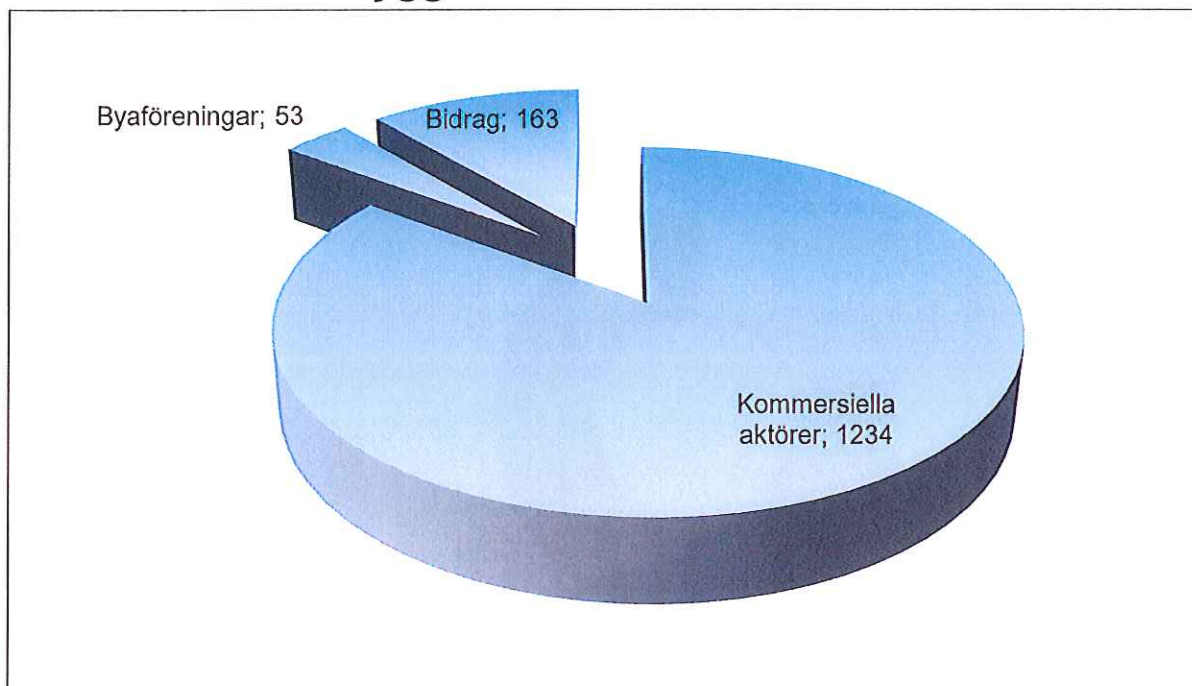
Uppmaning till kommunerna

- Ta fram en bredbandsstrategi
- Bygg in bredbandsfrågorna i planarbetet, verksamhetsplan och budget
- Ha en utpekad bredbandskoordinator
- Ha beredskap för de stödmedel som kommer
- Uppmana (och hjälp) byar och stadsnätet att engagera sig
- Länsstyrelsen hjälper gärna till med information, mallar exempel etc.

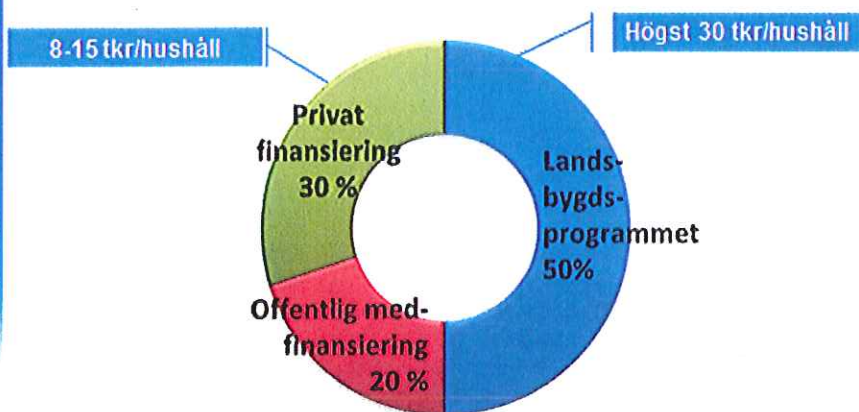
Digital agenda

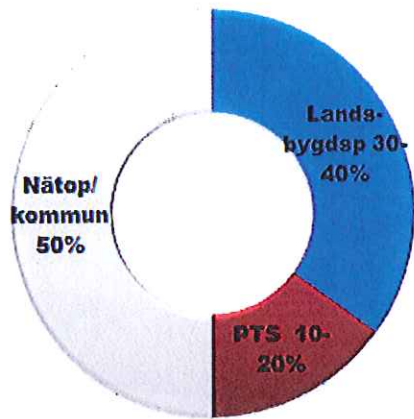
Vilka bekostar utbyggnaden till 100Mbit/s för 90%?

Finansiering av bredband till byar Byalag

Finansiering av bredband till byar Nätoperatörer / kommuner

Kommunfullmäktige
Kommunstyrelsen
Kommunstyrelsens arbetsutskott

2010-04-20

4

Kf §
Ks §
Au § 77

Dnr 09/KK092-106

Yttrande över förslag till Dalarnas Regionala Serviceprogrammet

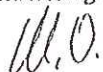
Under 2009 fick alla län i uppdrag av regeringen att utforma Regionala Serviceprogram (RSP) för perioden 2010-2013. Serviceprogrammet ska stärka dagligvarubutiker och drivmedelsstationer med strategisk betydelse för livsmedel- och bränsleförsörjningen. En ökad samordning av kommersiell och offentlig service ska också eftersträvas där så är ändamålsenligt.

Landsbygdsutvecklare Liselott Hansson Malmsten har 2010-04-09 inkommit med förslag till yttrande.

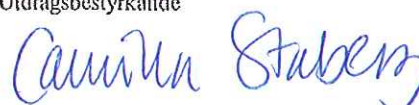
Arbetsutskottet beslutar

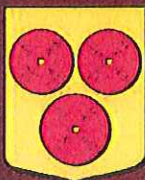
- att i Dalarnas Regionala Serviceprogram till sid 3 stycke 3 föra in att "Service ska beskrivas i ett kommersiellt perspektiv, det måste bära sig att driva verksamhet, t ex en lanthandel/dagligvarubutik."
- att det bör förtydligas i vilka program de insatser finns, som nämns på sid 20, stycke 5, "besöksnäring, infrastruktur som bredband, kommunikationer och strandskydd", då dessa är viktiga för tillväxt på landsbygden
- att Länsstyrelsen fördelar en del av de medel man beviljas för programmet till kommunerna för landsbygdsutvecklartjänster/samordnare
- att det skrivs in i programmet att uppföljning ska ske innan programmet avslutas 2013
- att Orsa kommun ställer sig bakom Region Dalarnas remissyttrande (Dnr 2010/7) till Dalarnas Regionala Serviceprogram 2010-2013, särskilt skrivningen kring den statliga servicen på landsbygden samt
- att Orsa kommun i övrigt tillstyrker Länsstyrelsen Dalarnas Regionala Serviceprogram 2010-2013, med fokus på insatsområdena 3 "upphandling och 6 "ungdomars engagemang i lokal utveckling.

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

UTKAST

Policy för

Stöd till föreningar i Orsa kommun

Antagen av kommunfullmäktige den xxxx

Orsa kommun vill främja ett gott föreningsliv. En bredd av föreningar är positivt för Orsas alla invånare. Mångfalden av föreningar främjar den demokratiska utvecklingen. Föreningslivet har betydelse genom att deras verksamhet stöttar upp och fyller på där kommunens ansvar tar slut.

Orsa kommun vill att aktiviteter så långt möjligt ska vara organiserade av kommuninvånarna själva.

Genom föreningsbidragen vill kommunen, inom av fullmäktige beviljat anslag, bidra till att föreningslivet får en ekonomisk plattform för sin verksamhet.

Allmännyttiga och ideella föreningar som är verksamma i Orsa och dessutom har huvuddelen av sina medlemmar bosatta i kommunen kan få ekonomiskt stöd av Orsa kommun.

För att bidrag ska kunna erhållas ska föreningen kunna visa att man arbetar aktivt för jämställdhet samt har antagit regler mot droger och mobbing. Föreningarna måste också ansluta sig till kommunens policy för mänskliga rättigheter.

Till denna policy finns som bilagor bidrag och ansökningsrutiner.

Bidrag och ansökningsrutiner

Kommunens bidrag till ideella föreningar

Allmänna bestämmelser

1. Kommunens bidrag enligt dessa bestämmelser är avsedda att vara ett stöd till ideella föreningar med säte i Orsa kommun och som bedriver verksamhet inom kommunen med syfte att bl.a.
 - a) Främja ett rikt och varierat föreningsliv i kommunen, med prioritering av aktiviteter för barn och unga
 - b) Stimulera föreningar som engagerar sig i sociala frågor
 - c) Ge kommuninvånarna goda möjligheter att delta i och uppleva olika kulturformer
 - d) Föreningen ska vara demokratiskt uppbyggd, arbeta aktivt för jämställdhet och integration samt motverka drogmissbruk, doping, våld, mobbing, rasism och annan diskriminering, vilket ska vara inskrivet i föreningens stadgar.
 - e) Bedriva ett gott arbete för att motverka tidig utslagning inom idrotten
 - f) Bedriva ett gott arbete med jämställdhetsfrågor och likabehandling
 - g) Främja äldres och funktionshindrades möjlighet till olika upplevelser
2. Föreningen/lokalavdelningen ska ha antagit stadgar och utsett styrelse och revisorer, ska vara öppen för alla boende inom Orsa kommun och ha minst 10 medlemmar på årsbasis, av vilka föreningen tar ut årlig avgift som redovisas, och av vilka majoriteten av medlemmarna är bosatta inom Orsa kommun.
3. Då året är slut ska redovisas till kommunstyrelsen på vilket sätt bidrag använts. Om årsresultatet visar att bidrag har utbetalats felaktigt på grund av att aktiviteter inte genomförts, har kommunen rätt att återkräva utbetalat bidrag. Handlingar som kommunen och dess revisorer behöver för att kontrollera bidragsansökans riktighet ska ställas till förfogande av föreningen.

Bidragsberättigade

* förening inom kommunen som har minst 10 aktiva medlemmar i åldern 7 – 20 år.

* föreningar med socialt engagemang såsom t.ex.: pensionärsförening, handikappförening, social förening samt kulturförening med minst 10 aktiva medlemmar. Med social förening avses förening som i sin huvudsakliga verksamhet stödjer människor som har eller allvarligt riskerar att få sociala problem

* förening som ej helt uppfyller i bestämmelserna angivna krav, men som efter prövning i berörd nämnd bedöms driva verksamhet som är synnerligen angelägen.

Ej bidragsberättigade

* medlem som inte har erlagt av årsmötet fastställd medlemsavgift för två på varandra följande år kan ej räknas som medlem.

* För samtliga föreningar gäller att bidrag inte utgår till entrébelagda eller kommersiella arrangemang (t.ex. danser, basarer, konserter, bingo i inkomstbringande syfte), stödföreningar, supporterklubbar, korporationsföreningar, föräldraföreningar, intresseföreningar eller liknande, religiösa aktiviteter/studier, studiecirkel som redan erhåller stöd genom något studieförbund, aktiviteter under skoltid t ex. hålltimmar, fritt val etc.

Särskilda bidragsvillkor m.m.

Med medlem avses person som är upptagen i föreningens medlemsregister, har erlagt av årsmötet beslutad medlemsavgift, regelbundet deltar i föreningens verksamhet samt i övrigt uppfyller krav i enlighet med föreningens stadgar och som har möjlighet att delta i föreningens möten och påverka beslut rörande målsättning och verksamhet.

Föreningen ska bedriva stadigvarande verksamhet, ha ordnad ekonomisk förvaltning, eget plusgirokonto/bankgirokonto samt organisationsnummer.

Föreningen kan bara erhålla bidrag från en förvaltning i taget.

Är föreningen nystartad ska en plan för kommande verksamhet, med ekonomisk plan och stadgar bifogas.

Budget, som varje år fastställs av kommunfullmäktige, kan påverka storleken på bidrag till föreningar.

Ansökan om bidrag ska vara kommunstyrelsen tillhanda senast den 31 augusti varje år. Till ansökan ska bifogas alla de handlingar som efterfrågas med angivande av samtliga efterfrågade uppgifter. Ofullständig ansökan kommer att sändas i retur. Senast den 31 augusti ska bidragsberättigad förening inkomma med sin verksamhets-, kassa- och revisionsberättelse. Även förening som upphör med sin verksamhet eller som ej avser att ansöka om föreningsbidrag för det kommande året efter senaste året för beviljat bidrag ska senast den 31 december redovisa för kommunstyrelsen hur bidraget använts.

Utbetalning görs under första kvartalet till föreningens post- eller bankgiro.

Ansökan ska alltid inges av föreningens huvudstyrelse och vara undertecknad av behörig firmatecknare.

Ansökan som inkommit efter ansökningstidens utgång ger inte rätt till bidrag om inte synnerliga skäl föreligger.

Föreningar och organisationer som ej uppfyller ovanstående villkor kan, efter särskild prövning i kommunstyrelsen, registreras och erhålla bidrag eller stöd i andra former. För särskilda evenemangsstöd, se separat policy för Orsa kommun.

Kommunen får besluta att ett bidrag ska återbetalas till kommunen:

- Om det har beviljats på grund av oriktiga uppgifter,
- Om det inte används för det ändamål det beviljats eller
- Om mottagaren inte lämnar sådana handlingar och andra uppgifter som avses ovan.

Kommunen har tolkningsföreträde avseende detta reglemente.

Dessa bidrag finns att söka:

Föreningsstöd till ideella föreningar med socialt engagemang på programmet
Beslutas av kommunstyrelsen. Bereds av socialnämnden.

Kan sökas av ideella föreningar med socialt engagemang på sitt program och är ett viktigt komplement till Socialnämndens egna insatser för särskilt utsatta grupper. Stöd-, råd- och hjälpverksamhet för brottsoffer, missbrukare, barn och ungdomar i riskzon samt kvinnor i utsatta situationer. Organisationen ska bidra till utveckling, normalisering och integrering i samhället. Exempel på föreningar är Brottsofferjouren och Kvinnojouren.

Kvinnojour och Brottsofferjour stöds med ett för varje år bestämt belopp per invånare.

Då året är slut ska redovisas på vilket sätt bidrag använts. I verksamhetsplanen finns också utvärdering angiven. Kommunen har rätt att återkräva utbetalt bidrag om årsresultatet visar att bidrag utbetalats felaktigt. Handlingar som behövs för kontroll av hur bidrag använts ska ställas till kommunens förfogande.

Föreningsstöd till pensionärsföreningar och handikappföreningar
Beslutas av kommunstyrelsen. Bereds av socialnämnden.

Dessa föreningar ska med sin verksamhet vara en del av de samhällliga positiva aktiviteter som ökar äldres respektive fysiskt och psykiskt funktionsnedsatta personers välbefinnande och livskvalitet genom både fysiska och mentala aktiviteter samt social gemenskap och stöd. För att kunna söka bidrag ska föreningen ha samtliga nedanstående inslag:

- Fysiska aktiviteter
- Social gemenskap och stöd för att förhindra social isolering – framförallt äldre som har ett glest socialt nätverk
- Kulturella aktiviteter som också är öppna för boende på servicehus

Gruppaktivitetsbidrag kan utgå med **10 kr ? per av föreningen anordnad gruppaktivitet och 4 kr ? per bidragsberättigad deltagare** (liksom för aktivitetsstödet, se ovan) i aktuell aktivitet om minst en timme med minst tre **och högst 30 bidragsberättigade deltagare utöver ledare per sammankomst**, vilket ska styrkas med närvaroförteckning.

Bidrag till lokaler kan utgå till föreningar med egna lokaler som redovisar kostnader för dessa. Bidrag kan utgå med (50% ?) av faktisk lokalkostnad och med högst (20 000 kr ?) per år. (Jfr anläggningsstöd: Bidrag utgår för hyra, el, vatten, avlopp och fastighetsförsäkring:

- med högst 25 % av verifierbara kostnader för hyrd lokal
- med högst 60 % av verifierbara kostnader för egen lokal.)

Grundbidrag=bidrag som enbart grundar sig på antal medlemmar kan ej längre sökas.

Integrationsbidrag

Beslutas av kommunstyrelsen

Bidrag kan beviljas föreningar, som genomför integrationsbefrämjande åtgärder. Bidrag kan beviljas för insatser som görs med syfte att medvetet arbeta med fokus på att bryta utanförskap och öka integrationen mellan barn, ungdomar och vuxna med olika bakgrund. Föreningar som genomför integrationsinsatser kan beviljas bidrag för aktiviteter som utvecklar goda relationer både mellan individer och mellan etniska grupper. Samverkan mellan organisationer prioriteras, liksom aktiviteter som ökar invandrares möjligheter att delta i den demokratiska processen.

Bidrag kan inte beviljas till:

- Ordinarie verksamhet
- Bidrag till enskilda personer
- Fasta anställningar
- Hyreskostnader för egna lokaler (jfr de andra bidragsformerna !)
- Investeringar/inventarier
- Studiecirkelverksamhet

Föreningen ska bedriva ideell barn- och ungdoms-, invandrar- eller pensionärsverksamhet inom Orsa kommun. Bidrag kan endast ges en gång per förening och år. Ett projekt kan endast beviljas bidrag en gång. Utveckling av nya idéer och arbetssätt prioriteras, likaså samarbete mellan föreningslivet, skolan/förskolan och andra myndigheter och organisationer. Kommunstyrelsen kräver utvärderingar från samtliga projekt, som får beviljat integrationsbidrag.

Föreningsstöd till kulturföreningar

Beslutas av kommunstyrelsen. Bereds av kulturutskottet.

Kan sökas av ideella föreningar med kulturaktiviteter på programmet. Föreningen ska bidra till att bredda utbudet av det lokala kulturlivet samt främja kulturverksamhet till barn och ungdom. Som exempel på föreningar kan nämnas både arrangerande och producerande föreningar som musikföreningar, konstföreningar etc.

Föreningsstöd till föreningar med ungdoms/fritidsverksamhet

Beslutas av fritids- och serviceutskottet.

Kontaktpersoner: föreningskonsulent, tel. 0250-55 24 12 / fritidschef, tel. 0250-55 21 66

Kommunalt bidrag utgår till ideella föreningar som bedriver ungdomsfostrande verksamhet som är riktad till ungdomar tillhörande Orsa kommun. Föreningen ska vara ansluten till riksorganisation och ha minst 10 bidragsberättigade medlemmar som betalt skälig avgift i förhållande till föreningens verksamhet. Bidrag utgår ej till farmarklubbar eller liknande, eller studieorganisationer.

Aktivitetsstöd

Beslutas av fritids- och serviceutskottet.

Kontaktpersoner: föreningskonsulent, tel. 0250-55 24 12 / fritidschef, tel. 0250-55 21 66

Kommunen beviljar aktivitetsstöd till föreningar med ungdomsverksamhet. Bidraget utgår till statsbidragsberättigad sammankomst med 10 kr per sammankomst samt 4 kr per deltagare. Bidragsberättigad är deltagare mellan 7 – 20 år. Maximalt 30 deltagare per sammankomst är bidragsberättigade. En ansökan inlämnas per förening.

Anläggningsstöd

Beslutas av fritids- och serviceutskottet.

Kontaktpersoner: fritidschef, tel. 0250-55 21 66

Fritids- och serviceutskottet fördelar anslag för driftskostnader till lokala föreningar med egna eller hyrda lokaler eller anläggningar, som inte är kommunsubventionerade och som regelbundet används för ungdomsverksamhet.

Bidrag utgår för hyra, el, vatten, avlopp och fastighetsförsäkring:
- med högst 25 % av verifierbara kostnader för hyrd lokal
- med högst 60 % av verifierbara kostnader för egen lokal.

Användande av kommunens JAK-poäng för föreningslån

Som ytterligare finansiering kan förening få använda kommunens sparpoäng i JAK-banken till föreningslån. Sparpoängen ställs till förfogande efter det att föreningen gjort låneupplägg med JAK-banken.

Föreningen ska presentera en kalkyl som visar att man klarar att återbetala lånet till JAK och hur eventuella sparpoäng från kommunen påverkar kalkylen.

Möjligheten att använda kommunens JAK-poäng är tidsbegränsad, beroende på hur länge poängen räcker.

Ansökningsrutiner

För alla bidragsansökningar gäller att de allmänna och särskilda kraven är uppfyllda samt att följande handlingar medskickas ansökan:

- Verksamhets-, kassa- och revisionsberättelse för senaste året.
- Handlingar som visar att man arbetar aktivt för jämställdhet, samt att föreningen har antagit regler mot droger och mobbing, samt att föreningen anslutit sig till kommunens policy för mänskliga rättigheter.
- För sociala föreningar gäller att även inge planeringsunderlag för aktiviteter nästkommande år.

Ansökningar görs på särskild ansökningsblankett och ställs till:
Orsa Kommun, Kommunkansliet, Box 23, 794 21 Orsa

Uppgifterna ska avse verksamheten fram till 31 december året innan ansökan lämnas in.

Sista ansökningsdag är den **31 augusti**.

Ansökan skickas till Orsa Kommun, Kommunkansliet, Box 23, 794 21 Orsa

Vid frågor kontaktas koordinators, tel. 0250-55 21 11.

Särskilda rutiner för aktivitetsstöd

Aktivitetsstöd

Ansökan sker på särskild blankett.

Ansökan för perioden 1/1 – 30/6 (vårens period) ska vara inkommen senast den **15 augusti**.

Ansökan för perioden 1/7 – 31/12 (höstens period) ska vara inkommen senast den **15 februari**.

Ansökan skickas till Orsa kommun, Fritidsavdelningen, Box 23, 794 21 Orsa.

Kommunfullmäktige
Kommunstyrelsen
Kommunstyrelsens arbetsutskott

2014-02-18

Kf §
Ks §
Au §

Dnr 14/KK

Meddelanden

1. Protokollsutdrag avs. reviderat samverkansavtal för gemensam servicenämnd för löneadministration, KF Mora kommun, 2014-01-20, § 7.
2. Protokollsutdrag avs. reviderat samverkansavtal för gemensam gymnasienämnd, KF Mora kommun, 2014-01-20, § 8.
3. Protokollsutdrag avs. reviderat samverkansavtal för gemensam nämnd för social myndighetsutövning, KF Mora kommun, 2014-01-20, § 6.
4. Protokollsutdrag avs. reviderat samverkansavtal för gemensam miljönämnd, KF Mora kommun, 2014-01-20, § 5.
5. Skrivelse från Orsa Jakt och viltvårdskrets, 2014-01-27.

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande